

Wishing Journal Review

ISSN : 2774-0218 (Online)

Wishing Journal Review (WJR)
วารสารภาวนาสารปริทัศน์

Vol.03 No.01 (January-April 2023)
ปีที่ 03 ฉบับที่ 01 (มกราคม-เมษายน 2566)

Singtothong Temple, National office of Buddhism
วัดถ้ำสิงโตทอง, สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

Wishing Journal Review. (WJR)

ISSN : 2774-0218 วารสารภาวนาสารปริทัศน์

Volume 3 no 1 (January – April 2023) ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2566)

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 3 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน / ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม / ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม

วัตถุประสงค์ (Objective)

เพื่อส่งเสริมการผลิตผลงานทางวิชาการและงานวิจัยด้านการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี เพื่อให้บริการทางวิชาการในสังคมอุดมปัญญาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนแนวคิดด้านการศึกษาพระพุทธศาสนาและปรัชญา และเพื่อประชาสัมพันธ์ผลงานและกิจกรรมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี

คณะกรรมการที่ปรึกษา

พระธรรมปัญญาภรณ์ (ไพฑูริย์ ชินวโส)

พระครูศรีธรรมนาท

พระราชสุตาภรณ์ (ประศักดิ์ อคฺคปญฺโญ) รศ.ดร.

พระสุวรรณเมธาภรณ์ (ขุนทอง สุวณฺณเมโ) ผศ.

พระเมธีธรรมาจารย์ (ประสาน จันทสโร) รศ.ดร.

พระครูโสภณพุทธิศาสตร์ (เชื้อว ชุตินฺธโร) ผศ.ดร.

ศาสตราจารย์ ดร. จำนง อติวัฒนสิทธิ

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม

รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู

รองศาสตราจารย์ ดร.ธีรยุทธ์ พึ่งเทียน

รองศาสตราจารย์ ดร.ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม

บรรณาธิการ (Chief Editor) : พระครูภาวนาโชติคุณ, ดร.

ผู้ช่วยบรรณาธิการ (Assistant Editors) : ผศ. ดร. นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ และ ดร. ดลนพร วราโพธิ์

กองบรรณาธิการ (Editorial Board)

ภายใน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ ดร. จำนง อติวัฒนสิทธิ

รองศาสตราจารย์ ดร. อินดา ศิริวรรณ

รองศาสตราจารย์ ดร. สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ

พระปลัดวรวิญญู อคฺคชโร, ดร.

ภายนอก

รองศาสตราจารย์ ดร. ชลวิทย์ เจียรจิต

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชนันภรณ์ อารีกุล

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พระมหาฉัตรชัย ขยญาณเมธี, ดร.

รองเจ้าคณะอำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู

พระมหาคณาวุฒิ อคฺคปญฺโญ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระมหานพพร อภิพนโร

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

เลขานุการ/ศิลปกรรม : ดร. ดลนพร วราโพธิ์

สำนักงาน วัดถ้ำสิงโตทอง ตำบลปากช่อง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี 70150 โทร 032-206290

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณากลับกรองบทความ (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

พระมหาสมบุญ สุธมโม รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระณรงค์ ฐานวุฑโฒ ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูภาวนาโชติคุณ, ดร.	เจ้าคณะตำบลปากช่อง เจ้าอาวาสวัดถ้ำสิงโตทอง
พระครูวัชรสุวรรณาท, ดร.	รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี
	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูสุนทรวัชรกิจ, ดร.	รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการวิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี
	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหากังวาน ธีรธมโม, ดร.	วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.อินตา ศิริวรรณ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สิน งามประโคน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ชวาล ศิริวัฒน์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.ดลนพร วราโพธิ์	นักวิชาการอิสระ

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณากลับกรองบทความ (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

พระราชรัตนมณี (บุญเทียม ญาณินโท)	วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโษส นครปฐม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ปิยะนาถ บุญมีพิพิธ	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรศักดิ์ สุจริตรักษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชวน ภารังกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
รองศาสตราจารย์ ดร.วิชชุดา หุ่นวิไล	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
รองศาสตราจารย์ ดร.ชลวิทย์ เจียรจิต	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นภาพรณ ธีธัญญา	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธันยธร ตินภาพ	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รุ่งรังสิมา สัตยาไชย	มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนันภรณ์ อารีกุล	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุวัต กระสังข์	มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
ดร. สีฟ้า ณ นคร	นักวิชาการอิสระ
ดร. อาทิตา ชูตระกูล	นักวิชาการอิสระ
ดร. ณัฏพงษ์ วิชัยอัชชะ	นักวิชาการอิสระ

สารจากบรรณาธิการ

วารสารภาวนาสารปริทัศน์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2566) นี้ นับได้ว่าเป็นวารสารที่มีคุณภาพทางด้านวิชาการเกี่ยวกับการศึกษา สังคมศึกษา พระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรม ที่ได้รับการยอมรับในระดับชาติ และจักพัฒนาฐานข้อมูลปรากฏในศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย TCI (Thai-Journal Citation index Center) ในอนาคตอันใกล้นี้ บทความวิจัยและงานสร้างสรรค์ที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารนี้ ถือว่าเป็นข้อมูลทางวิชาการที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การบริการวิชาการด้านสังคมและพระพุทธศาสนา และการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับสังคมศาสตร์สมัยใหม่ อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

สิ่งที่พึงตระหนักและพัฒนาควบคู่กันไปกับวิชาการคือความมีศีลธรรมและจรรยาบรรณของความเป็นนักวิชาการแบบสังคมพุทธ กล่าวคือ ต้องมีการศึกษาค้นคว้าข้อมูลอย่างละเอียดถึงแหล่งสังคมปฐมภูมิ สังคมทุติยภูมิ เศรษฐกิจ และสิทธิของบุคคลที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งรายงานผลการวิจัยและข้อค้นพบตามความเป็นจริงในเชิงสร้างสรรค์ วิพากษ์ วิจารณ์ อยู่บนฐานข้อมูลและหลักแห่งเหตุผล ที่สำคัญนักวิชาการทางสังคมทางพระพุทธศาสนานั้น พึงปลูกศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา สร้างสรรค์งานเพื่อให้สามารถนำไปพัฒนาประเทศชาติ และเทิดทูนไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์

ขออนุโมทนาทีมงานจัดทำวารสารภาวนาสารปริทัศน์ ที่ได้ช่วยกันผลิตงานวิชาการแก่สังคม สร้างองค์ความรู้บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ให้ชาวโลกได้ศึกษาและนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางสืบไป

(พระครูภาวนาโชติคุณ)

บรรณาธิการ

วารสารภาวนาสารปริทัศน์

~ ก ~

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาถ้อยแถลงบทความ (Peer Review)	(1)
สารจากบรรณาธิการ	i
สารบัญ	ก
Academic Articles/บทความวิชาการ	
1. The Development of an Activity Organization Model for Enhance Moral and Ethics for vocational students การพัฒนาแบบแผนการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษา	AA 1-16
<i>Rangsiras Lalitaphat</i> รังสิริศม์ ลลิตะภักดิ์	
2. Monks' Role accordance with Studying Social Work บทบาทของพระสงฆ์กับการศึกษาสังคมสงเคราะห์	AA 17-30
<i>Phrakhrupiboonphatthanapimol Panyawaro (Tasanurak)</i> พระครูพิบูลย์พัฒนพิมล ปัญญาวโร (ทศนุรักษ์)	
3. Mental Power Development by Buddhist Morality พลังจิตกับการพัฒนาชีวิตตามหลักพุทธธรรม	AA 31-46
<i>Pemika Sukcharoen</i> เปมิกา สุขเจริญ	
4. The Relationship Between Being a Professional Learning Community and Organizational Engagement of Teachers in Educational Institutions ความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพกับความผูกพันต่อองค์กร ของครูในสถานศึกษา	AA 47-58
<i>Jeerath Sintuaree, Pornnascha Bongbut</i> จิรัฏฐ์ สินธุอารีย์, พรนัชชา บงศ์บุตร	

~ ข ~

สารบัญ

เรื่อง

หน้า

Academic Articles/บทความวิชาการ

5 Buddha's Principle for Teaching Social Studies system

ระบบการสอนสังคมศึกษาอิงหลักพุทธธรรม

Phra Naruecha Ariyametee (Sabchootrakool)

พระนฤชา อริยมณี (ทรัพย์ชูตระกูล)

AA 59-70

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

หนึ่ง

แบบฟอร์มส่งบทความเพื่อพิจารณาลงในวารสาร

การพัฒนาแบบแผนการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษา

The Development of an Activity Organization Model for Enhance Moral and Ethics for vocational students

รังสิริศม์ ลลิตะภักตร์¹

นิสิตดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์¹

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย¹

Rangsiras Lalitaphat¹

Ph.d Student for Department Teaching Social Studies, Faculty of Education¹

Mahachulalongkornrajavidyalaya University¹

E-mail: rangsirat0189@gmail.com.¹

บทคัดย่อ

การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักศึกษา โดยการพัฒนาแบบแผนการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความรู้ เจตคติ เหตุผลเชิงจริยธรรม และพฤติกรรมทางคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษา คุณธรรมจริยธรรมนับว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญของคนทุกคนและทุกวิชาชีพ หากบุคคลใดหรือวิชาชีพใดไม่มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นหลักยึดเบื้องต้นแล้วก็ยากที่จะก้าวไปสู่ความสำเร็จแห่งตนและแห่งวิชาชีพนั้นๆ ที่ยิ่งกว่านั้นก็คือการขาดคุณธรรมจริยธรรมทั้งในส่วนบุคคลและในวิชาชีพ อาจมีผลร้ายต่อตนเอง สังคมและวงการวิชาชีพในอนาคตได้อีกด้วย ปัจจุบันในยุคโลกาภิวัตน์คุณธรรมและจริยธรรมอันดีงามของคนไทยของเรา กำลังจะถูกกลืนหายไปทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมาอย่างมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนและเยาวชนซึ่งเป็นอนาคตของชาติ ได้รับวัฒนธรรมต่างชาติที่ลัทธิไหลเข้ามา พร้อมกับความเจริญทางด้านเทคโนโลยี โดยขาดการพิจารณาไตร่ตรองประกอบกับการไม่เป็นแบบอย่างที่ดีของบุคคลในสังคม ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาที่เน้นให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม เป็นการพัฒนาคุณภาพให้เป็นบุคคลที่ใฝ่รู้ ใฝ่เรียนอย่างต่อเนื่อง สามารถคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ ตลอดจนเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและมีจิตใจเป็นกลาง

คำสำคัญ : คุณธรรมจริยธรรม , การพัฒนาผู้เรียน

Abstract

Moral development for students by developing an activity model to enhance knowledge, attitude, ethical reasoning and moral behavior for vocational students Morality and ethics are important foundations for all people and all professions. If any person or any profession does not have morals and ethics as the primary basis, then it is difficult to advance to the success of oneself and that profession. Even more so is the lack of morality and ethics both personally and professionally. may have harmful effects on oneself society and professional circles in the future as well Nowadays, in the era of globalization, the good morals and ethics of our Thai people are about to be ignored until causing many social problems. Especially students and youth who are the future of the nation. received an influx of foreign cultures along with the advancement in technology with a lack of consideration combined with not being a good role model for people in society In learning management in educational institutions that emphasize on the morality and ethics of the learners, it is to develop the quality of being a knowledgeable person. keep learning Able to think, act, solve problems, as well as being a visionary and neutral minded.

Keywords: Moral and Ethics, Learners' Development

1.บทนำ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานพระบรมราโชวาท เกี่ยวกับ คุณธรรม จริยธรรมว่า “คุณธรรมจริยธรรม เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อสังคมเป็นอย่างมาก ในการ กำหนดความสงบสุข ของสังคม สังคมใดที่คนในสังคมเป็นผู้เปรียบพร้อมด้วยคุณธรรมจริยธรรม สังคม นั้นจะมีแต่ความสงบสุข ใน ขณะเดียวกัน ถ้าคนในสังคมใดมีความบกพร่องด้านจิตใจ ขาดคุณธรรม และจริยธรรม แม้สังคมนั้นจะมีความ มั่นคงทางเศรษฐกิจสักเพียงใด ก็ย่อมจะหาความสงบสุขได้ยาก ดังนั้นการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของคนใน สังคมจึงมีความจำเป็นและจะต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง ครอบคลุมประชากรทุกกลุ่ม” และทรงพระราชทาน คุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ 1) การรักษาความ สัจความจริงใจต่อตัวเองที่จะประพฤติปฏิบัติสิ่งที่เป็น ประโยชน์และเป็นคุณธรรม 2) การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเอง อยู่ในความสัจความดีนั้น 3) การอดทน อด กลั้นและอดออมที่จะไม่ประพฤติล่วงความสุจริตไม่ว่าจะด้วยเหตุผลประการใด 4) การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริตและรู้จักสละประโยชน์ ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง จะเห็นได้ ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 9) ทรงตระหนักถึงความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรมที่ ควรปลูกฝัง ให้เจริญงอกงามในจิตใจของคน (วิจิตร ณ ภาณุพงศ์, 2550 : 18)

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ระบุ ว่าหัวใจสำคัญ คือ การสร้างและพัฒนาคนไทยเพื่ออนาคตของประเทศ สร้างคนไทยให้เป็นคนดีและ คนเก่ง มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ มีความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ เน้นการอ่านออกเขียนได้ คิดวิเคราะห์เป็นรวมถึงรักษา ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของคนไทยและค่านิยมประเพณีส่วนรวมและประเทศชาติเป็นหลัก จึงกำหนดนโยบายมุ่งสร้างพลเมืองที่ดีที่ตื่นตัวและอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมพหุวัฒนธรรมได้ กำหนดและทำให้การศึกษานำการแก้ปัญหาสำคัญของสังคม รวมทั้งปัญหาการคอร์รัปชัน ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้กำหนดนโยบายด้านการศึกษาด้านพัฒนาคุณภาพนักเรียนและส่งเสริมการเรียนรู้ ได้แก่ 1) ปลุกฝังค่านิยม 12 ประการ บนฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) ปลุกฝังให้เด็กรักและภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักประวัติศาสตร์ชาติไทย และหน้าที่ความเป็นพลเมืองที่ดี 3) ยึดเด็กเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา มุ่งเน้นการอ่านออกเขียนได้ คิดเป็น มองเห็นอนาคต 4) ปรับหลักสูตรทุกระดับชั้นให้มีความต่อเนื่องกัน มุ่งเน้นการศึกษาเพื่อการมีงานทำ และ 5) ลดจำนวนรายวิชาอย่างเหมาะสมกับวัย การบ่มเพาะกล่อมเกลาปลุกฝังและปลูกจิตสำนึกเพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรับผิดชอบต่อนตนเอง สังคม ชุมชนและสิ่งแวดล้อมเกิดความตระหนักในบทบาทหน้าที่ที่เกิดขึ้นในจิตใจ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข สถานศึกษาทุกระดับทุกสังกัดและหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนและร่วมจัดการศึกษา จึงมีส่วนสำคัญในการจัดการเรียนการสอนและจัดกิจกรรมที่พัฒนาผู้เรียน อย่างเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าและเป็นกำลังสำคัญในอนาคต โดยเฉพาะนักเรียนจำเป็นต้องสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม การมีคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ และมีภูมิคุ้มกัน ทางสังคมที่ดีในทุกด้าน การพัฒนาการศึกษา คือ การพัฒนาคน โดยสถานศึกษาหรือโรงเรียนเป็นแหล่งการพัฒนา ให้ผู้เรียนเป็นผู้มีคุณภาพดี มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2550 : 38)

2. ความหมายของคุณธรรม จริยธรรม

คุณธรรม จริยธรรม เป็นเสมือนบทบัญญัติของความคิดและความงามของจิตใจที่ส่งผลให้บุคคลประพฤติดี ประพฤติชอบด้านคุณธรรม จริยธรรม จึงเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต การที่จะให้คนในสังคมมีคุณลักษณะคุณธรรม จริยธรรม อันจะส่งผลให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้นั้น ควรมีการส่งเสริมและปลุกฝังในเรื่องคุณธรรม จริยธรรมตั้งแต่ยังเยาว์วัยที่เข้ารับการศึกษานี้ คุณธรรม จริยธรรม เป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่เป็นพฤติกรรมดีงามที่แสดงออก และควรส่งเสริมให้เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โรงเรียน ครู ผู้ปกครอง และสังคม ต้องการให้มีขึ้นในตัวของผู้เรียน ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สังคมชมชอบและให้การสนับสนุน เพราะเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงาม คุณธรรม จริยธรรม จะประกอบขึ้นด้วยองค์ประกอบหลายอย่างเข้าด้วยกัน ดังนั้น คุณธรรม จริยธรรม จึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญของทุกคน เป็นสิ่งจำเป็นในสังคม ความสงบสุขและความเจริญก้าวหน้าจะบังเกิดขึ้น เมื่อคนในสังคมมีคุณธรรมจริยธรรม นโยบายสังคม

ของรัฐบาล มุ่งมั่นที่จะสร้างสังคมเข้มแข็งให้คนในชาติอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันอย่างสมานฉันท์ บนพื้นฐานของคุณธรรม ในส่วนของภาคการศึกษาได้กำหนดไว้ว่า จะเร่งรัดปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำความรู้ พัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยง ความร่วมมือของสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา คุณธรรม จริยธรรม จึงมีความสำคัญและเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับสังคมไทยที่ต้องการทั้งคนดีและคนเก่ง

คำว่า คุณธรรม ตรงกับภาษาอังกฤษว่า virtue จากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร คำว่าคุณธรรม จริยธรรม มักจะใช้ควบคู่กันเสมอ คำว่า “คุณธรรม” กับคำว่า “จริยธรรม” เป็นคำที่แยกกัน มีความหมายแตกต่างกัน คำว่า “คุณธรรม” แปลว่า ความดี มีประโยชน์ เป็นคำที่มีความหมายเป็นนามธรรม ส่วนคำว่า “จริย” แปลว่า กิริยาที่ควรประพฤติ เป็นคำที่มีความหมายเป็นรูปธรรม ส่วน คำว่า “ธรรม” มีความหมายหลายประการ เช่น ความดี หลักคำสอนของศาสนา หลักปฏิบัติ เมื่อนำคำทั้งสองมารวมกัน จะได้เป็นคุณธรรม และจริยธรรม ซึ่งมีผู้ให้ความหมายต่าง ๆ คำว่า คุณธรรม จริยธรรม มีความหมายใกล้เคียงกันมาก จึงมักมีผู้ใช้คำสองคำนี้ไปด้วยกันเป็นคุณธรรมและจริยธรรม แต่คำสองคำนี้มีความแตกต่างกันซึ่งมีนักจิตวิทยา นักปรัชญา และนักการศึกษา ให้ความหมายไว้ดังนี้

สุภาพร สุขสวัสดิ์ (2552 : 42) สรุปว่า คุณธรรม จริยธรรม หมายถึง หลักแห่งความประพฤติดี เป็นพฤติกรรมการแสดงออกอันเนื่องมาจากคุณงามความดีในจิตใจ ตามหลักศีลธรรม ปรัชญา ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม พฤติกรรมที่แสดงออกเป็นไปตามความสำนึกในจิตใจ กระทำเพราะเป็นสิ่งที่ดีงาม ถูกต้อง ไม่ใช่เพราะมีกฎระเบียบหรือสภาพบังคับให้ต้องกระทำ ถ้าผู้ใดมีคุณธรรมในจิตใจแล้ว แสดงออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรม ก็จะได้ชื่อว่าเป็นผู้มีจริยธรรมอันงดงาม ดังนั้น คำว่า “คุณธรรม จริยธรรม” เป็นคำที่คนส่วนใหญ่จะกล่าวควบคู่กันอยู่เสมอ

3. ความสำคัญของคุณธรรม

คุณธรรม เป็นปัจจัยสำคัญที่จะสร้างความเป็นระเบียบ ความสงบสุข ความเจริญให้แก่ปัจเจกบุคคล สังคม และประเทศชาติโดยรวม ได้อธิบายความสำคัญของคุณธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะเสริมสร้างความสงบสุขและความเจริญให้แก่บุคคลและเป็นฐานแห่งความสุขแก่ส่วนรวม ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. คุณธรรม เป็นเครื่องธำรงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เราไม่ตีค่าความเป็นมนุษย์ที่ตัวเงิน แต่จะตีค่ากันที่ว่าคุณธรรม ผู้มีคุณธรรมจะได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดี เป็นคนมีค่าของสังคม ส่วนผู้ไร้คุณธรรมจะเป็นคนมีค่าน้อยและอาจถูกประณามจากสังคมว่า “เป็นคนแต่ก็เหมือนมิใช่คน” คือ เป็นคนแต่เพียงร่างกายแต่ใจนั้นไม่มี ความเป็นคน ความเป็นคนในที่นี้ก็คือความเป็นผู้มีคุณธรรมและเป็นคนดีของสังคมนั่นเอง

2. คุณธรรม เป็นเครื่องส่งเสริมบุคลิกภาพ เช่น “ความซื่อตรง” ทำให้คนมีความสมบูรณ์ในความคิด และการกระทำ เพราะไม่มีความขัดแย้งกันระหว่างความคิด การพูดและการกระทำของบุคคลนั้น หรือหากจะกล่าวเป็นสำนวนก็จะได้ว่า “เป็นบุคคลที่ปากกับใจตรงกันอยู่เสมอ” นั่นเอง

3. คุณธรรม เป็นเครื่องเสริมมิตรภาพ เช่น “ความจริงใจ” ทำให้ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นเป็นไปอย่างราบรื่น คนไม่จริงใจย่อมไม่ได้รับความไว้วางใจจากผู้อื่น ไม่แต่เฉพาะในเรื่องใหญ่ ๆ หรือสำคัญ ๆ แม้แต่เรื่องเพียงเล็กน้อยก็จะมีใครให้ความไว้วางใจ จึงทำให้เสียประโยชน์ที่ควรจะได้

4. คุณธรรม เป็นการสร้างความสบายใจ ซึ่งนอกจากจะสบายใจเพราะการกระทำแต่สิ่งที่เหมาะสมที่ควรแล้ว ยังสบายใจที่ไม่ต้องระมัดระวังภัยอันตรายที่จะมีมาอีกด้วย เพราะผู้ที่มีคุณธรรมจะเป็นผู้ที่ประพฤติปฏิบัติแต่ในทางที่ถูกต้องและไม่ทำผิดใดๆ ทั้งจะเป็นผู้ที่น่ารักน่าคบค้าสมาคมอีกด้วย

5. คุณธรรม เป็นเครื่องส่งเสริมความสำเร็จ ความมั่นคงในการประกอบอาชีพการงานและการดำรงชีวิต

6. คุณธรรม เป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างความสงบสุข และความเจริญให้แก่ประเทศชาติโดยส่วนรวม นั่นก็เพราะว่า ความสงบสุขของประเทศชาติจะมีได้ก็ต่อเมื่อคนในชาติมีคุณธรรมบางประการที่ทำให้ไม่เบียดเบียนกัน ไม่กลั่นแกล้งกัน ไม่เอาัดเอาเปรียบกัน ไม่ใช่เสรีภาพจนเกินเลยล่วงล้ำสิทธิของกันและกัน ไม่ละเลยต่อการที่จะปฏิบัติตามกฎหมาย วินัย และจรรยาวิชาชีพที่ใช้บังคับกัน เป็นต้น คนที่ไม่มีคุณธรรมจะไม่สามารถช่วยสร้างสรรค์จรรโลงและป้องกันรักษาประเทศชาติได้เลย เพราะการสร้างสรรค์จรรโลงและป้องกันประเทศชาติเป็นงานใหญ่ที่สำคัญ การทำงานใหญ่ที่สำคัญเช่นนี้ต้องอาศัยคุณธรรมหลายประการ เช่น ความสุจริต ความมุ่งมั่น ความอดทน เป็นต้น

4. ความสำคัญของจริยธรรม

จริยธรรมมีความสำคัญสำหรับเป็นแนวทางแห่งความประพฤติปฏิบัติสำหรับตนเองและสังคมโดยรวม ซึ่งเมื่อบุคคลได้นำมาปฏิบัติแล้ว ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์สุข มีความสงบและเจริญก้าวหน้า องค์การใดหรือหมู่คณะใด ได้ประพฤติปฏิบัติในหลักของจริยธรรมแล้ว ย่อมเป็นสังคมแห่งอารยะ คือ สังคมแห่งผู้เจริญอย่างแท้จริง โดยมีผู้กล่าวถึงความสำคัญของจริยธรรม ไว้ดังนี้

จริยธรรม เป็นรากฐานของความเจริญรุ่งเรือง ความมั่นคง และความสงบสุขของประชาชน สังคม ประเทศชาติ เพราะประเทศชาติแม้จะได้รับการพัฒนาในด้านวัตถุ เทคโนโลยี ความทันสมัยของวิทยาการต่างๆ มากมายเพียงใด หากแต่ขาดจริยธรรมแล้ว การพัฒนาที่ยั่งยืนก็ไม่เกิดขึ้นแต่อย่างใด เพราะเป็นการพัฒนาที่ก่อให้เกิดการแข่งขัน แย่งชิง และเบียดเบียนทำร้ายซึ่งกันและกัน

การพัฒนาบ้านเมือง ต้องพัฒนาด้านจิตใจก่อน เพราะการพัฒนาจิตใจของคนในสังคม หมายถึง การพัฒนารากฐานแห่งความเป็นมนุษย์ เมื่อรากฐานแห่งความเป็นมนุษย์ถูกเติมเต็มในจิตใจแล้ว การพัฒนาในด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และการพัฒนาด้านอื่นๆ ย่อมเจริญรุ่งเรืองไปด้วย และถือได้ว่าเป็นการพัฒนาที่สร้างสรรค์

จริยธรรมมิได้จำกัดความหมายอยู่ที่การถือศีล การเข้าวัดปฏิบัติธรรม เจริญจิตภาวนาโดยไม่มุ่งทำประโยชน์ต่อสังคมเท่านั้น หากแต่หมายถึง การประพฤติปฏิบัติโดยวางรากฐานความคิด ความเห็นที่ถูกต้อง

การทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ เว้นสิ่งที่ควรเว้น กระทำในสิ่งที่ควรทำ ดำเนินชีวิตถูกต้องตามเหตุผล ตามกาลเทศะ ดังนั้น จริยธรรมจึงมีความจำเป็นและมีคุณค่าก่อให้เกิดประโยชน์แก่คนในสังคม

จริยธรรม เป็นเครื่องควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ในสังคมให้เกิดการยอมรับในศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น จริยธรรมจะเป็นเครื่องมือหล่อหลอมให้คนเกิดความรัก ความสามัคคีต่อกัน ประพฤติปฏิบัติต่อกันด้วยความเอื้ออาทร ต่อผู้อาวุโสกว่า และมีความอ่อนโยนต่อผู้ที่ด้อยกว่าทั้งด้านอายุ ตำแหน่งหน้าที่การงาน หรือสถานภาพทางสังคม

5. ความสัมพันธ์ระหว่างคุณธรรมกับจริยธรรม

เมื่อเราพูดถึงจริยธรรม เรามักนึกถึงพันธกิจ (กิริยาหรือพฤติกรรมที่กระทำระหว่างกัน) ที่มนุษย์มีต่อเพื่อนมนุษย์เป็นพันธะหรือหน้าที่ที่เราจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น จงอย่าฆ่า จงอย่าพูดเท็จ จงอย่าทุจริต เป็นต้น แต่เมื่อสังคมได้เพิ่มความสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น มนุษย์จึงมีพันธะเพิ่มอีก คือ พันธกิจที่มนุษย์มีต่อสังคม หรือต่อรัฐ ซึ่งเรียกว่า จริยธรรมทางสังคม หรือจริยธรรมองค์การ ดังนั้น จริยธรรม คือ หลักที่ดัดแปลงในการประพฤติปฏิบัติของคนในองค์การต่างๆ เพราะสมาชิกในองค์การใดหากขาดจริยธรรมในการดำรงตนแล้ว องค์การหรือหน่วยงานนั้นย่อมประสบปัญหา มีแต่ความยุ่งยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาในด้านพฤติกรรมของคนในองค์การ

คำว่า “คุณธรรม” กับ “จริยธรรม” มักถูกกล่าวคู่กันเสมอ เพราะมีความหมายที่ใกล้เคียงกันที่บ่งบอกถึงสภาพแห่งความดี ความงามของหลักประพฤติปฏิบัติ ความจริงแล้วคำสองคำนี้มีความหมายใกล้เคียงกัน และสัมพันธ์กัน แม้แต่คำในภาษาอังกฤษที่ใช้กันมักใช้ไปในลักษณะที่เหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน กล่าวคือ คุณธรรม (Virtue, Moral, Principles) และจริยธรรม (Morals, Ethic) แต่อย่างไรก็ตาม คุณธรรม และจริยธรรม ก็มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

จะเห็นได้ว่า คุณธรรม เป็นลักษณะของความรู้สึกนึกคิดที่ดีทางจิตใจ ส่วน จริยธรรม เป็นลักษณะการแสดงออกที่ดี ซึ่งเป็นพฤติกรรมทางกายวาจา โดยที่จริยธรรมเป็นกฎระเบียบของสังคมที่สร้างขึ้นมา และเป็นที่ยอมรับของกลุ่มบุคคลในสังคมรวมทั้งตัวเราเองด้วย เป็นลักษณะพฤติกรรมที่ดีงามที่แสดงออกทางกายวาจา ส่วนคุณธรรมนั้นจะเป็นกระบวนการต่อเนื่องในการทำความดีตามที่จิตใจของเราเห็นดีเห็นงามหรือยินยอมพร้อมใจ เมื่อคนเราปฏิบัติตามเกณฑ์ของสังคมย่อมได้รับการยอมรับหรือยกย่องว่าเป็นความดีงาม ซึ่งคนเราจะอยู่และเป็นคนดีในสังคมได้นั้น จะต้องมียุติธรรมและจริยธรรมเป็นหลักพื้นฐานทางด้านจิตใจ สองประการนี้มักแยกกันไม่ออก แต่บางกรณีเราอาจกระทำลงไปโดยที่เราไม่รู้ว่านี่เป็นจริยธรรมอย่างหนึ่ง แต่เมื่อได้กระทำลงไปด้วยความเคยชินจนเป็นปกติวิสัย เป็นสิ่งที่ตนเองเห็นว่าดีแล้ว เหมาะสมแล้ว แล้วยังเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับอีกก็ถือว่าเป็นคุณธรรมที่ดีงาม และยังเป็นจริยธรรมอันถูกต้องอีกด้วย

การอยู่ร่วมกันในสังคมหม่มากของมนุษย์นั้น จำเป็นจะต้องมีเครื่องยึดเหนี่ยวบุคคลเหล่านั้นให้อยู่ร่วมกัน ทำงานด้วยกัน แบ่งปันความสุขซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะผู้บังคับบัญชาในองค์การจะต้องกำกับดูแลให้องค์การปฏิบัติงานไปด้วยความเรียบร้อยตามวัตถุประสงค์ โดยผู้ใต้บังคับบัญชาทุกคนร่วมมือกันทำงาน มีความพึงพอใจและความสุขกับการทำงาน ดังนั้น ทุกคนในสังคมจึงต้องมี “คุณธรรมจริยธรรม” ประจำใจและเป็นแนวประพฤติปฏิบัติ

6.การพัฒนาผู้เรียน

การพัฒนาผู้เรียน (Student Development) หมายถึง ความสามารถในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม การพัฒนาทักษะชีวิต สุขภาพกายและสุขภาพจิต ความเป็นประชาธิปไตย ความภูมิใจในความเป็นไทย การจัดระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรม สถานศึกษาต้องเน้นให้เด็กได้เรียนวิชาที่วาดด้วยศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม หรือหลักธรรมของศาสนา เท่านั้น แต่การสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนนั้น กระบวนการเรียนรู้สามารถพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนได้ โดยการสอดแทรกในกระบวนการจัดการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพราะคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ก าหนดไว้ในหลักสูตรสามารถสร้างให้เกิดได้โดย ผ่านกระบวนการปฏิบัติงาน ทั้งงานส่วนบุคคล และการปฏิบัติงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ดังนั้น ครูผู้สอนควรมีได้มี หน้าที่เพียงแต่สอนเนื้อหาในหนังสือให้จบเท่านั้น แต่จะต้องช่วยกันคำนึงถึงการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม ให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียนด้วย เพื่อสรรค์สร้างให้ผู้เรียนเป็นคนที่มีความรู้คู่คุณธรรม น าวิตไปสู่ ความสุข การสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมเฉพาะในห้องเรียน อาจยังไม่เพียงพอต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้เกิดขึ้นในผู้เรียนได้อย่างยั่งยืนและถาวร สถานศึกษาจึง าจเป็นต้องจัดกิจกรรมเสริมที่ หลากหลาย โดยใช้ ศักยภาพและทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า อีกทั้งเปิดให้ผู้เรียนมีโอกา ส ได้รับประสบการณ์ทาง คุณธรรมจริยธรรมด้วยวิธีการและจากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งจากเพื่อน ครู ครอบครัว ชุมชน และ สังคม ดังนี้ (ครูเชิยงราย, 2555)

1) การวิจัยและพัฒนาารูปแบบการสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมผู้เรียนเป็นการ บูรณาการ ระบบ ประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา (มาตรฐานที่ 1 ด้านคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน) กับหลักทฤษฎีการ กระจำนในค่านิยม (V.C) และการปรับพฤติกรรม (BM) โดยใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนผ่านทางครูที่ ปรีक्षाและช่วโมงโฮมรูม เป็นฐาน

2) การอบรมครูเพื่อสอนผู้เรียนให้เข้าถึงแก่นของหลักธรรม ได้แก่ อริยสัจ 4 (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) ปฏิจจสมุปบาท (อิทัปปัจจยตา) ไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) โยนิโส มนสิการ (การคิดอย่างแยบคาย) กาลามสูตร (ความมีวิจารณ์ญาณ)

3) การส่งเสริมให้โรงเรียนจัดกิจกรรมกล่อมเกลา (ซึมซับ) ด้านคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดแก่ ผู้เรียน

4) การส่งเสริมให้ครูจัดการเรียนการสอนที่สร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้เรียน

5) การส่งเสริมให้ครูและนักเรียนเข้าเรียนและสอบตามหลักสูตรธรรมศึกษาโดยการสมัครเข้า เรียน และสอบตามหลักสูตรนักระธรรมตรี - โท - เอก ซึ่งจะได้ทั้งความรู้และกล่อมเกลาด้านจิตใจไปด้วย

6) การจัดกิจกรรมเข้าค่ายนักเรียนหรือบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเป็นกิจกรรมกล่อมเกล่า อย่างหนึ่งที่น่าสนใจแต่ควรมีการวางแผนและดูแลให้บรรลุตามเป้าหมายด้วย

7) การใช้ดนตรี กีฬา ศิลปะและวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือกล่อมเกล่าจิตใจนักเรียนเป็นเครื่องมือ สร้างความสุนทรีย์ในจิตใจและกล่อมเกลานักเรียนได้เป็นอย่างดี แต่ครูหรือผู้ฝึกต้องวางแผนและดูแลอย่างดี ด้วย

8) การใช้สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอนธรรมะปัจจุบันแหล่งเรียนรู้มีมากมาย แต่สื่อคอมพิวเตอร์ เป็นสื่อที่ทันสมัยสามารถสืบค้นหาความรู้ได้มากมายและเข้าถึงได้ง่ายซึ่งครูสามารถสร้างเป็นบทเรียน (E - Learning) ให้นักเรียนได้เรียนในเรื่องที่เหมาะสม รวมทั้งอาจมีเกมธรรมะ สื่อธรรมะที่สนุกๆ ให้นักเรียนเกิด ความสนใจมากกว่าการเล่นเกมที่มอมเมา เป็นต้น

9) การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมเป็นครูที่พูดไม่ได้เป็นการจัดบรรยากาศภายใน โรงเรียนให้เป็นสถานที่น่าอยู่น่าเรียนและช่วยกล่อมเกล่าจิตใจนักเรียน เช่น สอนจริยธรรมนักเรียน ต้นไม้พูด ได้ เป็นต้น

10) การจัดกิจกรรมประกวด แข่งขัน ยกย่องคนดี

7. พฤติกรรมเชิงคุณธรรม จริยธรรม

ณัฐ จันทรหนูหงส์ (2554 : 32) กล่าวว่า การพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเด็ก ควรมีการพัฒนา ตั้งแต่เด็กแรกเกิดไปตามลำดับ โดยได้รับการถ่ายทอดปลูกฝังพฤติกรรมจาก พ่อ แม่ ด้วยการเลี้ยงดูอย่างมีความรู้ เข้าใจ และเอาใจใส่ในพัฒนาการตามวัยของเด็ก เพื่อให้เด็กเป็นคนที่มีความประพฤติดี พร้อมที่จะส่งต่อสู่สังคมต่อไป จากการศึกษาความหมายและลักษณะพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกทั้ง 6 ด้านดังกล่าว พบว่า มีผู้ให้ความหมายและวิเคราะห์พฤติกรรมไว้ สรุปได้ดังนี้

1. ความมีระเบียบวินัย หมายถึง คุณลักษณะทางจิตและพฤติกรรมของบุคคลที่สามารถควบคุมตนเอง และการยอมรับหรือปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่สังคมกำหนดไว้ ด้วยความสมัครใจของผู้ปฏิบัติ เพื่อธำรงไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยและความเสมอภาคของสมาชิกทุกคนในสังคม ลักษณะพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก คือ ความมีวินัยในตนเอง การควบคุมตนเองทั้งกาย วาจา และใจ การตรงต่อเวลา การปฏิบัติตามระเบียบวินัยของโรงเรียน การปฏิบัติตามระเบียบวินัยของสังคม การปฏิบัติตามข้อตกลง ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในระเบียบวินัยโดยไม่ละเมิดทั้งต่อหน้าและลับหลัง การยอมรับผลการกระทำของตนเอง การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความมีเหตุผล การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นตามกฎหมายเกณฑ์ของสังคม การเคารพสิทธิและหน้าที่ ของกันและกัน

2. ความรับผิดชอบ หมายถึง ลักษณะของบุคคลที่แสดงออกถึงความเอาใจใส่ จดจ่อ ตั้งใจ มุ่งมั่นต่อหน้าที่การงาน การศึกษาเล่าเรียน และการเป็นอยู่ของตนเอง และผู้อยู่ในความดูแล ตลอดจนสังคมอย่างเต็มความสามารถด้วยความผูกพัน เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายในเวลาที่กำหนด ยอมรับผลการกระทำ

ทั้งผลดีและผลเสียที่เกิดขึ้น รวมทั้งปรับปรุงการปฏิบัติให้ดีขึ้นด้วย ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ต่องานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จด้วยดีด้วยความสนใจ พากเพียรพยายาม และละเอียดรอบคอบ เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายโดยรู้จักหน้าที่ของตนเองและต่อผู้อื่น การติดตามผลงานที่ได้ทำไปแล้ว พร้อมทั้งพยายามปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น การรักษาสิทธิและหน้าที่ของตน การยอมรับผล แห่งการกระทำของตนด้วยความเต็มใจทั้งในด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย

ลักษณะพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก คือ ทำงานสำเร็จตามที่ได้รับมอบหมายได้ดี และรวดเร็ว ตรงต่อเวลา เอาใจใส่ในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและติดตามผลงานให้ลุล่วงด้วยดี อุทิศตนเพื่องานตลอดเวลา รู้จักหน้าที่และปฏิบัติงานตามหน้าที่ รู้ลักษณะงานที่ต้องทำ เคารพต่อกฎและระเบียบต่าง ๆ เสนอตนเพื่อแก้แค้นที่ล้มเหลว มีความเพียรพยายาม มีความละเอียดรอบคอบ ใช้ความสามารถอย่างเต็มที่ ปรับปรุงงานในหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้นทั้งตนเองและสังคม ยอมรับผลของการกระทำของตน ไม่เอารัดเอาเปรียบ และไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตน

3. ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติอย่างเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริง ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมาทั้งกาย วาจาและใจ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น เป็นจริยธรรมที่เน้นความซื่อตรง ต่อตนเอง หน้าที่การงาน คำมั่นสัญญา แบบแผน กฎหมาย และความถูกต้องอันดีงาม

ลักษณะพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก คือ ไม่เอาเวลาทำงานในหน้าที่ไปใช้ทำประโยชน์ส่วนตัว ไม่ใช้อำนาจหน้าที่ทำประโยชน์ส่วนตัว ประพฤติตรงไปตรงมา ไม่ยึดเอาวัตถุสิ่งของที่ไม่ใช่ของตนเองมาเป็นของตนเอง ทำตามสัญญาและระเบียบถือกฎเกณฑ์ของกลุ่ม พุดตามสภาพความเป็นจริง ที่เกิดขึ้น ต่อต้านหรือขัดขวางผู้อื่นที่ปฏิบัตินอกเหนือกฎเกณฑ์ ไม่คล้อยตามพวกที่ลากหรือชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย มั่นคงต่อการกระทำดีของตน ไม่คดโกง มีความตั้งใจทำจริง ประพฤติตรงตามที่พูด ไม่ชักชวนไปในทางที่เสื่อมเสีย เตือนสติและแนะนำในสิ่งที่ประโยชน์ ยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น ร่วมมือร่วมใจกันทำงานด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ไม่รวมมือกันทำงานใด ๆ ที่ผิดกฎหมายหรือผิดระเบียบข้อบังคับของสังคมและหมู่คณะ

4. ความเสียสละ หมายถึง การรู้จักสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อส่วนรวม การละความเห็นแก่ตัว การให้ปันแก่คนที่ควรให้ด้วยกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญา

ลักษณะพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก คือ การที่บุคคลได้แสดงออกทางกายและทางใจที่สามารถชี้ให้เห็นว่าเป็นการเสียสละ ด้วยความบริสุทธิ์ใจ แสดงออกโดยการให้ในส่วนต่างๆ ได้แก่ การให้ทางกาย การให้ทางวาจา การให้ทางสติปัญญา การให้ด้วยกำลังทรัพย์ และการให้ทางใจ ไม่นิ่งดูดาย การช่วยเหลืองานสาธารณประโยชน์ การให้คำแนะนำทั้งทางโลกและทางธรรมแก่บุคคลทั่วไป ช่วยแก้ปัญหาเดือดร้อนแก่คนที่เดือดร้อน ช่วยเพิ่มพูนความรู้ แบ่งปันเครื่องอุปโภคบริโภค และสละทรัพย์เพื่อสาธารณกุศล

5. ความอดทน หมายถึง คุณลักษณะของบุคคลที่มีความสามารถในการควบคุมอารมณ์ ของตนเอง ไม่ หวั่นไหวต่อสิ่งต่าง ๆ ที่มากระทบ ใช้สติปัญญาในการควบคุมตนเองให้เป็นคนมีเหตุผล อยู่ตลอดเวลา ไม่ ท้อถอย ยอมแพ้ เอาชนะอุปสรรค มีความกระตือรือร้น มุ่งมั่นที่จะกระทำกิจกรรมต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงตาม เป้าหมายอย่างเต็มที่ โดยไม่ท้อถอยเมื่อประสบความผิดหวัง มีความพากเพียร ในการทำงานอย่างสม่ำเสมอ และใช้เวลาให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

ลักษณะพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก คือ ใช้สติปัญญาควบคุมการกระทำของตนเองให้อยู่ในอำนาจ ของเหตุผลได้ ไม่กล่าวคำหยาบคายเมื่อถูกผู้อื่นข่มขู่อารมณ์ ไม่ทำร้ายผู้อื่นที่ทำให้เกิด ความโกรธ เมื่อผิดหวัง ไม่แสดงอาการเสียใจ เมื่อมีอุปสรรคในการเรียนและการทำงานก็ไม่ท้อถอย พยายามทำงานที่ยากให้สำเร็จตาม เป้าหมาย ยอมรับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในชีวิต กระตือรือร้น และตั้งใจทำงาน อาสาทำงานนอกเวลาแม้ไม่ได้ ค่าตอบแทน ทำงานได้รวดเร็วคล่องแคล่ว มุ่งที่จะทำงานให้สำเร็จ คำนึงถึงความสำเร็จของงานเป็นหลัก ไม่ หลีกเลี่ยงงานที่มีอุปสรรค ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค เมื่อได้รับมอบงานจะรีบทำให้เสร็จโดยเร็ว พยายามฝึกฝนงาน ที่ทำให้ประสบความสำเร็จ เมื่อได้รับงาน ที่ยากเกินความสามารถก็พยายามศึกษาเพิ่มเติมให้ทำงานได้สำเร็จ

6. ความมีสัมมาคารวะ หมายถึง การแสดงออกของบุคคลเพื่อแสดงว่าตนยอมรับนับถือบุคคลที่ตน แสดงความเคารพ การรู้จักเคารพและคารวะต่อบุคคล สถานที่ เหตุการณ์ หรือปูชนียวัตถุ ที่ควรเคารพและ คารวะ ลักษณะพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก คือ การนั่งด้วยกริยาอันสุภาพเฉพาะหน้าผู้ใหญ่ ไม่พูดจาล้อเลียน หลอกลวงผู้ใหญ่ ไม่กล่าวร้ายถึงญาติมิตรที่รักใคร่นับถือของผู้ฟังและผู้ฟัง ไม่กล่าววาจาอันติเตียนสิ่งเคารพหรือ ที่เคารพของผู้อื่น เมื่อตนทำพลาดพลั้งสิ่งใดแก่บุคคลใด ควรกล่าววาทะขอโทษเสมอ เมื่อผู้ใดได้แสดงคุณต่อตน อย่างไร ควรกล่าววาทะขอบคุณเขาเสมอ

8. แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมผู้เรียนอาชีวศึกษา

8.1 คุณภาพของผู้สำเร็จการอาชีวศึกษา

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กรอบมาตรฐานคุณวุฒิอาชีวศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2556 ได้กำหนด คุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษาทุกระดับคุณวุฒิ ประเภทวิชาและสาขาวิชา ต้องครอบคลุมอย่างน้อย 3 ด้าน คือ

1. ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ได้แก่ คุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพ พฤติกรรม ลักษณะนิสัย และทักษะทางปัญญา

2. ด้านสมรรถนะหลักและสมรรถนะทั่วไป ได้แก่ ความรู้และทักษะการสื่อสาร การใช้เทคโนโลยี สารสนเทศ การพัฒนาการเรียนรู้และการปฏิบัติงาน การทำงานร่วมกับผู้อื่น การประยุกต์ใช้ตัวเลข การจัดการ และการพัฒนางาน

3. ด้านสมรรถนะวิชาชีพ ได้แก่ ความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้และทักษะในสาขาวิชาชีพสู่ การปฏิบัติงานจริง รวมทั้งประยุกต์สู่อาชีพสำหรับประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กรอบคุณวุฒิอาชีวศึกษา

แห่งชาติ พ.ศ. 2562 ได้กำหนดคุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษาทุกระดับคุณวุฒิ ประเพณีวิชาและสาขาวิชา ต้องครอบคลุมอย่างน้อย 4 ด้าน คือ

1. ด้านคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ หมายถึง ความเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพ เจตคติและกิจนิสัยที่ดี ภูมิใจและรักษาเอกลักษณ์ของชาติไทย เคารพกฎหมาย เคารพสิทธิของผู้อื่น มีความรับผิดชอบตามบทบาทหน้าที่ของตนเองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีจิตสาธารณะและมีจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม

2. ด้านความรู้ หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริง หลักการ ทฤษฎี และแนวปฏิบัติต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาที่เรียนหรือทำงาน โดยเน้นความรู้เชิงทฤษฎีและหรือข้อเท็จจริง

3. ด้านทักษะ หมายถึง ความสามารถปฏิบัติงานซึ่งบุคคลนั้นควรทำได้เมื่อได้รับมอบหมายโดยสามารถเลือกใช้วิธีการจัด การและแก้ปัญหาการทำงานด้วยทักษะด้านกระบวนการคิดที่เกี่ยวข้องกับการใช้ตรรกะ ทักษะการหยั่งรู้และความคิดสร้างสรรค์ ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต หรือ ทักษะการปฏิบัติหรือวิธีปฏิบัติที่มีความคล่องแคล่วและความชำนาญในการปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานคุณวุฒิอาชีวศึกษาแต่ละระดับ

4. ด้านความสามารถในการประยุกต์ใช้และความรับผิดชอบ หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ การใช้ความรู้ ทักษะทางสังคมในการทำงานหรือการศึกษอบรมเพื่อการพัฒนาวิชาชีพของบุคคล ซึ่งประกอบไปด้วยความสามารถในการสื่อสาร ภาวะผู้นำ ความรับผิดชอบและความเป็นอิสระในการดำเนินการต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง เช่น ความสามารถในการตัดสินใจ และความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่นในการพัฒนาหลักสูตรอาชีวศึกษาทุกระดับ ประเพณีวิชาและสาขาวิชา จึงต้องกำหนดมาตรฐานการศึกษาวิชาชีพให้ครอบคลุมคุณภาพทั้ง 4 ด้านดังกล่าว

8.2 หลักสูตรการอาชีวศึกษากับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมผู้เรียน

หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2556 ได้กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ในการผลิตผู้สำเร็จการศึกษา ดังนี้

1. เพื่อให้มีความรู้ ทักษะและประสบการณ์ในงานอาชีพสอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพสามารถนำความรู้ ทักษะและประสบการณ์ในงานอาชีพไปปฏิบัติงานอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ เลือกรับใช้การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสมกับตน สร้างสรรค์ความเจริญต่อชุมชน ท้องถิ่นและประเทศชาติ

2. เพื่อให้เป็นผู้มีปัญญา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่เรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและการประกอบอาชีพ สามารถสร้างอาชีพ มีทักษะในการจัดการและพัฒนาอาชีพให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ

3. เพื่อให้มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพ มีความมั่นใจและภาคภูมิใจในวิชาชีพที่เรียน รักงาน รักหน่วยงาน สามารถทำงานเป็นหมู่คณะได้ดี โดยมีความเคารพในสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น

4. เพื่อให้เป็นผู้มีพฤติกรรมทางสังคมที่ดีงาม ทั้งในการทำงาน การอยู่ร่วมกัน การต่อต้านความรุนแรงและสารเสพติด มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว หน่วยงาน ท้องถิ่นและประเทศชาติอุทิศตนเพื่อสังคม

เข้าใจและเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีจิตสำนึกด้านปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รู้จักใช้และอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี

5. เพื่อให้มีบุคลิกภาพที่ดี มีมนุษยสัมพันธ์ มีคุณธรรม จริยธรรม และวินัยในตนเองมีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ เหมาะสมกับงานอาชีพ

6. เพื่อให้ตระหนักและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สังคม การเมืองของประเทศและโลก มีความรักชาติ สำนึกในความเป็นไทย เสียสละเพื่อส่วนรวม ดำรงรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

8.2 หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง พุทธศักราช 2557 ได้กำหนดจุดหมายของหลักสูตรในการผลิตผู้สำเร็จการศึกษา ดังนี้

1. เพื่อให้มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต สามารถศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมหรือศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

2. เพื่อให้มีทักษะและสมรรถนะในงานอาชีพตามมาตรฐานวิชาชีพ

3. เพื่อให้สามารถบูรณาการความรู้ ทักษะจากศาสตร์ต่างๆ ประยุกต์ใช้ในงานอาชีพสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี

4. เพื่อให้มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพ มีความมั่นใจและภาคภูมิใจในงานอาชีพ รักงาน รักองค์กรสามารถทำงานเป็นหมู่คณะได้ดี และมีความภาคภูมิใจในตนเองต่อการเรียนวิชาชีพ

5. เพื่อให้มีปัญญา ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการจัดการ การตัดสินใจ และการแก้ปัญหา รู้จักแสวงหาแนวทางใหม่ ๆ มาพัฒนาตนเอง ประยุกต์ใช้ความรู้ในการสร้างงานให้สอดคล้องกับวิชาชีพและการพัฒนางานอาชีพอย่างต่อเนื่อง

6. เพื่อให้มีบุคลิกภาพที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม ซื่อสัตย์ มีวินัย มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ เหมาะสมกับการปฏิบัติในอาชีพนั้น ๆ

7. เพื่อให้เป็นผู้มีพฤติกรรมทางสังคมที่ดีงาม ต่อด้านความรุนแรงและสารเสพติด ทั้งในการทำงาน การอยู่ร่วมกัน มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว องค์กร ท้องถิ่นและประเทศชาติ อุทิศตนเพื่อสังคม เข้าใจและเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตระหนักในปัญหาและความสำคัญของสิ่งแวดล้อม

8. เพื่อให้ตระหนักและมีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศ โดยเป็นกำลังสำคัญในด้านการผลิตและให้บริการ

9. เพื่อให้เห็นคุณค่าและดำรงไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ ปฏิบัติตนในฐานะพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

8.3 หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2562 ได้กำหนดจุดหมายของหลักสูตรในการผลิตผู้สำเร็จการศึกษา ดังนี้

1. เพื่อให้มีความรู้ ทักษะและประสบการณ์ในงานอาชีพสอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ เลือกรับการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสมกับตน สร้างสรรค์ความเจริญต่อชุมชน ท้องถิ่นและประเทศชาติ

2. เพื่อให้เป็นผู้มีปัญญา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่เรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและการประกอบอาชีพ มีทักษะการสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา ทักษะด้านสุขภาวะและความปลอดภัย ตลอดจน ทักษะการจัดการสามารถสร้างอาชีพและพัฒนาอาชีพให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ

3. เพื่อให้มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพ มีความมั่นใจและภาคภูมิใจในวิชาชีพที่เรียน รักงาน รักหน่วยงาน สามารถทำงานเป็นหมู่คณะได้ดี โดยมีความเคารพในสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น

4. เพื่อให้เป็นผู้มีพฤติกรรมทางสังคมที่ดีงาม ทั้งในการทำงาน การอยู่ร่วมกัน การต่อต้านความรุนแรงและสารเสพติด มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว หน่วยงาน ท้องถิ่นและประเทศชาติ ดำรงตนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เข้าใจและเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีจิตสาธารณะและจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี

5. เพื่อให้มีบุคลิกภาพที่ดี มีมนุษยสัมพันธ์ มีคุณธรรม จริยธรรม และวินัยในตนเอง มีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ เหมาะสมกับงานอาชีพ

6. เพื่อให้ตระหนักและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สังคม การเมืองของประเทศและโลก มีความรักชาติ สำนึกในความเป็นไทย เสียสละเพื่อส่วนรวม ดำรงรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ดังนั้น "เพื่อให้การจัดการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าวบรรลุตามจุดหมายและมาตรฐานการศึกษาวิชาชีพสาขาวิชา จึงได้กำหนดจุดประสงค์รายวิชาของรายวิชาให้ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะ เจตคติและกิจนิสัยที่พึงประสงค์ เพื่อให้ครูผู้สอนนำไปวางแผน ออกแบบการจัดการเรียนรู้ดำเนินการจัดการเรียนรู้และประเมินผลเพื่อให้ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่กำหนด

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษายังได้กำหนดให้มีการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในกิจกรรมเสริมหลักสูตรและกิจกรรมอื่นๆ ของสถานศึกษาด้วย”

8.4 กิจกรรมเสริมหลักสูตร

รัฐบาลและกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบายด้านการศึกษาและเรียนรู้ การทะนุบำรุง ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ให้ปลูกฝังค่านิยมและจิตสำนึกที่ดีเพื่อผลิตคนดีออกสู่สังคม สร้างสังคมให้เข้มแข็งอย่างมี

คุณภาพและคุณธรรมควบคู่กัน สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาจึงให้ความสำคัญกับการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมและธรรมาภิบาลตามนโยบายค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ เพื่อให้มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ปฏิบัติ รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ โดยนอกจากจะกำหนดให้มีการบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในทุกรายวิชา และกิจกรรมเสริมหลักสูตรแล้ว ในปีการศึกษา 2560

8.5 การประเมินคุณธรรม จริยธรรม

ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดการศึกษาและการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตร ประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2556 และระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดการศึกษาและการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง พุทธศักราช 2557 กำหนดให้ผู้เรียนต้องเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่สถานศึกษาจัด โดยมีเวลาเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 ของเวลาที่จัดกิจกรรมในแต่ละภาคเรียน หากผู้เรียนได้เข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมครบถ้วนตามเกณฑ์ในภาคเรียนใดถือว่าประเมินผ่านในภาคเรียนนั้น ให้บันทึกชื่อกิจกรรมและตัวอักษร “ผ.” ในระเบียบแสดงผลการเรียนช่อง “ผลการเรียน” ซึ่งหมายถึง “ผ่าน” หากผู้เรียนเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมไม่ครบตามเกณฑ์ในภาคเรียนใดสถานศึกษาสามารถพิจารณาผลงานหรือกิจกรรมในส่วนที่ผู้เรียนผู้นั้นไม่ได้เข้าร่วมปฏิบัติ ให้ปฏิบัติให้ครบถ้วนภายในเวลาที่สถานศึกษากำหนด เมื่อผู้เรียนดำเนินการครบถ้วนแล้วถือว่าประเมินผ่าน ให้บันทึกชื่อกิจกรรมและตัวอักษร “ผ.” ในระเบียบแสดงผลการเรียนของภาคเรียนนั้น ซึ่งหมายถึง “ผ่าน” ถ้านักเรียนดำเนินการไม่ครบถ้วน ถือว่าประเมินไม่ผ่าน ให้บันทึกชื่อกิจกรรมและตัวอักษร “ม.ผ.” ซึ่งหมายถึง “ไม่ผ่าน” อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการวัดการประเมินคุณธรรมเสริมหลักสูตรจะไม่ได้เน้นการเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียนจะสามารถสะท้อนให้เห็นถึงคุณธรรมความรับผิดชอบ แต่ในการประเมินการปฏิบัติกิจกรรมก็ยังคงต้องให้ความสำคัญกับการประเมินเจตคติและพฤติกรรมลักษณะนิสัย

8.6 แนวทางการประเมินคุณธรรม จริยธรรม

การประเมินคุณธรรม จริยธรรม มีแนวทางในการพิจารณา ดังนี้

1. การวัดความรู้สึกเป็นการวัดทางอ้อม ต้องใช้เวลาสังเกตนานๆ จึงจะมีความเที่ยงตรงการเรียนการสอนที่มีจำนวนผู้เรียนมาก ๆ อาจทำได้ยาก
2. ผู้สังเกตต้องตั้งจุดมุ่งหมายให้ชัดเจนว่าจะศึกษาพฤติกรรมผู้เรียนในด้านใด เช่น ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ฯลฯ
3. ผู้เรียนอาจตอบหรือแสดงพฤติกรรมไม่ตรงกับความเป็นจริง ผู้สอนจึงควรเป็นกันเอง และกระตุ้นให้ผู้เรียนเห็นถึงประโยชน์ที่เขาจะได้รับ

8.7 ข้อพิจารณาในการเลือกเครื่องมือที่ใช้วัดและประเมินด้านจิตพิสัย

การวัดและประเมินคุณลักษณะด้านจิตพิสัย เป็นการวัดและประเมินที่ทำได้ยาก เพราะไม่ใช่เรื่องถูก-ผิด แต่เป็นการวัดความรู้สึก การวัดและประเมินพฤติกรรมด้านจิตพิสัยมี 2 วิธี คือ

1. ผู้อื่นประเมิน ครูประเมินหรือเพื่อนประเมิน
2. การประเมินตนเอง สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินผล มี 2 ประเภท ประกอบด้วย
  - (1) แบบจำกัดคำตอบ ได้แก่ แบบมาตราประมาณค่า แบบสอบถาม แบบสังเกต แบบตรวจสอบรายการ แบบวัดเชิงสถานการณ์ ฯลฯ
  - (2) แบบตอบโดยเสรี ได้แก่ แบบวัดเชิงสถานการณ์ แบบระเบียบพฤติการณ์ แบบบรรยายความในใจ ฯลฯ

เครื่องมือที่ผู้สอนสามารถนำไปใช้ได้ง่าย ๆ คือ “แบบสังเกต” โดยครูผู้สอนต้องใช้ประสาทสัมผัสในการสังเกตพฤติกรรมผู้เรียน ผลการสังเกตจะมีความเที่ยงตรงเพียงไร ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 3 ประการ ดังนี้

- (1) สิ่งที่จะสังเกต สิ่งที่จะสังเกตจะต้องเป็นรูปธรรมจึงจะสังเกตได้ เช่น สังเกตผลงานของผู้เรียน พฤติกรรมในการทำงาน แต่บางอย่างสังเกตยาก เช่น อารมณ์ ความรู้สึก การยอมรับ ทักษะคิด ฯลฯ ผู้วัดจึงต้องใช้เทคนิคให้ผู้ถูกวัดแสดงสิ่งเร้าที่ต้องการวัดออกมาในรูปพฤติกรรม เช่น พูด ทำ เขียน จึงจะสามารถวัดทางด้านจิตใจได้

- (2) ผู้สังเกต การสังเกตจะได้ผลมากน้อยเพียงไรขึ้นอยู่กับผู้สังเกต ดังนั้นผู้ที่ทำหน้าที่ในการสังเกตจะต้องมีองค์ประกอบต่อไปนี้

- (2.1) ความตั้งใจ คือ ผู้สังเกตจะต้องมีความตั้งใจที่จริงจังและให้ความสนใจในเรื่องที่สังเกต และต้องตัดความอคติหรือความลำเอียงต่าง ๆ ออกไป

- (2.2) ประสาทสัมผัส ประสาทสัมผัสของผู้สังเกตต้องดีพอ เช่น ไม่สังเกตขณะง่วงนอน มีนเมา มีอารมณ์หงุดหงิดหรือขณะที่โมโห เพราะจะทำให้ข้อมูลที่ได้ไม่ตรงกับสภาพที่แท้จริง

- (2.3) การรับรู้การสังเกตจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และความสามารถของผู้สังเกต ผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องที่จะสังเกตย่อมรับรู้และทำความเข้าใจกับเรื่องที่สังเกตได้เป็นอย่างดี

- (3) ผู้ถูกสังเกต การสังเกตนั้นจะต้องไม่ให้ผู้ที่ถูกสังเกตรู้ว่ากำลังถูกสังเกต เพราะหากผู้ถูกสังเกตรู้ตัว พฤติกรรมจะไม่เป็นไปตามธรรมชาติ อาจเป็นพฤติกรรมที่เสแสร้ง เช่น ทำตัวเรียบร้อยทั้ง ๆ ที่ปกติไม่ใช่ เป็นต้น

8.8 ขั้นตอนการกำหนดเกณฑ์ในการประเมิน

- (1) วิเคราะห์พฤติกรรมที่คาดหวังในกิจกรรมหรืองานที่มอบหมาย
- (2) กำหนดประเด็นที่ต้องการประเมิน

- (3) คัดเลือกประเด็นการประเมินที่สำคัญ
- (4) กำหนดรูปแบบในการสร้างเกณฑ์การประเมิน
- (5) กำหนดค่าระดับคุณภาพของพฤติกรรมในการประเมิน
- (6) บรรยายคุณภาพพฤติกรรมประเมินแต่ละระดับ
- (7) กำหนดคะแนนการตัดสินระดับคุณภาพพฤติกรรม
- (8) สร้างเครื่องมือประเมินพฤติกรรมที่คาดหวังในกิจกรรมหรืองานที่มอบหมาย

9.สรุป

การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักศึกษา โดยการพัฒนาแบบการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความรู้ เจตคติ เหตุผลเชิงจริยธรรม และพฤติกรรมทางคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษา คุณธรรมจริยธรรมนับว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญของคนทุกคนและทุกวิชาชีพ หากบุคคลใดหรือวิชาชีพใดไม่มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นหลักยึดเบื้องต้นแล้วก็ยากที่จะก้าวไปสู่ความสำเร็จแห่งตนและแห่งวิชาชีพนั้น ๆ ที่ยิ่งกว่านั้นก็คือการขาดคุณธรรมจริยธรรมทั้งในส่วนบุคคลและในวิชาชีพ อาจมีผลร้ายต่อตนเอง สังคมและวงการวิชาชีพในอนาคตได้อีกด้วย ปัจจุบันในยุคโลกาภิวัตน์คุณธรรมและจริยธรรมอันดีงามของคนไทยของเรา กำลังจะถูกกลืนหายไปทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมาอย่างมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนและเยาวชนซึ่งเป็นอนาคตของชาติ ได้รับวัฒนธรรมต่างชาติที่หลั่งไหลเข้ามา พร้อมกับความเจริญทางด้านเทคโนโลยี โดยขาดการพิจารณาไตร่ตรองประกอบกับการไม่เป็นแบบอย่างที่ดีของบุคคลในสังคม ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาที่เน้นให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม เป็นการพัฒนาคุณภาพให้เป็นบุคคลที่ใฝ่รู้ ใฝ่เรียนอย่างต่อเนื่อง สามารถคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ ตลอดจนเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและมีจิตใจเป็นกลาง

10.เอกสารอ้างอิง

ครูเชียงราย. (2555). *การพัฒนาผู้เรียน*. เข้าถึงได้จาก <http://www.kruchiangrai.net>

ณัฐ จันทน์หนูหงส์. (2554). *ความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรม*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิจิตรนัฏ ภาณุพงศ์. (2550). “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับภาษาไทย” ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). *การเสริมสร้างคุณธรรมในระบบการศึกษาไทย*. กรุงเทพมหานคร: วีทีซี.คอมมิวนิคชั่น

สุภาพร สุขสวัสดิ์. (2552). *ความหมายของคุณธรรมจริยธรรม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร.

บทบาทของพระสงฆ์กับการศึกษาสังคมสงเคราะห์ Monks' Role accordance with Studying Social Work

พระครูพิบูลย์พัฒนพิมล ปัญญาวโร (ทัศนรักษ์)¹

นิสิตดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์¹

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย¹

Phrakhrupiboonphatthanapimol Panyawaro (Tasanurak)¹

Ph.d Student for Department Teaching Social Studies, Faculty of Education¹

Mahachulalongkornrajavidyalaya University¹

E-mail: wiboon3061@gmail.com.¹

บทคัดย่อ

บทบาทของพระสงฆ์กับการศึกษาสังคมสงเคราะห์ ก็เนื่องมาจากสถาบันพระพุทธศาสนานั้น เป็นสถาบันหลักที่สำคัญสถาบันหนึ่งของสังคมไทย ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชน และดำรงตนตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา มีพระสงฆ์เป็นผู้นำในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ พระสงฆ์จึงนับว่าเป็นพุทธบริษัทที่สำคัญในการรักษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงยั่งยืนถาวรถึงอนุชนรุ่นหลัง คณะสงฆ์จะไม่ปฏิรูปพระพุทธศาสนา เพราะหลักธรรมคำสอนนั้นดีที่สุดแล้ว แต่เราจะปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา 6 ด้าน+1 โดยมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นองค์กรปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ไทยกำหนดกรอบงานของการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาไว้ 6 ด้าน คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศาสนศึกษา 3) ด้านการเผยแผ่ 4) ด้านการสาธารณูปการ 5) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และอีก 1 คือ การพัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก

คำสำคัญ: บทบาท, พระสงฆ์, การศึกษาสงเคราะห์.

Abstract

Monks' Role accordance with Studying Social Work accordance with Buddhist Institute was the main point and important for Thai society continue and lasting. All the most of Thai population were Buddhism faith and respectful on Buddhist like their ancestors. Therefore, monks were been leadership for taking and teaching Buddha's speech for them. So that, monks were regarded to the important for disciples who treatment and propagation for Buddhism to be progressive and stable for next generation until nowadays. They were not

reforming the best Buddhist but should be reform some Buddhist activity 6 plus 1 part by committees' monks' organization which the top for Thai governor about Buddhist administrator by 6 parts as follow, 1) Government 2) Educational 3) Education for Housing 4) Propagation 5) Unities 6) Unity Housing then one more was Development center of Buddhmomtol for the Buddhist world.

Keywords: Monks' Role, Studying, Social Work.

1. บทนำ

เนื่องด้วยหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามุ่งเน้นไปสู่เวไนยบุคคลทุกหมู่เหล่าทุกระดับชั้น ไม่มีการแบ่งชนชั้นวรรณะใด ๆ งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ ถือได้ว่าเป็นงานที่เป็นพลังสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนกำลังคนผู้ที่จะเติบโตไปเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดียิ่งต่อการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา และเป็นงานที่มหาเถรสมาคมกำหนดให้พระสงฆ์ได้มีบทบาททำหน้าที่ช่วยเหลือและพัฒนาเด็กและเยาวชนในสังคมไทยผู้ที่ขาดความอบอุ่น ขาดความสมบูรณ์จากสังคมปทุมภูมิ คือสถาบันครอบครัว รวมถึงความไม่พร้อมทางเศรษฐกิจฐานทางครอบครัว รวมถึงผลกระทบยามเกิดปัญหาภัยธรรมชาติ อุทกภัย อัคคีภัย วาตภัย หรือปัญหาสังคมคนไร้ที่พึ่ง ภาพบทบาทของพระสงฆ์ผู้ให้ที่พักพิงอบรมสั่งสอนและที่หิวยืนข้าวน้ำให้นั้น เป็นอีกงานหนึ่งที่คณะสงฆ์ทำไม่หยุด คณะสงฆ์โดยคณะกรรมการฝ่ายการศึกษาสงเคราะห์ และสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม ได้ดำเนินการขับเคลื่อนงานการศึกษาสงเคราะห์และสาธารณสงเคราะห์ ตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา จากนโยบายสู่การปฏิบัติระดับจังหวัด เพื่อสื่อสารแนวทางการดำเนินงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ให้กับพระมหาเถรฯ ผู้เป็นประธานกรรมการฝ่ายการศึกษาสงเคราะห์ประจำจังหวัด นำไปดำเนินการให้เกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์อย่างสูงสุด ด้วยหลักการปฏิบัติ 4 หลัก คือ 1. การศึกษาสงเคราะห์ 2. เกื้อกูล 3. พัฒนา 4. บูรณาการ

ในภาวะปกติ พระสงฆ์มีหน้าที่ธำรงตนเป็นแบบอย่าง และคอยให้คำปรึกษา รวมทั้งเป็นผู้นำในการพัฒนาเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทางที่ถูกที่ควร เห็นได้จากการที่พระสงฆ์เป็นผู้นำในการจัดการชุมชน จัดการป่า จัดการน้ำ และจัดการวัดให้เป็นศูนย์เรียนรู้ เป็นศูนย์ฝึกสมาธิ เป็นต้น จึงนับได้ว่าพระสงฆ์มีส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศอีกทางหนึ่ง

นอกจากการสงเคราะห์ด้านการศึกษาแล้วสำหรับในภาวะวิกฤต ประเทศชาติมีสาธารณภัยเกิดขึ้น คณะสงฆ์เป็นองค์กรที่สำคัญในการประสานทรัพยากรของสาธุชน สนับสนุนภาครัฐในการเข้าไปช่วยเหลือเกื้อกูลบรรเทาความทุกข์ทรมาน ด้วยวัตถุสิ่งของจำเป็นเบื้องต้น ที่สำคัญคือ พระสงฆ์สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมช่วยบรรเทาทุกข์ทางใจ โดยการนำหลักธรรมไปประคับประคองจิตใจให้ผู้ประสบภัยก้าวพ้นภาวะวิกฤตที่เกิดขึ้น

ภายใต้วิสัยทัศน์ “พระพุทธศาสนามั่นคง พุทธศาสนิกชนดำรงคุณธรรม นำสังคมมีสุข” (กรมการศาสนา, 2552: 20)

2. หน้าที่ของพระสงฆ์กับการศึกษาสงเคราะห์

พระสงฆ์ คือ หมู่สาวกผู้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า. ในทางรัฐศาสตร์ พระสงฆ์หรือองค์การทางศาสนาเป็นกลุ่มทางสังคม ที่มีวัตถุประสงค์ทางการเมือง (รวมด้วย) คือ ให้รัฐบาลช่วยเหลือแก้ไขปัญหาของคณะสงฆ์และมีนโยบายการพัฒนาคณะสงฆ์ / พระพุทธศาสนา

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองเป็นเรื่องแห่งปัจจุบันสมัยที่ทุกคนควรเข้าไปเกี่ยวข้อง บางคนที่มีความคิดล้าหน้ามองว่า พระสงฆ์ไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง และการเรียกร้องสิทธิของคณะบุคคลเท่าที่ควรจะเป็น โดยเหตุนี้ พระสงฆ์จึงคงเหลือบทบาทหรือพันธกิจอยู่เพียง 2 บ และ 2 ส คือ บ = บิณฑบาต บ = บังสุกุล และ ส = สังฆทาน และ ส = สวดมนต์ ซึ่งเป็นเรื่องกิจวัตรและกิจกรรมทางพิธีกรรม โดยไม่ได้ใส่ใจต่อทุกขของสังคมรอบด้าน

หน้าที่ของพระสงฆ์ มีทั้งหน้าที่หลักและหน้าที่รอง ซึ่งล้วนแต่เป็นกิจที่พระสงฆ์ไม่อาจเลี่ยงได้ การจะปฏิบัติกิจใด ๆ ก็ตามต้องไม่ละเลยการประพฤติในส่วนที่เรียกว่า “พรหมจรรย์” ซึ่งเป็นความประพฤติเพื่อความประเสริฐ เพื่อบรรลุถึงความสิ้นกิเลส โดยประพฤติให้เป็นไปตามพุทธบัญญัติและต้องเอื้อเพื่อ ไม่ละเมิดพุทธอาณัติอันเป็นข้อห้ามมิให้ประพฤติ หรือเรียกว่าประพฤติให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย ซึ่งถือว่าหน้าที่นั้นเป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์ เพราะพระธรรมวินัยนี้เป็นหน้าที่หลักการของพระพุทธศาสนาได้ทั้งหมด จึงถือได้ว่าการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเป็นหน้าที่แรกของสงฆ์ในพระพุทธศาสนา และเป็นหลักข้อกำกับควบคุมการกระทำหน้าที่อื่น ๆ ได้ทั้งหมดของพระสงฆ์ ซึ่งหน้าที่ที่สำคัญนั้นมี 4 ประการ ได้แก่

1. หน้าที่ในการศึกษาธรรม
2. หน้าที่ในการปฏิบัติธรรม
3. หน้าที่ในการเผยแผ่ธรรม
4. หน้าที่ในการรักษาธรรม

ปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยมีบทบาทกว้างขวางมากยิ่งขึ้นทั้ง ด้านสาธารณะสงเคราะห์, ด้านส่งเสริมการศึกษา, ด้านการเผยแผ่, บทบาทแต่ละอย่างล้วนสัมพันธ์กับวิถีชีวิตการเป็นอยู่ของประชาชนแทบทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นในอดีตบทบาทพระสงฆ์ไทยอย่างน้อยทำหน้าที่ 3 ประการคือ หนึ่ง อบรมสั่งสอนและไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้กับประชาชน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน สอง บทบาทในการพัฒนาชุมชนหมู่บ้าน และ สาม มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงระหว่างชุมชนหมู่บ้านกับภาครัฐ หรือที่เรียกตามหลักสัทธรรมปฏิรูป มี 3 ประการ ได้แก่

ประการที่ 1 คือปริยัติ - ศึกษาเรียนรู้ด้วยการฟัง ธรรมะ ทั้ง พระวินัย พระสูตร พระอภิธรรม

ประการที่ 2 คือปฏิบัติ - นำสิ่งที่ได้เรียนรู้มาทำจริง ให้เกิดประสบการณ์

ประการที่ 3 คือ ปฏิเวธ - เมื่อปฏิบัติถูก ปฏิบัติตรง ปฏิบัติสมควรแก่ธรรม ย่อมได้รับผลคือ ความหลุดพ้น

ปัจจุบันบทบาทเหล่านี้ของพระภิกษุสงฆ์ ของเจ้าอาวาสแทบไม่มีให้เห็นแล้ว เนื่องจากภาครัฐ “เข้ามา มีบทบาท” แทบทั้งสิ้นซึ่งชาวพุทธต่างเข้าใจและได้สัมผัสมาตั้งแต่บรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่นสืบเนื่องต่อ ๆ กันไป แต่อาจจะมีผู้อ่านบางท่านที่ไม่มีพื้นฐานทางพระพุทธศาสนาเลย คงอยากรู้ว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงวาง “ฐานะหรือหน้าที่” สำหรับพระภิกษุไว้อย่างไรบ้าง

ในพระสูตรต้นตปิฎก ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสแนะแก่พระภิกษุชื่อ มหาปาละ เมื่อถามถึงฐานะในพระพุทธศาสนามีได้อย่างไร

“ภิกษุ ฐานะมี 2 อย่าง คือ คณัฏฐะ (กบ) วิปัสสนาฐานะ เท่านั้น” พระมหาปาละทูลถามว่า “พระเจ้าข้า ก็คณัฏฐะเป็นอย่างไร วิปัสสนาฐานะเป็นอย่างไร” ฐานะนี้ คือ การเรียนนิกายหนึ่งก็ดี สองนิกายก็ดี จบพุทธวจนะ คือพระไตรปิฎกก็ดี ตามสมควรแก่ปัญญาของตนแล้วทรงไว้ กล่าวบอก พุทธวจนะนั้น ชื่อว่าคณัฏฐะ. ส่วนการเริ่มตั้งความสิ้นและความเสื่อมไว้ในอรรถภาพ ยังวิปัสสนาให้เจริญ ด้วยอำนาจแห่งการติดต่อแล้ว ถือเอาพระอรหัตของภิกษุผู้มีความประพฤติกเล่คล่อง ยินดียิ่งแล้วในเสนาสนะอันสงัด ชื่อว่าวิปัสสนาฐานะ. และพระมหาปาละก็ทูลตอบว่า พระเจ้าข้า ข้าพระองค์บวชแล้วแต่เมื่อแก่ ไม่สามารถจะบำเพ็ญคณัฏฐะให้บริบูรณ์ได้ แต่จักบำเพ็ญวิปัสสนาฐานะให้บริบูรณ์ ขอพระองค์ตรัสบอกพระกรรมฐานแก่ข้าพระองค์เถิด..” ดังนี้เป็นอาทิ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 12)

แนวทางนี้เป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับคณะสงฆ์ไทยยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติสืบ ๆ ต่อกันมา แต่ทั้งนี้ ทั้งนั้นก่อนที่พระมหาปาละ จะทูลถามฐานะในพระพุทธศาสนากับพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ท่านอยู่ในสำนักพระอาจารย์และอุปัชฌาย์ครบ 5 พรรษาแล้ว หมายความว่า พระภิกษุรูปใดก็ดี เมื่อบวชแล้วจะต้องศึกษาเล่าเรียนพื้นฐานอย่างน้อย 5 พรรษาในสำนักพระอุปัชฌาย์ ปัจจุบันแนวทางนี้คณะสงฆ์ไทยก็ยังยึดอยู่ คือ พระภิกษুবวชใหม่ หากจะไปอยู่วัดอื่นหรือแยกตัวออกไปอย่างน้อยจะต้องอยู่ในวัดพระอุปัชฌาย์หรืออยู่ตามวัดในสายตาพระอุปัชฌาย์ 5 พรรษา แต่ตอนหลังก็อาจ อะลุ่มอล่วยบ้าง

และในระหว่างบวช 5 พรรษาก็เรียนหนังสือเพื่อเป็นฐานในการปฏิบัติเป็นปกติ และมีใช้เรียนหนังสือเพียงอย่างเดียว พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ยังวางหลักการปฏิบัติกิจวัตรของพระภิกษุไว้อีก 10 ประการ คือ 1. ลงอุโบสถ 2. บิณฑบาตเลี้ยงชีพ 3. สวดมนต์ไหว้พระ 4. กวาดอาวาสวิหารลานพระเจดีย์ 5. รักษาผ้าครอง 6. อยู่ปริวาสกรรม 7. โกนผมปลงหนวดตัดเล็บ 8. ศึกษาสิกขาบทและปฏิบัติพระอาจารย์ 9. เสดนาบัติ 10. พิจารณาปัจจุเวกขณะทั้ง 4 เป็นต้น

สำหรับหน้าที่ของฆราวาส ที่ควรปฏิบัติต่อพระภิกษุ หลัก ๆ ก็คือสนับสนุนให้พระท่านมีกำลังกาย กำลังใจ ในการศึกษาปฏิบัติธรรม ส่งเสริมให้ท่านศึกษาเล่าเรียนด้วยการถวายทุนการศึกษาบ้าง ถวายหนังสือ บ้าง ถวายอาหารการฉัน ดังนี้ เป็นต้น

สังคมไทยมีรากฐานและจิตวิญญาณมาจากพระพุทธศาสนา สังคมไทยในอดีตอยู่ร่วมกันด้วยความ ปรองดองเป็นสุขที่นานาชาติยกย่องยอมรับ ให้เป็นประเทศหนึ่งที่มีพลเมืองมีความสุขที่สุดในโลก เป็นดินแดนที่มี แต่รอยยิ้ม เป็นสยามเมืองยิ้ม ปัจจุบันร่องรอยเหล่านี้แม้จะเลือนลางลง แต่ก็ยังไม่สายที่จะกอบกู้กลับมา อัน ไหนที่มีใจของเรา เราคว่ำ เรามาดัดแปลงให้เป็นของเรา มันก็ไม่เนียน มันก็ไม่เหมือนของเดิมอยู่ดี วัฒนธรรม ประเพณีในพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งมีค่า เราต้องร่วมกันฟื้นฟูและส่งเสริมให้อยู่คู่กับสังคมไทยตราบนานเท่า นาน

3. บทบาทพระสงฆ์กับการจัดการศึกษาสงเคราะห์เชิงทฤษฎีการสอน

นอกจากพุทธวิธีทางพระพุทธศาสนาแล้ว พระสงฆ์ต้องปรับวิธีให้สอดคล้องกับกาลสมัยของสังคมให้ กลมกลืน เช่น ในการเรียนการสอนนั้นมักจะเน้นความสามารถของสมอง ในด้านของการใช้ภาษา การใช้ทักษะ ทางคณิตศาสตร์ และการคิดเชิงเหตุผล ซึ่งทำให้นักเรียนไม่ สามารถพัฒนา ความสามารถได้เท่าที่ควร ยกตัวอย่างนักเรียนบางคน มีความสามารถหลายด้าน เช่น ศิลปะ ดนตรี หรืออื่น ๆ แต่กลับต้องเรียน วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ที่ไม่ ชอบ เมื่อผลการเรียนไม่ดี ผู้ปกครอง ครู เข้าใจว่า “เด็กโง่,” แต่ความจริงถ้า พัฒนาให้ถูกด้าน นักเรียนคนนั้นอาจจะมีความสามารถมากกว่า ที่เห็นทั่วไป เพื่อเป็นการตอบโจทยนี้ “ทฤษฎี การสอนแบบพหุปัญญา” (Multiple Intelligence) จึงถือกำเนิดขึ้นมาในวงการการศึกษา

พงษ์ศักดิ์ แป้นแก้ว ได้อธิบายเขาวงกตปัญญาซึ่ง การ์ดเนอร์ได้เสนอไว้ 8 ด้าน อย่างละเอียดดังนี้

- (1) สติปัญญาด้านภาษา (Linguistic Intelligence)
- (2) สติปัญญาในการใช้เหตุผลเชิงตรรกะและคณิตศาสตร์ (Logical Mathematical Intelligence)
- (3) สติปัญญาด้านการเคลื่อนไหวร่างกายและกล้ามเนื้อ (Bodily Kinesthetic Intelligence)
- (4) สติปัญญาด้านการมองเห็นและมิติสัมพันธ์ (Visual/Spatial Intelligence)
- (5) สติปัญญาด้านดนตรี (Musical Intelligence)
- (6) สติปัญญาด้านการเข้ากับผู้อื่น (Interpersonal Intelligence)
- (7) สติปัญญาด้านการรู้จักและเข้าใจตนเอง (Intrapersonal Intelligence)
- (8) สติปัญญาด้านการเป็นนักธรรมชาติวิทยา (Nationalism Intelligence)

กานเย์ อธิบายว่า ปรากฏการณ์เรียนรู้มีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ

- 1) ผลการเรียนรู้หรือความสามารถด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ ซึ่งมีอยู่ 5 ประเภท คือ

(1) ทักษะทางปัญญา (Intellectual skill) ซึ่งประกอบด้วยการจำแนกแยกแยะ การสร้าง ความคิดรวบยอด การสร้างกฎ การสร้างกระบวนการหรือกฎขั้นสูง

- (2) กลวิธีในการเรียนรู้ (Cognitive strategy)
- (3) ภาษาหรือคำพูด (Verbal information)
- (4) ทักษะการเคลื่อนไหว (Motor skills)
- (5) และเจตคติ (Attitude)

2) กระบวนการเรียนรู้และจดจำของมนุษย์ มนุษย์มีกระบวนการจัดกระทำข้อมูลในสมอง ซึ่งมนุษย์จะอาศัยข้อมูลที่สะสมไว้มาพิจารณาเลือกจัดกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และในขณะที่กระบวนการจัดกระทำข้อมูลภายในสมองกำลังเกิดขึ้น เหตุการณ์ภายนอกร่างกายมนุษย์มีอิทธิพลต่อการส่งเสริมหรือการยับยั้งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายในได้ ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอน กานเยจึงได้เสนอแนะว่า ควรมีการจัดสภาพการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับการเรียนรู้แต่ละประเภท ซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน และส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ภายในสมอง โดยการจัดสภาพภายนอกให้เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ภายในของผู้เรียน (สุดา ไบแย้ม, 2551 : 15)

วัตถุประสงค์ของรูปแบบเพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้เนื้อหาสาระต่าง ๆ ได้อย่างดี รวดเร็ว และสามารถจดจำสิ่งที่เรียนได้นาน กระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบกานเย ประกอบด้วย การดำเนินการเป็นลำดับขั้นตอนรวม 6 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 การกระตุ้นและดึงดูดความสนใจของผู้เรียน เป็นการช่วยให้ผู้เรียนสามารถรับสิ่งเร้า หรือสิ่งที่จะเรียนรู้ได้ดี ขั้นที่ 2 การแจ้งวัตถุประสงค์ของบทเรียนให้ผู้เรียนทราบ เป็นการช่วยให้ผู้เรียนได้รับความคาดหวังขั้นที่ 3 การกระตุ้นให้ระลึกถึงความรู้เดิมเป็นการช่วยให้ผู้เรียนดึงข้อมูลเดิมที่อยู่ในหน่วยความจำระยะยาวให้มาอยู่ในหน่วยความจำเพื่อใช้งาน (Working memory) ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความพร้อมในการเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิม ขั้นที่ 4 การนำเสนอสิ่งเร้าหรือเนื้อหาสาระใหม่ ผู้สอนควรจัดสิ่งเร้าให้ผู้เรียนเห็นลักษณะสำคัญของสิ่งเร้านั้นอย่าง ชัดเจน เพื่อความสะดวกในการเลือกรับรู้ของผู้เรียน ขั้นที่ 5 การให้แนวการเรียนรู้ หรือการจัดระบบข้อมูลให้มีความหมาย เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถทำความเข้าใจกับสาระที่เรียนได้ง่ายและเร็วขึ้นขั้นที่ 6 การกระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงความสามารถ เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสตอบสนองต่อสิ่งเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งขึ้น และสามารถถ่ายโอนการเรียนรู้ไปสู่สถานการณ์อื่น ๆ ได้เนื่องจากการเรียนการสอนตามรูปแบบนี้ จัดขึ้นให้ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และจดจำของมนุษย์ ดังนั้น ผู้เรียนจะสามารถเรียนรู้สาระที่นำเสนอได้อย่างดี รวดเร็วและจดจำสิ่งที่เรียนรู้ได้นานให้โอกาสผู้เรียนได้มีการฝึกฝนอย่างพอเพียงและในสถานการณ์ที่หลากหลาย

4. บทบาทพระสงฆ์กับลักษณะของการจัดการเรียนการสอน

พระสงฆ์นอกจากจะมีข้อวัตรปฏิบัติตามกรอบพระธรรมวินัย อย่าง สมณสารูป สมณสัญญา และสมณภาวะ ที่มีความงดงาม 4 แบบ คือ **อาทิกุลยาณ** งามในเบื้องต้น **มขฌกุลยาณ** งามในท่ามกลาง และ **ปรีโยสานกุลยาณ** งามในที่สุดแล้ว ควรศึกษาและรู้ลักษณะของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประกอบด้วย ดังนี้

1) Active Learning เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้กระทำ หรือปฏิบัติด้วยตนเองด้วยความกระตือรือร้น เช่น ได้คิด ค้นคว้า ทดลองรายงานทำโครงการสัมภาษณ์ แก้ปัญหา ฯลฯ ได้ใช้ประสาทสัมผัสต่าง ๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างแท้จริง ผู้สอนทำหน้าที่เตรียมการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ จัดสื่อสิ่งเร้าเสริมแรงให้คำปรึกษาและ สรุปสาระการเรียนรู้ร่วมกัน

2) Construct เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ค้นพบสาระสำคัญหรือองค์ความรู้ใหม่ด้วยตนเอง อันเกิดจากการได้ศึกษาค้นคว้าทดลอง แลกเปลี่ยนเรียนรู้และลงมือ ปฏิบัติจริงทำให้ผู้เรียนรักการอ่าน รักการศึกษาค้นคว้าเกิดทักษะในการแสวงหาความรู้ เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ ซึ่งนำไปสู่การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ (Learning Man) ที่พึงประสงค์

3) Resource เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายทั้ง บุคคลและเครื่องมือทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน ผู้เรียนได้สัมผัสและสัมพันธ์ กับ สิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นมนุษย์ (เช่น ชุมชน ครอบครัว องค์กรต่าง ๆ) ธรรมชาติและ เทคโนโลยีตามหลักการที่ว่า "การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลาและทุกสถานการณ์"

4) Thinking เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมกระบวนการคิด ผู้เรียนได้ฝึกวิธีคิดใน หลายลักษณะ เช่น คิดคล่อง คิดหลากหลาย คิดละเอียด คิดชัดเจน คิดถูก ทางคิดกว้าง คิดลึกซึ้ง คิดไกลคิดอย่างมีเหตุผล เป็นต้น การฝึกให้ผู้เรียนได้คิดอยู่เสมอในลักษณะต่าง ๆ จะทำให้ผู้เรียนเป็นคนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น คิดอย่างรอบคอบมีเหตุผล มีวิจารณญาณในการคิด มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ที่จะเลือกรับและปฏิเสธข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมตลอดจนสามารถแสดงความคิดเห็นออกได้อย่างชัดเจนและมี เหตุผลอันเป็น ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวัน

5) Happiness เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้เรียนอย่างมีความสุข เป็นความสุขที่เกิดจากประการที่หนึ่ง ผู้เรียนได้เรียนในสิ่งที่ตนสนใจสาระการเรียนรู้ ขวนให้สนใจใฝ่ ค้นคว้าศึกษาท้าทายให้แสดงความสามารถและให้ใช้ศักยภาพของตนอย่างเต็มที่ ประการที่สองปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนและระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน มีลักษณะเป็นกัลยาณมิตร มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมร่วมด้วยช่วยกัน ทำให้ผู้เรียนรู้สึกมีความสุขและสนุกกับการเรียน

6) Participation เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนกำหนดงานวางแผนเป้าหมายร่วมกัน และมีโอกาสเลือกทำงานหรือศึกษาค้นคว้าในเรื่องที่ตรงกับความสามารถ ความสนใจของตนเอง ทำให้ผู้เรียนเรียนด้วยความกระตือรือร้น มองเห็นคุณค่าของสิ่งที่เรียนและสามารถประยุกต์ความรู้นำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริง

7) Individualization เป็นกิจกรรมที่ผู้สอนให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนในความเป็นเอกลักษณ์บุคคล ผู้สอนยอมรับในความสามารถ ความคิดเห็น ความแตกต่างระหว่างบุคคล ของผู้เรียน มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาดตนเองให้

เต็มศักยภาพมากกว่าเปรียบเทียบแข่งขันระหว่างกันโดยมีความเชื่อมั่นผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้ได้และมีวิธีการ เรียนรู้ที่แตกต่างกัน

8) Good Habit เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้พัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่ดีงาม เช่น ความรับผิดชอบ ความเมตตา กรุณา ความมีน้ำใจ ความขยัน ความมีระเบียบวินัย ความเสียสละและลักษณะนิสัยในการทำงานอย่างเป็นกระบวนการการทำงานร่วมกับผู้อื่น การยอมรับผู้อื่นและการเห็นคุณค่าของงาน เป็นต้น

เกอร์ลาช และอีลี (Gerlach and Ely) (1980 : 282) กล่าวว่า สื่อการสอนเป็นกุญแจสำคัญในการสอนเชิงระบบ สื่อเป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางมาก ไม่ว่าจะเป็นบุคคลวัสดุอุปกรณ์ หรือเหตุการณ์ที่สร้างเงื่อนไขซึ่งสามารถนำมาใช้สอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ทักษะ ตลอดจนเจตคติ โดยนัยนี้ ครูตำรา และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนต่างเป็นสื่อการสอนทั้งสิ้น

กมล ภูประเสริฐ (2554 : 54) ได้กล่าวว่า การจัดทำแผนการสอนหรือแผนการจัดการเรียนรู้ของผู้สอนแต่ละคนซึ่งรูปแบบโดยทั่วไปที่ใช้กันอยู่ ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ๕ ส่วน คือจุดประสงค์สาระการเรียนรู้ (เนื้อหาและกระบวนการ) กิจกรรมสื่อ และการประเมินผล ผู้สอนสามารถกำหนด

5. พระสงฆ์กับการจัดการเรียนรู้สงเคราะห์รายวิชาพระพุทธศาสนา

ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ เกิดขึ้นในช่วงที่ สังคมไทยมีวิกฤติทางศีลธรรม คนไทยกำลังแสวงหากระบวนการเรียนรู้แบบใหม่ วิธีคิดใหม่ ที่มีประสิทธิภาพ ยิ่งกว่า เพื่อพลิกฟื้นความเข้มแข็งของระบบจริยธรรม และวัฒนธรรมของสังคมไทย ซึ่งคนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาหลักสูตรดังกล่าวมีเจตนารมณ์แน่วแน่ที่จะพัฒนาคนไทยให้เป็นคนเก่งดี และมีวิจรรย์ญาณผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายพระสงฆ์และคฤหัสถ์ได้มองเห็นว่าการเรียนรู้ตามพุทธวิธีเป็นสิ่งที่ล้ำเลิศ และมีกระบวนการหรือ Technical know how อยู่ในสังคมไทยในหมู่พระสงฆ์และคฤหัสถ์ผู้ทรงคุณความรู้เมื่อได้ มีการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนโดยมหาเถรสมาคมนำโดยผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายมหานิกายและธรรมยุตินิกายพร้อมผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนาด้านหลักสูตรการเรียนรู้ จิตวิทยาพัฒนาการและการพัฒนาสื่อกำหนดแนวทางการจัดหลักสูตรพระพุทธศาสนาให้ถูกต้องเหมาะสมและชัดเจน

ทั้งนี้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดศรัทธาอย่างสูงในพระรัตนตรัย เชื่อมโยงบูรณาการสาระการเรียนรู้พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์โดยมีเอกภาพอยู่ที่ความมีศรัทธาอย่างแน่วแน่ต่อพระรัตนตรัย มุ่งนำหลักธรรมซึ่งมีอริยสัจ ๔ เป็นกรอบไว้จัดการเรียนรู้ขับเคลื่อนสาระการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามพุทธวิธี นำไปใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิต และนำกระบวนการเรียนรู้ตามพุทธวิธีไปใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ การทำงานและการประกอบอาชีพ ดังนั้น การออกแบบการเรียนรู้เป็นการจัดการเรียนรู้ เชื่อมโยงเป็นอรรถสัมพันธ์บูรณาการให้เกิดความคิดรวบยอดหลัก คือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ให้ผู้เรียนลงมือเรียนรู้ ด้วยสมาธิและการพิจารณาตนเอง (Self-Learning) การเรียนรู้ความคิดรวบยอด (Concept Learning) ในสาระการเรียนรู้ที่กำหนดฝึกปฏิบัติตามขั้น การบริหารจัดการและเจริญปัญญา

ฝึกฝนให้เกิดสติ สมาธิอยู่ตลอดเวลา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้สาระหรือวิชาอื่น ด้วยการสอนของ พระพุทธเจ้าแต่ละครั้งจะดำเนินไปจนถึงผลสำเร็จโดยมีคุณลักษณะที่เรียกได้ว่าเป็นลีลาการสอน

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้รายวิชาพระพุทธศาสนาตามพุทธวิธีนั้น บทบาทของครูสำคัญมาก การแนะนำวิธีการ ถ้าผู้เรียนสามารถทำเองได้ก็ให้ทำเอง บทบาทของครูอยู่ที่การแนะนำ ครูที่ดีต้องมีทั้งวิชา และ จรรยา (วิชาจรรยาสมปนโน) วิชา คือความรู้ดี จรรยา คือ ประพฤติดี บทบาทสำคัญของครูมีสามคำคือ แนะนำ ให้ทำ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น การลงมือปฏิบัติจริงสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในการประกาศธรรมของ พระพุทธเจ้าเริ่มแต่ระยะแรกประดิษฐานพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงดำเนินพุทธกิจด้วยพระ พุทธโบายอย่างที่เราเรียกว่าเป็นการวางแผนที่ได้ผลยิ่งทรงพิจารณาว่าเมื่อจะเข้าไปประกาศพระพุทธศาสนาในถิ่นใด ถิ่นหนึ่งควรไปโปรดใครก่อน

6. พระสงฆ์กับการศึกษาสงเคราะห์ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุดหรือผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

วิธีการนี้เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เอาชีวิตจริง และเงื่อนไขการรับรู้ของผู้เรียนเป็นตัวตั้ง ผู้เรียนมี อิสระภาพได้รับการส่งเสริมให้พัฒนาเต็มศักยภาพของความเป็นมนุษย์ ทั้งจิตใจ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2554 : 220-221) และสังคมผู้เรียนได้รับการพัฒนาแบบองค์รวม ได้รับการ ฝึกให้เต็มศักยภาพในการสร้างรูปแบบการคิดผู้เรียนเป็นผู้กระทำกิจกรรมการเรียนรู้ได้ถูกต้องแม่นยำ ตาม ธรรมชาติของวิชาด้วยความรู้สึที่ตึงตามอันเป็นการสร้างบุคลิกภาพที่ดี คิดอย่างมีระบบและวิจารณ์ญาณ อยู่ ร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีความสุขเรียนรู้ตลอดชีวิต และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ สำหรับบทบาทที่สำคัญของ ผู้เรียน ได้แก่

- 1) ตระหนักถึงความสำคัญในบทบาทของตนเอง ที่จะเป็นผู้ครองกิจกรรมและร่วมประเมินผลการ เรียนตลอดเวลา และถ้าเป็นคนร่วมออกแบบการเรียนรู้ด้วยก็ยิ่งสมบูรณ์แบบมากขึ้น
- 2) มีส่วนร่วมในการจัดและคิดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ลงมือทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเองจาก การมีปฏิสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น
- 3) ต้องรู้หลักความจริง หลักการ เหตุผล กฎเกณฑ์ กฎธรรมะ และหลักการที่จะทำให้เกิดผล
- 4) รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้จักประโยชน์ที่คนต้องการ รู้ผลที่เกิดจากเหตุ รู้ผลที่เกิดขึ้นจากการ กระทำ
- 5) รู้ว่าตนเองนั้นมีฐานะ ภาวะ เพศ ความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมขณะนี้เป็นอย่างใด และ ประพฤติให้เหมาะสมต่อสถานการณ์สิ่งแวดล้อม รู้จักปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น
- 6) รู้ความพอดีด้านต่าง ๆ เช่น การใช้จ่ายทรัพย์ การบริโภคอาหาร และการกระทำต่าง ๆ
- 7) รู้จักกาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องประกอบกิจกรรมในหน้าที่การงาน เช่น การ ตรงต่อเวลา และเหมาะสมกับเวลา

8) รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคลว่า เขามีความสามารถและคุณธรรมอย่างไรใครยิ่งหย่อนกว่ากัน การปฏิบัติต่อบุคคลนั้นว่า ควรคบหรือไม่ จะตำหนิ ยกย่อง แนะนำสั่งสอนอย่างไร

9) มีศรัทธา มีhiri ความละเอียดต่อบาป มีโอตตัมปะ ความเกรงกลัวต่อบาป มีความเพียร มีสติ มีจิตใจ มั่นคง และมีปัญญา

10) รู้ว่าจะปรึกษาสิ่งใดกับใคร ต้องไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเอง และผู้อื่น

11) ไม่คิด ไม่พูด และไม่ทำสิ่งใดที่เป็นการเบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น

12) มีความเห็นชอบว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

13) ให้ทานด้วยความบริสุทธิ์ใจคือ เอื้อเฟื้อตามกำลังความสามารถ โดยไม่หวังผลตอบแทน

สรุปว่า ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับ วัตถุประสงค์การเรียนเนื้อหาสาระในการสอนได้เหมาะสมกับเวลาเรียน ครูก่อนมาสอนได้ทำแผนการสอนล่วงหน้าได้เตรียมบรรยากาศในห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ได้วางแผนการสอนตามวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดให้ ได้ศึกษาเนื้อหาในหนังสือแบบเรียนทุกครั้งที่จะสอนเป็นอย่างดี ได้รับผิดชอบหน้าที่ของตนเองในการสอนเป็นอย่างดี และจัดการเรียนรู้โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนทั้งในห้องและนอกห้องเรียนผู้เรียนได้ศึกษาสาระที่ต้องเรียนรู้แล้วให้ผู้เรียนเชื่อมโยงเนื้อหา ส่วนต่าง ๆ ที่ต้อง การจดจำกับสิ่งที่ตนคุ้นเคย เช่น กับคำ ภาพ หรือความคิดต่าง ๆ (ตัวอย่างเช่น เด็กจำไม่ได้ว่าค่ายบางระจัน อยู่จังหวัดอะไร จึงโยงความคิดว่า ชาวบ้านบางประจัญเป็นคนกล้าหาญ สัตว์ที่ถือว่าเก่งกล้า คือสิงโต บางระจันจึงอยู่ที่จังหวัดสิงห์บุรี) หรือให้หาหรือคิดคำสำคัญที่ไม่คุ้นหรือยากด้วยคำ ภาพ หรือความหมายอื่น ๆ หรือการใช้การเชื่อมโยงความคิดเข้าด้วยกัน ชั้นที่ 3 การใช้จินตนาการเพื่อให้จดจำสาระได้ดีขึ้นการเรียนการสอน มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับ วัตถุประสงค์การเรียนเนื้อหาสาระในการสอนได้เหมาะสมกับเวลาเรียน ครูก่อนมาสอนได้ทำแผนการสอนล่วงหน้า ได้เตรียมบรรยากาศในห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ได้วางแผนการสอนตามวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดให้ ได้ศึกษาเนื้อหาในหนังสือแบบเรียนทุกครั้งที่จะสอนเป็นอย่างดี ได้รับผิดชอบหน้าที่ของตนเองในการสอนเป็นอย่างดี และจัดการเรียนรู้โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนทั้งในห้องและนอกห้องเรียน

7. แนวคิดเกี่ยวกับการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

7.1 ความหมายของการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

การศึกษาสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเกิดขึ้นในช่วงที่สังคมไทยมีวิกฤติทางศีลธรรมคนไทยกำลังแสวงหากระบวนการเรียนรู้แบบใหม่วิธีคิดใหม่ที่มีประสิทธิภาพยิ่งกว่าเพื่อพลิกฟื้นความเข้มแข็งของระบบจริยธรรมและวัฒนธรรมของสังคมไทยซึ่งคนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาหลักสูตรดังกล่าวมีเจตนารมณ์แน่วแน่ที่จะพัฒนาคนไทยให้เป็นคนเก่งดีและมีวิจรรย์ญาณผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายพระสงฆ์และคฤหัสถ์ได้มองเห็นว่าการเรียนรู้ตามพุทธวิธีเป็นสิ่งที่ล้ำเลิศและมีกระบวนการ Know How อยู่ในสังคมไทยในหมู่พระสงฆ์และคฤหัสถ์ผู้ทรงคุณความรู้ เมื่อได้มีการพัฒนาหลักสูตร การวิธี

หรือ Technical เรียนการสอนโดยมหาเถรสมาคมนำโดยผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย ในการจัดหลักสูตรพระพุทธศาสนาให้ถูกต้องเหมาะสมและชัดเจนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดศรัทธาอย่างสูงใน พระรัตนตรัยเชื่อมโยงบูรณาพร้อมผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนาด้านหลักสูตรการเรียนรู้จิตวิทยาพัฒนาการและการ พัฒนาสื่อกำหนดแนวทางการสาระการเรียนรู้พระพุทธพระธรรมพระสงฆ์โดยมีเอกภาพอยู่ที่ความมีศรัทธาอย่าง แน่วแน่ต่อพระรัตนตรัยมุ่งนำหลักธรรมซึ่งมีอริยสัจ๔เป็นกรอบไว้จัดการเรียนรู้ขับเคลื่อนสาระการเรียนรู้ให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามพุทธวิธีนำไปใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตและนำกระบวนการเรียนรู้ตามพุทธวิธี ไปใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้การทำงานและการประกอบอาชีพดังนั้นการออกแบบการเรียนรู้เป็นการ จัดการเรียนรู้เชื่อมโยงเป็นอรรถสัมพันธ์บูรณาการให้เกิดความคิดรวบยอดหลักคือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ให้ผู้เรียนลงมือเรียนรู้ด้วยสมาธิและการพิจารณา ตนเอง (Self-Learning) การเรียนรู้ความคิดรวบยอด (Concept Learning) ในสาระการเรียนรู้ที่กำหนดฝึก ปฏิบัติตามขั้นการบริหารจิตและเจริญปัญญาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาวิถูปการประสงค์เพื่อ สนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามพุทธธรรมอย่างบูรณาการและส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาชีวิตให้สามารถกินอยู่ดูฟัง เป็นมีวัฒนธรรมแสงปัญญาส่งเสริมให้เกิดลักษณะของปัญญาคุณธรรม 4 ประการ คุณธรรมทั้ง 4 ประการนี้ จะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาได้อย่างชัดเจนโดยแบ่งการ

เรียนรู้แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้ (อง. จตุกก. 21/248/332)

1. ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานสถานศึกษาจะจัดสื่อ อาคารสถานที่ห้องเรียนแหล่งเรียนรู้สภาพแวดล้อมสื่อการสอนวิชาพระพุทธศาสนามีหลากหลายและ เหมาะสม โดยเน้นค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ตรงวัตถุประสงค์ของหลักสูตร เนื้อหาและกิจกรรมของ บทเรียนวิชาทางพระพุทธศาสนา โดยสนับสนุนได้เรียนรู้จากกิจกรรมนอกสถานที่ด้วย เช่น นิทรรศการวัน สำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีค่าใช้จ่ายประหยัดและคุ้มค่า จัดกลุ่มทำสื่อประกอบการจัดกิจกรรมเข้าค่าย อบรมคุณธรรมจริยธรรมเพื่อให้เกิดความหลากหลายและสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมโดยมุ่งเน้น การพัฒนาคนให้เกิดความรู้ความเข้าใจวิชาพระพุทธศาสนามีทัศนคติที่ดีงามและสนุกกับการเรียนรู้วิชา พระพุทธศาสนาที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่การดำเนินชีวิตนำไปสู่การปฏิบัติที่ดีงามและสามารถประเมินผลการ เรียนรู้ เพื่อให้ได้ผลพฤติกรรมของผู้เรียนไปด้วยเป็นการกระตุ้นการพัฒนาศรัทธาและศีลธรรม

2. ด้านเป็นผู้นำนักเรียนการฝึกสมาธิ อาคารสถานที่ให้เกิดประโยชน์แก่การเรียนการสอนวิชา พระพุทธศาสนา มีอุปกรณ์การเรียนการสอนครบครัน สภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้สะอาด เป็นระเบียบ สวยงาม สร้างความสดชื่นเบิกบานให้กับผู้เรียน เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ที่เป็น ประโยชน์ต่อการศึกษาหาความรู้ บรรยาภาศที่สงบ มีเสียงและแสงที่จะรบกวนน้อยที่สุดห้องเรียนที่สร้างสรรค์ ความรู้ด้วยลักษณะทางธรรมชาติ เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมมีวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบศาสนกิจ เช่น พระพุทธรูป ตู้พระธรรม

3. ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียนสถานศึกษาจัดหลักสูตรสถานศึกษาหรือการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจน เพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนด้วยหลักพุทธธรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอกระบวนการเรียนรู้ควรมีลักษณะสอนให้รู้ ทำให้อยู่ให้เห็น

4. ด้านให้การสอนวิชาพระพุทธศาสนาบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิตนักเรียน คือ การเปรียบเทียบผลที่ได้จากการเรียนวิชาพระพุทธ ศาสนาของนักเรียนแล้วบูรณาการกับหลักพุทธธรรมโดยใช้กระบวนการและเครื่องมือต่าง ๆ เข้ามาช่วยเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมโดยนักเรียนมีกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาทั้งด้านกายด้าน ความประพฤติด้านจิตใจและด้านปัญญาเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาตนและสังคมโดยไม่เบียดเบียนผู้ใด ละเกื้อกูลในการพัฒนาวัฒนธรรมแสงปัญญาและวัฒนธรรมเมตตาเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตที่อยู่ได้ เหมาะสมเป็นไปตามคุณค่าแท้เพื่อเน้นประโยชน์ในการเรียนรู้เพิ่มพูนปัญญาเกี่ยวกับการจัดหลักสูตร ที่สอดคล้องกับโครงสร้างสังคมไทย

สรุปได้ว่า การสอนวิชาพระพุทธศาสนาหมายถึง การหยิบหลักธรรมหรือหัวข้อธรรมะในทาง พระพุทธศาสนาไปประกาศให้ผู้อื่นทราบ โดยมีจุดมุ่งหมายให้มีบุคคลได้รับรู้รับทราบหลักธรรมหรือหัวข้อ ธรรมะในทางพระพุทธศาสนานั้นอย่างกว้างขวาง และต้องอยู่บนพื้นฐานของการเป็นผู้มีใจกว้าง ปราศจากอคติ และไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิด ความเชื่อ หรือความศรัทธาของผู้สอน กล่าวคือให้ผู้ฟัง/ผู้รับ เกิดความเชื่อ ความศรัทธา ด้วยปัญญา ด้วยเหตุผลด้านความประพฤติด้านจิตใจและด้านปัญญาเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการ พัฒนาตนและสังคมโดยไม่เบียดเบียนผู้ใดละเกื้อกูลในการพัฒนาวัฒนธรรมแสงปัญญาและวัฒนธรรมเมตตา เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้

7.2 ความหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

คำว่า เผยแผ่ หมายถึง ทำให้ขยายออกไปขยายออกไป เช่น เผยแผ่พระพุทธศาสนา คำว่าเผยแผ่เป็น การประกาศให้ทราบหากทราบแล้วสนใจจะเป็นพุทธศาสนิกชนก็ไม่ใช่ที่รังเกียจการเผยแผ่เป็นศัพท์ที่มี ลักษณะอะลุ่มอล่วยและแสดงถึงความมีใจกว้างไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของตนเองหรือศาสนาของตนส่วน คำว่าเผยแพร่นั้นคือโฆษณาให้แพร่หลายถ้าคิดอย่างคนธรรมดาความหมายก็คล้ายคลึงกันถ้าคิดให้ลึกและละเอียด ลงไปจะเห็นว่าคำว่าเผยแผ่จะมีความหมายที่ชัดลึกลงไป (กรมการศาสนา, 2552 : 9) เป็นการเผยแผ่ให้บรรลุ จุดหมายมีที่ไปที่ไปไม่ใช่โฆษณาชวนเชื่อ เพื่อให้ทราบและเห็นด้วยเพียงอย่างเดียวด้วยเหตุนี้ คณะสงฆ์จึงมักใช้ คำนี้ในการเขียนในพระพุทธศาสนาว่าเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไปให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระ รัตนตรัยน้อมเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นมาเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ,

2558 : 12) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การหยิบธรรมะซึ่งมีมากมายหลายหัวข้อไปขยาย เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะต้องเผยแผ่พระพุทธศาสนา (พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2557 : 150)

7.3 วิธีการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีส่วนสำคัญที่สุดในการสร้างรากฐานทางวัฒนธรรมในด้านจิตใจ เป็นแนววิถีชีวิตที่ได้ฝังรากลึกลงในจิตใจของพุทธศาสนิกชนมาในครั้งโบราณกาลโดยมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจเป็นรากฐานสำคัญของศิลปวัฒนธรรมและมีพระสงฆ์เป็นผู้อบรมสั่งสอนเผยแผ่หลักธรรมให้แก่ประชาชนเพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติตามและอยู่ในศีลธรรมอันดีงามดังจะเห็นได้ว่าการดำรงชีวิตนั้นมีความสัมพันธ์กับพุทธศาสนาทั้งสิ้นเช่นการตักบาตรประจำวันการทำบุญและฟังธรรมในวันธรรมสวนะการไหว้พระสวดมนต์พิธีกรรมต่าง ๆ จะมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเกือบทั้งสิ้นนับแต่เกิดจนตายซึ่งได้แก่การทำบุญครบถ้วนวันเกิดงานทำบุญขึ้นบ้านใหม่งานแต่งงานและงานศพเป็นต้นสิ่งเหล่านี้จึงแสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาได้เข้ามามีบทบาทอยู่เหนือวัฒนธรรมในด้านจิตใจของพุทธศาสนิกชนอยู่ค่อนข้างมากหากกล่าวถึง วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงเป็น ต้นแบบที่ของการเลือกใช้เทคนิคและวิธีสอนพระพุทธเจ้าทรงมีวิธีสอนหลายแบบหลายอย่าง(พินพันธุ์ นาคะตะ, 2557 : 1-3) โดยใช้วิธีการเผยแผ่ดังนี้

1. แบบสากัจฉาหรือสนทนาวิธีนี้น่าจะเป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยไม่น้อยกว่าวิธีใดๆ โดยเฉพาะในเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั้นยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนายังไม่รู้ไม่เข้าใจหลักธรรมในการสนทนาพระพุทธเจ้ามักจะทรงเป็นฝ่ายถามนำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรมและความเลื่อมใสศรัทธาในที่สุดแม้ในหมู่พระสาวกพระองค์ที่ทรงใช้วิธีนี้และทรงส่งเสริมให้สาวกสนทนาธรรมกัน

2. แบบบรรยายวิธีสอนแบบนี้ น่าจะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวันซึ่งมีประชาชนหรือพระสงฆ์จำนวนมากและส่วนมากเป็นผู้มีพื้นความรู้ความเข้าใจกับมีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้วมาฟังเพื่อหาความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติมและหาความสงบสุขทางจิตใจนับได้ว่าเป็นคนประเภทและระดับใกล้เคียงกันพอที่จะใช้วิธีบรรยายอันเป็นแบบกว้าง ๆ ได้ลักษณะพิเศษของพุทธวิธีสอนแบบนี้ที่พบในคัมภีร์บอกว่าทุกคนที่ฟังพระองค์แสดงธรรมอยู่ในที่ประชุมกันแต่ละคนจะรู้สึกว่พระพุทธเจ้าตรัสอยู่กับตัวเอง โดยเฉพาะซึ่งนับเป็นความสามารถอัศจรรย์อีกอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้า

8. บทสรุป

พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่เป็นครูมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล เราจะได้เห็นได้ชัดก็สมัยพระพุทธเจ้า ทรงส่งพระสาวก 60 รูปออกไปประกาศพระศาสนายังดินแดนต่าง ๆ ทั่วอินเดียและชมพูทวีป เป็นการประกาศความเป็นครูครั้งแรกของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่นั้นมา พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา และนักบวชของศาสนาพราหมณ์ได้ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่กุลบุตรกุลธิดาของชาวอินเดียควบคู่กันมาตลอด แต่การให้การศึกษาของทั้ง 2 ศาสนา แตกต่างกันคือ นักบวชของศาสนาพราหมณ์จะให้การศึกษาเฉพาะชนชั้น 3 วรรณะเท่านั้น คือ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ยกเว้นวรรณะศูทร แต่พุทธศาสนา พระสงฆ์ได้ให้การศึกษาแก่ทุกคนชั้นวรรณะ เป็น

การจัดการศึกษาที่ให้ความเสมอภาคกันหมด และตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ให้ความรู้ที่จะนำไปประกอบอาชีพและให้คุณธรรม คือ ความประพฤติปฏิบัติชอบ สำหรับเป็นเครื่องอุปถัมภ์ค้ำจุนวิชาชีพให้เจริญรุ่งเรืองและคงอยู่คู่สังคมไทยตลอดไป

9. เอกสารอ้างอิง

- กมล ภูประเสริฐ. (2554). *การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ทิพย์พัลลิกซ์. กรมการศาสนา. (2552). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2554). *การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- เกอร์ลาช และ อี ลี Gerlach, V.S. and Ely. D. P. (1980). *Teaching and Media: A Systematic Approach*. (2^{ed}.) Englewood Cliffs. New Jersey: Prentice-Hall, Inc Gerlach and Ely.
- ทินพันธุ์ นาคะตะ. (2557). *พระพุทธศาสนากับสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: หจก. สหายบล็อกและการพิมพ์.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2557). *พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ 9*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2558). *การกลับมาของพระพุทธศาสนา “พระเอก” ของการศึกษาใหม่*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ลายสือ.
- สุดา ไบแย้ม. (2551). *แผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ*, พิมพ์ครั้งที่ 2, ชัยนาท: ชมรมพัฒนาความรู้ด้านระเบียบกฎหมายและพัฒนาวิชาชีพครู.

พลังจิตกับการพัฒนาชีวิตตามหลักพุทธธรรม Mental Power Development by Buddhist Morality

เปมิกา สุขเจริญ¹

นิสิตดุขฎิบัณชิต สาขาวิชาการศึกษาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์¹

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย¹

Pemika Sukcharoen ¹

Ph.d Student for Department Teaching Social Studies, Faculty of Education¹

Mahachulalongkornrajavidyalaya University¹

บทคัดย่อ

พลังจิตกับการดำเนินชีวิตในสังคมย่อมอยู่ในทุกรูปนามแห่งบุคคล และการเปรียบเทียบมนุษย์ที่มีการฝึกพลังจิตที่เข้มแข็งกับมนุษย์ที่ไม่มีการฝึกพลังจิตย่อมมีพลังจิตที่แตกต่างกัน รวมถึงการศึกษาปัญหาของการใช้พลังจิตกับการดำเนินชีวิตในสังคมมนุษย์ทุกคนจึงต้องฝึกพลังจิตจนกระทั่งจิตได้สำนึกของมนุษย์เชื่อมต่อกับองค์แห่งสติปัญญาที่ไร้ขอบเขต จนเกิดสติปัญญาหรือความคิดสร้างสรรค์ เมื่อเกิดแรงบันดาลใจก็ลงมือกระทำอย่างหลงใหล จงทุ่มเทหัวใจในสิ่งนั้นๆ เมื่อนั้นมนุษย์จะได้รับการช่วยเหลือจากพลังจิต คุณจะรู้สึกได้ว่าตัวเองกำลังเคลื่อนไปข้างหน้าอย่างนุ่มนวลด้วยพลังอะไรบางอย่าง เหมือนมีพลังที่นอกเหนือผลบางอย่าง ผลักมนุษย์ให้ก้าวไปข้างหน้า

คำสำคัญ: พลังจิต, พัฒนาชีวิต, พุทธธรรม.

Abstract

Mental Power and way of life has been for everyone. The comparing both human being who practices their mental power and do not have that differently. Although, studying some problem of using as concern for way of human life must be necessary until their subconscious mind which connecting to all over borders knowledge until getting wisdom and creative. Therefore, when we have some aspiration and then dedicate with those things. That time human will have some helping from their mental power. There were been human being for moving forward by gracefully and automatically.

Keywords: Mental Power, Development, Buddhist Morality

1. บทนำ

สังคมโลกแห่งมนุษยชาติตั้งแต่อดีตเป็นต้นมาล้วนแต่ก่อกำเนิดมาจากสังคมเล็ก ๆ หรือสังคมปฐมภูมิ ซึ่งประกอบไปด้วยพ่อแม่ลูก จากครอบครัวเดี่ยวมาเป็นครอบครัวขยาย และกลายกลายเป็นสังคมทุติยภูมิ ซึ่งประกอบด้วยเพื่อบ้าน ชุมชน สังคมในชั้นเรียน สังคมที่ทำงาน จากรุ่นสู่รุ่นต่างก็ถือกำเนิดเกิดมาตามเหตุและปัจจัยที่พึงมีพึงเป็นตามหลักพุทธธรรม มีภาชิตชวนคิดว่า “พรหมชาติ มาตาปิโตร มารดาบิดาเป็นพรหมของบุตร” บิดา คือผู้ให้กำเนิด มารดา คือผู้รักษา ทั้งสองท่านล้วนแต่มีพลังกายและพลังจิตเป็นปฐมฤกษ์ และนี่คือจุดเริ่มต้นแห่งการดำเนินชีวิต ที่ประกอบด้วยรูปและนามที่มีพลังในการขับเคลื่อนภาระหน้าที่ในการดำเนินชีวิตจากอดีตถึงปัจจุบันและก็จะจกขยายไปถึงอนาคตทุกกาลสมัย

ปัจจุบันนี้มนุษย์ตกเป็นเหยื่อของการผิดหวังด้านความรัก การมีหนี้สิน หรือปัญหาทางการเงินทั้งหมด เกิดจากมนุษย์ออกคำสั่งผิดประเภทให้จิตที่อยู่ในตัวเราออกไปทำงานกับคนส่วนใหญ่ เกือบจะทุกคนล้วนตกเป็นเหยื่อเหตุการณ์ในวัยเด็กตั้งแต่ ปัญหาการขาดความรัก ความเจ็บปวด หรือภาพที่แสนจะโหดร้ายยังประทับอยู่ในส่วนลึกของจิต ภาพนั้นจะกัดกร่อนความรู้สึกแบบซึมลึกลงไปในวิญญาณ แล้วส่งผลให้ร่างกายเจ็บป่วย อารมณ์แปรปรวน การตัดสินใจผิดพลาด แล้วในที่สุดก็พาชีวิตของแต่ละคนไปสู่ทิศทางที่ขาดเงินเป็นนิมิต มีปัญหาหนี้สินรุมเร้า มีโรคประจำตัว ความสัมพันธ์อย่าแยหรือไม่ก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ทั้งหมดนี้เป็นเพราะคนส่วนใหญ่ไม่รู้สาเหตุของปัญหาและไม่ทราบวิธีแก้ไข และมีผู้สับสนกันแนวนี้อย่างนี้

ดร.วิศิษฐ์ ศรีพิบูลย์ (2561 : 9) ได้กล่าวเรื่องพลังเนรมิตไว้ว่า แรกเริ่มเดิมทีเราแค่ฝัน แล้วรอคอยว่าวันหนึ่งฝันจะเป็นจริง คำถามคือทำไมในหัวใจเราถึงฝันถึงสิ่งนั้น เรากล้าที่จะฝันถึงสิ่งนั้นได้อย่างไรหากมันเป็นไปไม่ได้ ความจริงแล้วทุกอย่างทุกเรื่องที่เราฝันอยากจะได้ อยากจะเป็น อยากจะครอบครอง ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นอะไร สิ่งนั้นเป็นจริงได้เสมอ เพราะถ้าเป็นจริงไม่ได้รับรองว่าเราก็ไม่มีทางที่จะฝันถึงได้ เพราะความฝันกับความจริงเป็นเงาสะท้อนซึ่งกันและกัน จงจำไว้ว่าอะไรที่ใจคนฝันอยากจะทำครอบครองมันเป็นไปได้เสมอ แต่จะเป็นไปได้ได้อย่างไรนั้นต้องอาศัยองค์ประกอบสองอย่างคือความเชื่อและการลงมือทำ และอาศัยแหล่งพลังงานจากสองแหล่งคือตัวคุณเองและอำนาจจากพลังงานที่ก่อกำเนิดสรรพสิ่งที่ทำงานผ่านกฎแห่งการดึงดูด และกฎแห่งการดึงดูดทำงานอย่างไรกันแน่ มันทำซ้ำได้อย่างเที่ยงตรงแน่หรือ คำตอบคือคุณใช้กฎแห่งการดึงดูดอยู่ตลอดเวลา และมันได้ผลเสมอ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นถูกต้องเที่ยงตรงไม่ผิดเพี้ยน ไม่ช้าก็เร็วกฎแห่งการดึงดูดจะเผยผลลัพธ์ที่คุณไม่อาจปฏิเสธได้ แต่มันจะปรากฏภายในรูปของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่บางทีหลายคนไม่ทันสังเกต

เมื่อกล่าวถึงงานเงิน ความรัก ความสัมพันธ์ และจิตวิญญาณ ล้วนอาศัยกฎแห่งการดึงดูดนำพามาทั้งสิ้น ไม่มีอะไรมาสู่ชีวิตคุณโดยที่คุณไม่ได้ทำให้มันเกิดขึ้น จะด้วยจงใจหรือไม่ก็ตาม จะด้วยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม ลองพิจารณาเรื่องนี้ดู เราคือพลังงานที่ประกอบด้วยดิน น้ำ ลม ไฟ เราคือปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มาจากด้วยอำนาจกรรม จิตของเราคือพลังธรรมชาติที่มาพร้อมกับวิญญาณที่มีเจตจำนงที่เต็มไปด้วยข้อมูลต่าง ๆ ใน

ภาพที่แล้ว แต่ดวงจิตคือพลังธรรมชาติที่มาอาศัยร่างนี้ ตัวเราคือปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ผุดขึ้น มีพลังงานบางอย่างเลือกเราให้มาเกิดเป็นมนุษย์และพลังงานต้นกำเนิดของเราที่ดำรงอยู่ในจิตของเรา

ดวงจิตดวงนี้รู้จักคิด ฝัน ประารถนา หรือต้องการอะไรบางอย่างหรือหลายอย่าง เราไม่เคยหยุดคิด ฝัน ประารถนา และไม่เคยหยุดเรียนรู้ จิตแรกของเรามีพลัง บริสุทธิ์ และผ่องแผ้ว ทว่าถูกห่อหุ้มด้วยเมฆหมอกแห่งความไม่รู้ เราถูกพ่อแม่ ญาติ ครอบครัว สังคม ข้อมูลข่าวสาร โรงเรียน รัฐบาล รวมถึงสิ่งแวดล้อมทั้งปวงระดมสะกดจิตเราจนกระทั่งเราเชื่อในข้อมูลทั้งหมดที่ได้รับมา แล้วเราก็หลงลืมพลังอำนาจที่แท้จริงในดวงจิตดั้งเดิมไป ผลก็คือเรารู้จักแต่ข้อจำกัดและไม่เชื่อในความเป็นไปได้ที่ไม่มีขีดจำกัดไปเสียสิ้น แล้วพอเราโตขึ้นอายุมากขึ้น เราก็กู้สึกสูญเสียความสามารถที่จะดึงดูดสิ่งที่เราต้องการไปเกือบทั้งหมด เพราะเราถูกสิ่งที่เรียกว่าเหตุผลครอบงำเรา เหตุผลบอกเราให้เชื่อว่าเราควรจะได้เพราะอะไรและไม่ควรฝันถึงสิ่งที่ยิ่งใหญ่เพราะเหตุผลใด แล้วในที่สุดชีวิตเราก็จบลงตรงนั้น

เป็นเรื่องน่าเศร้าที่เราไม่เข้าใจอำนาจอันยิ่งใหญ่ในตัวเอง ไม่เข้าใจพลังอำนาจของธรรมชาติที่สร้างเรา มา พลังงานต้นกำเนิดที่สร้างเราไม่เคยทอดทิ้งเราเลย ขอเพียงเราร้องเขา จดจ่อ และเชื่อ เราจะได้รับในสิ่งที่ต้องการ แต่น่าเสียดายที่เราไม่เชื่อมั่นว่ามันจะง่ายตายขนาดนั้น เพราะว่ามันเป็นเรื่องที่ไม่มีเหตุผล เพราะเหตุผลที่เราถูกสอนมาก็คือการจะได้สิ่งใดมา มันไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ อีกอย่างหนึ่งที่อยากให้องค์พิจารณา นั่นคือคำถามที่ว่า เหตุผล คืออะไร เหตุผลคือกระบวนการคิด การวินิจฉัย และสรุปผล จากเหตุหนึ่งนำไปสู่เหตุหนึ่ง คำถามคือ ใครเป็นผู้บอกว่าเหตุนี้นำไปสู่เหตุหนึ่ง

เห็นได้ชัดว่า สิ่งที่เราเรียกว่าเหตุผลนั้น แท้ที่จริงแล้วคือผลสรุปจากชุดความคิดของคนส่วนใหญ่ที่ยอมรับกันว่ามันต้องเป็นอย่างนั้น มีเหตุมีผลอย่างนั้น มันถึงต้องเป็นอย่างนี้ และทุกคนก็เห็นพ้องต้องกัน ว่าการใช้เหตุผลต้องเป็นแบบนี้แบบนั้น ปัญหาก็คือ เหตุผลนั้น มันมีจุดอ่อนในตัวเอง นั่นคือมันเป็นกระบวนการคิดและการอธิบายที่คนส่วนใหญ่ถือตามและทำตามกันมา นั่นหมายความว่า มันคือบรรทัดฐานของคนส่วนใหญ่ แต่ที่เป็นปัญหาก็คือ แน่ใจได้อย่างไรว่าคนส่วนใหญ่คิดถูก อย่างที่เราเห็นกัน ในโลกนี้คนส่วนใหญ่นั้นล้วนมีชีวิตที่ยากลำบาก คนส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นเศรษฐี คนส่วนใหญ่ไม่ได้ประสบความสำเร็จ จะว่าไป ความจริงมีแค่ส่วนน้อยเท่านั้นที่มีชีวิตที่ดีงามมั่งคั่งร่ำรวยถ้าเหตุผลที่คุณคิดว่าสำคัญมาก เหตุใดคนส่วนใหญ่จึงยังไม่สำเร็จ เหตุใดคุณจึงมีชีวิตอยู่ที่เป็นอยู่ในตอนนี้ ก็คุณมีเป็นคนมีเหตุผลมีใช้หรือ ทำไมเหตุผลที่คุณมีจึงไม่นำพาชีวิตคุณไปสู่ความร่ำรวย สุขภาพดี มีความสุข หรือบรรลุธรรมละ นั่นแสดงว่าเหตุผลในตัวของมันเองนั้นมันแค่กระบวนการคิดที่ทำให้เราพอยืนในโลกนี้ได้ แต่ไม่ทำให้เราได้ในสิ่งที่ปรารถนา

นานแค่ไหนแล้วที่มนุษย์ตามหาเคล็ดลับแห่งความสำเร็จ เข้าสัมมนาที่ครั้งแล้วเพียงเพื่อต้องการรู้ว่าจะทำอะไรถึงจะร่ำรวย โชคดี มีความสุข ประสบความสำเร็จ เหมือนกับที่งานสัมมนาโฆษณาบอกตอนรับสมัคร บางงานก็ไปเข้าฟรีแล้วเขาก็สอนให้ตื่นเต้น จากนั้นก็ทิ้งช่วงไว้เพื่อขายคอร์สต่อแล้วก็เรียนทุกอย่างตามที่เขาบอกว่าดี ในที่สุดก็กลับบ้านไปใช้ชีวิตแบบเดิม ๆ เพื่อมองหาคอร์สสัมมนาต่อไป มนุษย์รู้หรือไม่ว่า

คุณกำลังวนอยู่ที่เดิม มนุษย์กำลังทำตัวเป็นนักสัมนาเพียงเพื่อจะรู้ว่าสุดท้ายก็จะได้อะไรติดมือกลับไป Pam Grout ผู้เชี่ยวชาญเรื่องจิตใต้สำนึก และ ควอนตัม ฟิสิกส์ มีความเห็นว่ากฎของความสำเร็จในโลกใบนี้มีกฎเดียวเป็น THE ONE สำหรับมนุษย์ทุกคน และทุกสิ่งนั่นคือ เมื่อมนุษย์มีเป้าหมาย จดจ่ออยู่กับเป้าหมาย สร้างแผนการมีวินัยอุทิศตนเสียสละตัวเองมากพอ เชื่อในกฎแห่งการดึงดูด เข้าใจพลัง จิตแห่งจินตนาการ และมอบความไว้วางใจในพลังงานจิตที่ก่อกำเนิดสรรพสิ่งเมื่อถึงเวลาที่เหมาะสม หนทางที่ใช้จะปรากฏแก่คนทุกคน ณ สถานที่เหมาะสมท่ามกลางผู้คนที่เหมาะสม มนุษย์จะได้ทุกอย่างที่ต้องการในตอนที่เหมาะสมของสถานการณ์ที่เอื้ออำนวยทุกข้อเข้าหากัน

สรุปได้ว่า กฎแห่งการดึงดูด คือกฎธรรมชาติ น้ำสามารถรวมตัวกับน้ำ น้ำมันแยกคนละส่วนกับน้ำ คนดีไม่ประสงค์จะสมาคมกับคนไม่ดี คนดีมีสุราย่อมสังสรรค์กับคอเมรัย อะไร ๆ ก็ย่อมเข้าพวกเดียวกัน เรื่องนี้เป็นกฎที่เที่ยงตรงไม่อาจเป็นอื่น มีบ้างบางกรณีที่ยังมองเห็นปรากฏการณ์นี้ไม่ชัด เช่นคนไม่ดีมาอยู่ร่วมกับคนดี ๆ คนโศกดีมาอยู่ร่วมกับคนไม่มีโศก แต่เมื่อเวลาผ่านไป ท้ายที่สุดกาลเวลาจะแยกคนสองจำพวกออกจากกัน กฎแห่งการดึงดูดทำงานคงที่เสมอคือ พลังงานแบบเดียวกันจะดึงดูดเข้าหากัน นี่คือสัจธรรม การใช้ชีวิตแบบมีเหตุผลอาจจะไม่ใช่คำตอบอีกต่อไป หากคุณต้องการแยกตัวออกมาจากคนส่วนใหญ่ คุณต้องเป็นคนส่วนน้อยที่คิดอย่างตรงกันข้าม มีแต่วิธีนี้เท่านั้นที่จะทำให้คุณประสบความสำเร็จ อย่าใช้เหตุผลหรือตรรกะมากเกินไป แล้วชีวิตคุณจะประสบความสำเร็จ

2. พลังบุญกับการพัฒนาชีวิต

ถ้ามีคำถามว่า พลังบุญ เป็นชื่อของความสุข เป็นอย่างไร ? ก็มีคำตอบได้ว่า บุญเป็นชื่อของความสุข สมดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ใน ปุณณสูตร ว่าด้วยเรื่องอย่างลัวต่อบุญเลย เพราะบุญจะส่งพลังชีวิตในทางที่ดีงามเสมอไป

จริงอยู่ พระสูตรนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแล้ว พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นพระอรหันต์ ตรัสแล้ว เพราะเหตุนี้ ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายอย่าได้กลัวต่อบุญเลย คำว่า บุญ นี้เป็นชื่อแห่งความสุข อันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่ารัก น่าพอใจ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็เรารู้ด้วยญาณอันวิเศษยิ่ง ซึ่งวิบากอันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่ารัก น่าพอใจ ที่ตนเสวยแล้วสิ้นกาลนาน แห่งบุญทั้งหลายที่ตนได้ทำไว้สิ้นกาลนาน เราเจริญเมตตาจิตตลอด 7 ปีแล้ว ไม่กลับมาสู่โลกนี้ตลอด 7 สังวัฏฏวิวัฏฏกับ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า เมื่อภิกษุทั้งหลาย (โลกแตก) อยู่ เราเป็นผู้เข้าถึงพรหมโลกชั้นอาภัสสระ เมื่อภิกษุทั้งหลาย เราย่อมเข้าถึงวิมานแห่งพรหมที่ว่าง

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า เราเป็นพรหม เป็นมหาพรหม เป็นผู้ยิ่งใหญ่ ใครครอบงำไม่ได้ เป็นผู้สามารถเห็นอดีต อนาคตและปัจจุบันโดยแท้ เป็นผู้ยังจิตให้เป็นไปในอำนาจ อยู่ในวิมานพรหมนั้น

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็เราได้เป็นท้าวสักกะผู้เป็นจอมเทพ 36 ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ประกอบด้วยธรรม เป็นพระธรรมราชามีสมุทรสาครสี่เป็นขอบเขต เป็นผู้ชนะวิเศษแล้ว ถึงความเป็นผู้มั่นคงในชนบท ประกอบด้วยรัตนะ 7 ประการ หลายร้อยครั้ง จะกล่าวไปไปถึงความเป็นพระเจ้าประเทศราชเล่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานั้นดำริว่า บัดนี้ เราเป็นผู้มีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอำนาจมากอย่างนี้ เพราะผลวิบากแห่งกรรมอะไรของเราหนอแล

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานั้นดำริว่า บัดนี้ เราเป็นผู้มีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอำนาจมากอย่างนี้ เพราะผลวิบากแห่งกรรม 3 ประการของเราคือ ทาน 1 ทมะ 1 สัญญะ 1

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสเนื้อความนี้แล้ว ในพระสูตรนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า กุลบุตรผู้ใคร่ประโยชน์ พึงศึกษา บุญนั้นแล อันสูงสุดต่อไปซึ่งมีสุขเป็นกำไร คือ พึงเจริญทาน 1 ความประพฤติ สงบ 1 เมตตาจิต 1 บัณฑิตครั้งเจริญ ธรรม 3 ประการอันเป็นเหตุเกิดแห่งความสุขเหล่านี้แล้ว ย่อมเข้าถึงโลกอันไม่มีความเบียดเบียน เป็นสุข. เนื้อความนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสแล้ว เพราะเหตุนี้ ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้ว ฉะนี้แล. (พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ ปุญญสูตร เล่มที่ 45 หน้าที่ 141-143)

“บุญ คือพลังที่ส่งให้เกิดความสบายใจ ก่อนทำก็สบายใจ ขณะทำก็สบายใจ ทำแล้วก็สบายใจ คิดถึงที่ไหน สบายใจทุกที” เพราะเป็นพลังบุญที่ประกอบด้วยเจตนา ๓ อย่าง คือ ปุพเพเจตนา ก่อนทำบุญ, มุญจนเจตนา ขณะกำลังทำบุญ, และอประเจตนา หลังทำบุญ และตามหลักพุทธศาสนา สิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งบุญ หรือเป็นที่มาของบุญ นั้นเรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ 10 โดยย่อมี 3 อย่าง คือ 1. ทานมัย บุญเกิดจากการให้ทาน 2. สีลมัย บุญเกิดจากการรักษาศีล 3. ภาวนามัย บุญเกิดจากการเจริญภาวนา

บุญกิริยาวัตถุ 10 ที่เป็นพลังแห่งการสร้างบุญบารมีที่ถูกต้องและได้บุญมากนั้น มีดังนี้

1. การให้ทาน รู้จักแบ่งปันสิ่งของให้แก่ผู้อื่น เป็นการช่วยลดความเห็นแก่ตัว ความตระหนี่ การติดยึดในวัตถุสิ่งของ การทำทานที่ได้ผลมากหรือมีอานิสงส์บุญมากคือ วัตถุทานนั้นบริสุทธิ์ ผู้ให้มีเจตนาที่บริสุทธิ์ทั้งก่อนให้ กำลังให้และหลังการให้ และผู้รับบริสุทธิ์ที่มีเนื้อนาบุญบริสุทธิ์หรือเนื้อนาบุญสูง

2. การรักษาศีล เป็นการฝึกใจให้ลด ละ เลิกความชั่ว กิเลสทั้งหลาย ไม่เบียดเบียน รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ผู้อื่น การทำความดีให้เกิดขึ้น

3. การเจริญภาวนา เป็นการพัฒนาจิตใจ และปัญญาให้สูงขึ้น เห็นตามความเป็นจริง อันจะทำให้ใจสงบ และมีความสุขมากขึ้น

4. การอ่อนน้อมถ่อมตน เป็นการลดความยึดมั่นถือมั่นในความเป็นตัวตนของตน

5. การช่วยเหลือสังคม สละแรงกาย แรงใจ เพื่อส่วนรวม เป็นบุญที่ให้กับคนหมู่มาก

6. การเปิดโอกาสให้คนอื่นมาร่วมบุญกับเรา หรือมีส่วนร่วมในบุญ รวมไปถึงการอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว

7. การยอมรับและยินดีในการทำความดีของผู้อื่น เป็นการอนุโมทนาในการทำคุณงามความดีของผู้อื่น

8. การฟังธรรม เป็นการขัดเกลาเพิ่มพูนสติปัญญาให้สูงขึ้น
9. การแสดงธรรม ให้ความรู้เรื่องธรรมะ นำธรรมะไปเผยแพร่ให้ผู้อื่นได้รู้ ได้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธองค์
10. ทำความเห็นให้ถูกต้อง เป็นการปรับปรุง พัฒนาความคิดเห็น ความเข้าใจ ให้ถูกต้องตรงตามคำสอนของพระพุทธองค์

เมื่อเรารู้เรื่องวิธีการสร้างบุญบารมีที่ถูกต้องแล้ว ก็มาลองดูกันว่า ประโยชน์ที่ได้จากการทำบุญกันเพื่อจะได้เข้าใจลึกซึ้งว่า ทุกวันนี้เราทำบุญกันไปเพื่ออะไร

3. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของจิต

3.1 คำสำคัญ “จิต” เป็นธรรมชาติได้สร้างให้คนเรามีทั้งร่างกาย และจิตใจ ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีค่ามหาศาลทุกอริยาบถ ทุกกิจกรรม ในชีวิตประจำวันของเรา แม้ดูเหมือนจะเป็นเรื่องของร่างกายล้วน ๆ แต่ที่จริงแล้วมีเรื่องจิตใจมาเกี่ยวข้องด้วยตลอดเวลา ในแต่ละขณะ แต่ละการกระทำ ไม่ว่าเราจะชอบหรือไม่ชอบ ดีใจหรือเสียใจ กล้าหรือกลัว ชั่วหรือดี ย่อมเกิดแต่จิตทำให้เป็นไปทั้งสิ้น เรื่องของจิตจึงเป็นเรื่องที่ส่งผลต่อความสุขปกติ และความทุกข์ของชีวิต ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าจิตใจมีความสำคัญและมีคุณค่าต่อชีวิตของเราเป็นอย่างยิ่ง

3.2 จิตคืออะไร นักวิทยาศาสตร์ ชื่อ จูเลียน ฮักสลีย์ กล่าวว่า จิต (Mind) คือ พลังงานรูปหนึ่งเรียกว่า พลังงานจิต นักฟิสิกส์ ชื่อ เดวิด บอห์ม กล่าวว่า จิตมีการเกิดและการดับเป็นกระแสสืบเนื่อง ทางหลักวิชาพุทธศาสนา ซึ่งอธิบายเรื่องของจิตไว้มาก ได้กล่าวว่า จิตเป็นธรรมชาติชนิดหนึ่งที่รู้อารมณ์โดยจิตเป็นผู้รู้ สิ่งที่อยู่คือ อารมณ์ ความรู้แจ้งในอารมณ์ต่าง ๆ ของจิต เกิดจากการที่ทวารทั้งหกของร่างกาย ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ มีการกระทบกับสิ่งเร้าต่าง ๆ ได้แก่ รูป เสียง รส สัมผัส และอารมณ์ต่าง ๆ อันเป็นนามธรรม โดยมีระบบประสาทเป็นสื่อและปัจจัย (เรียกการกระทบนี้ว่า ผัสสะ) ทำให้จิตรู้สิ่งที่กำลังปรากฏได้เพราะมีจิตรู้แจ้งอารมณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏ เมื่อจิตเกิดขึ้นรู้อารมณ์แล้วก็จะดับไป จิตมีการเกิดดับสืบต่อกันอย่างรวดเร็ววนดูเหมือนการเกิดที่ต่อเนื่อง ตามความจริงนั้น ในขณะหนึ่ง ๆ จิตเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป แต่การดับไปของจิตขณะก่อนเป็นปัจจัยให้จิตขณะต่อไปเกิดขึ้น

ชีวิตของคนเราคือการเกิดขึ้นของส่วนร่างกาย และจิตใจ กายคือสิ่งที่จับต้องได้เป็นรูปธรรม หรือคือส่วนรูป ส่วนจิตเป็นนามธรรม ไม่สามารถจับต้องได้ หรือคือส่วนนาม นามประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ๔ ส่วน คือ เวทนา คือความรู้สึกต่าง ๆ สัญญา คือ สภาพจำ สังขาร คือ การปรุงแต่ง และวิญญาณ คือ การรับรู้อารมณ์รูป ๑ ส่วน และนาม ๔ ส่วนนี้ รวมเรียกว่า ชันธ ๕ และทุกชันธล้วนเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป ดังที่ยินบ่อย ๆ ว่า “ชันธ ๕ นั้นไม่เที่ยง”

3.3 สภาวะของจิต จิตของคนเราอาจแบ่งได้เป็นสภาวะต่าง ๆ ตามความเป็นไปของการระลึกตัวของสติ ซึ่งเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่ง คอยควบคุมพฤติกรรมของคนเราให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ในรูปแบบต่าง ๆ กัน

ตามเหตุหรือปัจจัย นายแพทย์สังคม วรรณิสสร ได้อาศัยหลักจิตวิทยาของ ชิกมันด์ ฟรอยด์ พร้อมการศึกษาเพิ่มเติมอธิบายสภาวะของจิต เป็น ๔ สภาวะ ได้แก่ จิตสำนึก จิตใต้สำนึก จิตไร้สำนึก และจิตเหนือสำนึก

จิตสำนึก (Conscious) เป็นจิตปกติธรรมดาของคนเราในขณะที่ตื่นอยู่ มีความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ตลอดเวลาไม่ว่างเว้น ไม่อยู่นิ่ง มีความเป็นอิสระในการคิด และเลือกคิดเฉพาะสิ่งที่ชอบและสนใจ จิตสำนึกอาศัยสมองเป็นเครื่องมือทำการแยกแยะเหตุผล แสดงออกถึงความสงสัย การคาดคะเน การคิดคำนวณ หรือการยอมรับเรื่องราวต่าง ๆ สิ่งที่ไม่สนใจก็ตัดออก แต่สิ่งที่สนใจ จะส่งผ่านไปยังจิตใต้สำนึกให้จำจำเก็บเอาไว้

จิตใต้สำนึก (Subconscious) อยู่ลึกกว่าจิตสำนึก แต่อาจจะแสดงออกมาชัดเจนในบางครั้ง เป็นจิตที่ว่างจากอารมณ์และความคิด กำลังเข้าสู่ภวังค์ เช่น กำลังเคลิ้มหรือครึ่งหลับครึ่งตื่นหรือเข้าสู่สมาธิ

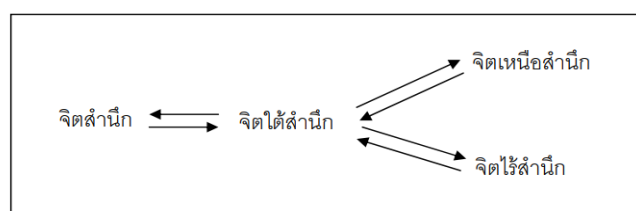
จิตใต้สำนึกมีอำนาจสร้างสรรค์ ส่วนจิตสำนึกไม่มีอำนาจการสร้างสรรค์ มีหน้าที่เพียงส่งความคิดเรื่องราวต่าง ๆ ที่ประทับใจ ผ่านไปให้จิตใต้สำนึกเท่านั้น หากจิตสำนึกมิได้พิจารณาเหตุผลหาข้อมูลที่ต้องการ จิตใต้สำนึกก็ได้รับข้อมูลไม่ถูกต้อง อำนาจการสร้างสรรค์ก็พลอยผิดพลาดไปด้วย

อย่างไรก็ดี จิตใต้สำนึกมีอิสระ ไม่ต้องอาศัยสมองเป็นเครื่องมือทำให้เกิดช่องว่างขึ้นระหว่างจิตและสมอง อาศัยช่องว่างนี้เป็นพื้นฐานทำให้เราสามารถกำหนดสติให้จิตตั้งในจุดจ่อที่อารมณ์ใดอารมณ์หนึ่งเป็นจุดเดียว คือการทำสมาธิซึ่งสามารถเป็นปัจจัยไปสู่การค้นพบ ตลอดจนการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ และการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างน่าทึ่ง

จิตไร้สำนึก (Unconscious) อยู่ลึกกว่าจิตใต้สำนึก เป็นจิตขณะนอนหลับสนิท ไม่รู้สึกตัว สมองพักผ่อน จิตมีสภาพเป็นภวังค์ เรียกภวังคจิต ไม่รู้อารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นจิตที่บริสุทธิ์ ช่วงขณะไม่รู้สึกชอบ ไม่รู้สึกชัง ไม่ริษยา ไม่ตระหนี่ ไม่สำคัญตน และไม่เมตตากรุณา อย่างไรก็ตาม ข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำและความรู้สึกนึกคิดของเราที่ผ่านมา ส่วนใหญ่จะถูกเก็บสะสมไว้ในจิตไร้สำนึก เมื่อใดที่มีเหตุปัจจัยเหมาะสม ข้อมูลจากจิตไร้สำนึกจะถูกนำมาใช้

จิตเหนือสำนึก (Supra-conscious) คือ สภาพจิตใต้สำนึกที่มีสติควบคุมสม่ำเสมอจนเป็นมหาสติพบได้ในการนั่งสมาธิ

สภาวะต่าง ๆ ของจิต สามารถแปรสภาพต่อเนื่องเป็นวงจร ดังแผนภูมิที่ นายแพทย์สังคม วรรณิสสร ได้แสดงไว้ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 แสดงสภาวะต่าง ๆ ของจิต

3.4 การอบรมจิต จิตใจมีความสำคัญต่อคนเราโดยนอกจากจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมต่าง ๆ ของชีวิตเราแล้ว จิตที่ผ่านการอบรมและควบคุมให้ดีแล้ว จะเป็นจิตที่มีอิสระอย่างแท้จริง เหมาะแก่การทำงานทั้งปวง สามารถรับรู้และพิจารณาเรื่องราวต่าง ๆ ได้ละเอียดถี่ถ้วน มีสติปัญญาเต็มที่ และสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ ถ้าปรารถนามีจิตที่มีคุณสมบัติดังกล่าวนี้ หลักทางพุทธศาสนาให้ปฏิบัติโดยอาศัยไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และ ปัญญา เป็นพื้นฐาน

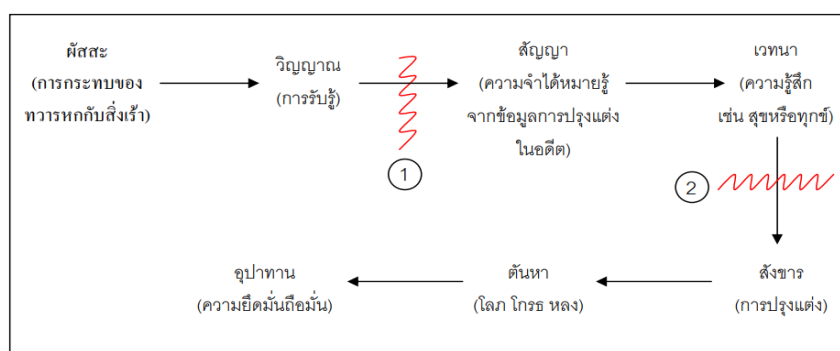
ศีล คือ ความปกติแห่งจิต เป็น “ความสะอาด” และบริสุทธิ์ แห่งกาย วาจา และใจ ได้แก่ จิตสำนึก เปรียบเสมือนรากของต้นไม้

สมาธิ คือ ความตั้งมั่นของจิต เป็น “ความสงบ” และว่างจากตัวตน และอารมณ์ ได้แก่ จิตได้สำนึก เปรียบเสมือนลำต้น

ปัญญา คือ ความรู้แจ้ง เป็น “ความสว่าง” ของจิตใจ ที่นำไปสู่การหยั่งรู้เห็นธรรมชาติของสิ่งต่าง ๆ ได้แก่ จิตเหนือสำนึก เปรียบเสมือนใบ ดอก ผล ของต้นไม้

ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นเครื่องอบรมจิตใจให้สะอาด สงบ และสว่าง อันจะนำไปสู่การพ้นจากทุกข์ อันเป็นความปรารถนาสูงสุดของมนุษย์ทุกคน

3.5 กระบวนการทางความคิดและอารมณ์ในชีวิตประจำวัน ในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าเรากำลังทำกิจกรรมโดยอยู่ หรือแม้จะอยู่เฉย ๆ ก็ตาม ทวารทั้งหมด คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เปิดรับสิ่งเร้า ได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส และความนึกคิดต่าง ๆ ได้ทุกทาง จึงสามารถรับและสร้างอารมณ์ความรู้สึกนานาชนิดได้ตลอดเวลา และจิตจะปรุงแต่งอารมณ์ ความรู้สึกเหล่านั้น ให้เป็นกิเลส (อารมณ์ฝ่ายชอบ เป็นโลกะ อารมณ์ฝ่ายไม่ชอบ เป็น โทสะ การเป็นสภาวะต่าง ๆ ไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง เป็นโมหะ) และความยึดมั่น ถือมั่นต่อไป ซึ่งได้แสดงเป็นแผนภูมิดังนี้

แผนภูมิที่ 2 แสดงกระบวนการทางความคิดและอารมณ์ในชีวิตประจำวัน

ตามที่กล่าวแล้วว่า จิตมีการเกิดดับ สืบเนื่องกันอย่างรวดเร็ว และในความสืบเนื่องกันนั้นไม่ได้มีความต่อเนื่องโดยตลอด เมื่อมีผัสสะเกิดขึ้นกับทวารใด ก่อนที่จะมีความรู้สึกใด ๆ เกิดขึ้น ไม่ว่าจะดีหรือร้ายชอบ

หรือไม่ชอบ ช่วงเวลานั้นจะมีช่องว่างขึ้นขณะหนึ่ง (ช่องว่าง) อาศัยช่องว่างในช่วงเวลานั้น ผู้ที่ได้อบรม ศีล สมาธิ ปัญญา และฝึกสติไว้ดีแล้ว สามารถใช้สติสกัดกั้นไม่ให้จิตรับอารมณ์จากผัสสะนั้น ๆ โดย เพียงใช้สติกำหนดรู้สิ่งที่ปรากฏ และสังเกตดูธรรมชาติอันมีลักษณะไม่เที่ยงของสิ่งที่เกิดขึ้น

หากเราไม่สามารถสกัดกั้นการรับอารมณ์จากผัสสะนั้น ๆ ได้ทัน ความจำได้หมายรู้จากข้อมูลการปรุงแต่งในอดีต ได้ทำให้เราเกิดความรู้สึกเป็นสุขหรือเป็นทุกข์ต่อผัสสะนั้น ๆ แล้ว เรายังมีโอกาสในช่วงขณะก่อนที่จิตจะปรุงแต่งความรู้สึกที่เกิดขึ้นให้เป็นความโลภ ความโกรธ ความหลง ซึ่งจะมีช่องว่างขณะหนึ่งเกิดขึ้น (ช่องว่าง) อาศัยช่องว่างในช่วงเวลานั้นสกัดกั้นไม่ให้จิตปรุงแต่งความรู้สึกขึ้นใหม่ เราเพียงใช้สติกำหนดรู้สภาวะที่ปรากฏ สังเกตและตามดูสภาวะที่เกิดขึ้นโดยไม่ปรุงแต่ง สิ่งที่เกิดขึ้นนั้นไม่ช้าก็ดับไปไม่ว่าจะเป็นความรู้สึก ยินดี หรือยินร้าย ล้วนแต่เกิดขึ้นแล้วดับไป ประสบการณ์ที่พบด้วยตนเองที่ จะทำให้เราเข้าใจถึงความไม่เที่ยงแท้ จิตสามารถเป็นอิสระจากความยึดมั่นและปล่อยวางความคิดหรือสมมติใด ๆ แต่หากเรายึดถือเอาอารมณ์ที่คุ้นเคยโดยมีนิสัยความเคยชินที่ฝังลึกเป็นแรงส่ง ก็จะทำให้จิตแปดเปื้อนด้วยความคิดปรุงแต่ง อันเป็นที่มาของความหลงในชีวิตประจำวัน เมื่อผัสสะจากทวารหนึ่งดับไป ผัสสะใหม่จะเข้ามาตลอดเวลา เราต้องใช้สติสกัดกั้นการรับอารมณ์ ความรู้สึก และการปรุงแต่งจากผัสสะใด ๆ การฝึกสติเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ จนสติเข้มแข็ง การสกัดกั้นในครั้งต่อ ๆ ไปจะง่ายยิ่งขึ้น

แม้ว่าเรื่องของจิตจะค่อนข้างเป็นนามธรรม ไม่สามารถจับต้องได้ทางรูปธรรม ไม่สามารถทดลองทดสอบได้โดยวิธีทางวิทยาศาสตร์ แต่ก็เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า จิตมีความสำคัญเหนือสิ่งทั้งปวง จิตเป็นใหญ่ในกิจการทั้งปวง ในศาสตร์ต่าง ๆ จึงมีการศึกษาค้นคว้ามากมายในเรื่องเกี่ยวกับจิต ในทางวิทยาศาสตร์ก็มีผู้เห็นถึงความสำคัญของจิตว่าต้องมีการพัฒนาคู่ไปกับความเจริญทางวัตถุ ดังเช่นนักวิทยาศาสตร์ ชื่อ เมลวิน มอร์ส ที่มีความเห็นว่า เทคโนโลยีและจิตวิญญาณสามารถและจำต้องอยู่เคียงคู่กัน จึงจะทำให้ศักยภาพของมนุษย์ ได้รับการพัฒนาอย่างสูงสุด

4. ความเข้าใจเรื่องภวังคจิต

การเข้าใจเรื่องภวังคจิตของพุทธปรัชญาเถรวาทจะต้องมีความรู้พื้นฐานเรื่องจิต ในพุทธปรัชญาเถรวาท เพราะภวังคจิตก็อยู่ในกระแสจิตที่มีกระบวนการเกิดดับอยู่ 17 ขณะ จิต หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือภวังคจิตอยู่ในกระแสจิตที่มีการเกิดดับ ๆ โดยหนึ่งกระแสจิตจะมีองค์ประกอบการทำงานที่แตกต่างกันตามลักษณะ หมายถึง จิตหนึ่งกระแสจะมีองค์ประกอบ การทำงานอยู่ 4 อย่าง คือ 1) ปฏิสนธิจิต 2) ภวังคจิต 3) จุตติจิต 4) วิถิจิต เรียกกระบวนการ ทั้งหมดนี้ว่าจิต ดังมีคำกล่าวไว้ว่า “ปฏิสนธิจิต ภวังคจิต และจุตติจิต ก็เป็นอย่างเดียวกันนั่นเอง และมีอารมณ์อย่างเดียวกัน (เอกวิสัย) ในชาติหนึ่งเหมือนอย่างนั้นแล” (พระมหาปุรณมมจิตโต, 2532 : 21) ในทางอภิธรรมของ พุทธปรัชญาเถรวาทได้มีการแบ่งจิตออกไว้ 98 ดวง (โดยพิสสาร 121 ดวง) คำว่าจิตในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นจะประกอบไปด้วยเจตสิกอยู่ด้วยเสมอจิตและเจตสิกเป็นนามธรรมโดยที่จิตจะเป็นประธานในการรับรู้อารมณ์สวณเจตสิกมีหน้าที่ในการเกิดร่วมกับจิตโดยการปรุง แต่ง

จิตให้อารมณ์เป็นไปต่าง ๆ ซึ่งจะมีอาการของเจตสิกหรือลักษณะของเจตสิกอยู่ 4 ประการคือ (บรรจบ บรรณรุจิ, 2520 : 20)

- 1) เกิดพร้อมกับจิต
- 2) ดับพร้อมกับจิต
- 3) มีอารมณ์เดียวกับจิต
- 4) อาศัยอยู่ในสถานที่เดียวกับจิตจะ

เห็นได้ว่า จิตมิได้เกิดขึ้นเพียงลำพังแต่เป็นธรรมชาติของจิตที่มีเจตสิกเข้ามาประกอบรวม ด้วยเสมอ ที่จะทำให้จิตมีความสามารถจะรับรู้อารมณ์ได้อย่างละเอียดประณีต หรือสามารถที่จะแบ่งแยกอารมณ์ต่าง ๆ ออกได้ โดยปกติจิตจะสามารถบังคับควบคุมเจตสิกได้

ดังนั้นคำว่า “จิต” (จิตต) หรือใจ มีความหมายเหมือนกันโดยที่คำว่า จิต เป็นภาษาบาลี ส่วนคำว่า “ใจ” เป็นภาษาสันสกฤตที่บุคคลทั่วไปรู้จักกันดี ภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Mind” ทั้งสามคำมีความหมายเหมือนกันซึ่งเป็นสถานะที่ไม่มีรูปร่างไม่มีตัวตน และมีส่วนสัมพันธ์อยู่กับการทำงานของร่างกาย จิตในพระไตรปิฎกได้ให้ความหมายของจิตหรือใจ คือ จิต มนะ มานัส หทัย ปณฺหระ มนายตนะ มนินทริย วิญญาน วิญญานขันธ มโนวิญญานธาตุ คัมภีร์อัฐธสาลินี อรรถกถา กล่าวขยายอธิบายคำว่า จิต ในพระไตรปิฎกไว้ดังนี้

- 1) ธรรมชาติโดยย่อคิด ธรรมชาตินั้นชื่อว่า “จิต”
- 2) ธรรมชาติโดยย่อน้อมไปหาอารมณ์ ธรรมชาตินั้นชื่อว่า “มโน”
- 3) ธรรมชาติที่รวบรวมอารมณ์ไว้ภายในนั้นแหละชื่อว่า “หทัย”
- 4) ธรรมชาติฉันทะ คือ ความพอใจที่มีอยู่ในใจนั้นชื่อว่า “มานัส”
- 5) จิตเป็นธรรมชาติผ่องใสจึงเรียกว่า “ปณฺหระ”
- 6) มนะที่เป็นอายตนะภายในจึงชื่อว่า “มนายตนะ”
- 7) มนะที่เป็นอินทริย เรียกว่า “มนินทริย”
- 8) ธรรมชาติที่รู้แจ้งซึ่งอารมณ์ชื่อว่า “วิญญาน”
- 9) ขันธ คือ กองแห่งวิญญานมีวิญญานที่เป็นอดีต เป็นต้น ชื่อว่า “วิญญานขันธ”
- 10) มนะที่เป็นธาตุรู้แจ้งซึ่งอารมณ์ ชื่อว่า “มโนวิญญานธาตุ”

จิตจิตเป็นจิตที่รับอารมณ์จากขวนจิต (เสพอารมณ์) และนำไปสู่การปฏิสนธิจิตโดยที่ปฏิสนธิจิตรับอารมณ์เข้ามาสู่ภวังจิตที่เก็บสะสมอารมณ์ต่าง ๆ ไว้ ดังนั้น ปฏิสนธิจิต ภวังคจิต และจิตจิต มีการสืบทอดกันโดยมีภวังคจิตเป็นแกนหลักในการทำหน้าที่รักษาภพชาติ หรือเป็นจิตที่เก็บสะสมการกระทำหรือ กรรมต่าง ๆ หรือที่วิถีจิตรับอารมณ์เข้ามาในการเกิดพฤติกรรมต่อไป เพื่อให้เห็นภาพชัดเกี่ยวกับวิถีจิตกับภวังคจิต

การเกิดวิถีจิตกับภวังคจิตที่เกิดดับสลับกันอยู่อย่างต่อเนื่องเป็นกระบวนการทำงานของกระแสจิต จะเห็นว่าภวังคจิตอยู่ในกระแสจิตที่มีการเกิดดับอยู่ใน ๑๗ ขณะจิต ภวังคจิตนี้จะไม่รับอารมณ์เปรียบเสมือนจิต

แรกทีปฏิสันธิที่ทารกอยู่ในครรภ์มารดาซึ่งเป็นจิตที่อยู่ภวังคยังมิได้รับรู้อารมณ์ทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ แต่มีอารมณ์อยู่ภายในลึก ๆ โดยไม่รู้ตัวเรียกจิตนี้ว่า “ภวังคจิต” โดยภวังคจิตนี้มีอยู่ 2 ขณะจิต คือ ขณะจิตแรกจะทำหน้าที่ปฏิสันธิจิต (ก่อนรับอารมณ์) และในขณะจิตที่สองเป็นภวังคจิตสุดท้ายที่จะทำหน้าที่สุดิจิต (รับอารมณ์แล้ว) ในการทำหน้าที่ของภวังคจิตนี้จะเป็นการเก็บสังสมภาวะความเป็นกุศล (สุข) อกุศล (ทุกข์) และอุเบกขา จากวิธิจิตแล้วจะนำข้อมูลเหล่านี้ไปสู่ภพภูมิต่าง ๆ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าภวังคจิตมีการเกิดดับสืบทอดกันเป็นทอด ๆ กลายเป็นภาวะต่าง ๆ ขึ้นมาที่เรียกว่า การสร้างภพชาติหรือสร้างความเป็นตัวตนของจิตขึ้นมาอีก ดังมีตัวอย่างการทำงานของจิตที่เกิดขึ้นของวิธิจิตกับภวังคจิตที่แสดงไว้ในคัมภีร์อภิมัตถวิภาวินีเพื่อให้เข้าใจไว้ชัดเจน ดังนี้ “มีชายคนหนึ่งนอนหลับอยู่ใต้ต้นมะม่วงต้นหนึ่ง มีผลมะม่วงสุกผลหนึ่งหล่นลงมากระทบพื้นดิน เสียงมะม่วงกระทบพื้นดินทำให้ชายคนนั้นตื่นจากการหลับ หันหน้าไปดู และได้เห็นผลมะม่วงสุก ชายคนนั้นลุกขึ้นไปเก็บผลมะม่วงผลนั้นมาตรวจดูว่าสุกพอกินได้ จึงปิดฝุนอกนำผลมะม่วงใส่เข้าปากเคี้ยวกินจนละเอียดแล้วกลืนลงคอ ครั้นแล้วก็ล้มตัวลงนอนกลับไปอีก ” (แสง จันทรงาม 2524 : 5) เปรียบเทียบจิตจากตัวอย่างได้ดังนี้

- ตอนที่กำลังหลับ คือ ภวังคจิต
- ตอนที่มะม่วงหล่น คือ อารมณ์มากระทบประสาท
- ตอนที่เริ่มตื่นจากหลับ คือ อดีตภวังคจิต
- ตอนที่ตื่นแล้วแต่ยังง่วงเงยอยู่ คือ ภวังค์คจลนะ
- ตอนที่ลืมตาขึ้น (ตาสว่าง) คือ ภวังค์คุปจเฉตะ
- ตอนที่หันไปมองดูทางเสียง (เสียงมะม่วงตก) คือ อาวัชชนะ
- ตอนที่เห็นและรู้ว่าเป็นมะม่วง คือ ปัญจวิญญาณ (อายตนะ ๖)
- ตอนที่ลุกขึ้นไปเก็บมะม่วง คือ สัมปฏิจฉันทะ
- ตอนที่ตรวจดูว่ามะม่วงสุก คือ สันติระณะ
- ตอนปลงใจกินปิดฝุนำเข้าปาก คือ โภจฐัพพะ
- ตอนที่เคี้ยวมะม่วงให้ละเอียด ซึ่งนานกว่าทุกตอน คือ ชวนะ
- ตอนที่กลืนมะม่วงลงคอ คือ ตทาลัมพะ
- ตอนที่ล้มตัวลงนอนกลับไปอีก คือ ตกสูภังค์

จากตัวอย่างแล้วนำมาแจกแจงให้แต่ละช่วงจิตหรือหน้าที่ของจิตแต่ละขณะจิตทำงานก็จะพบว่าจิตมีการทำงานต่อเนื่องเป็นกระแสสืบทอดกันตลอดเวลาทั้งตอนนอนหลับและตอนตื่น ซึ่งในชีวิตประจำวันไม่สามารถจะเห็นได้ เพราะเกิดเร็วจนไม่รู้สึกรู้สีกตัวว่าอยู่ในการทำงานของจิตดวงไหน (ยกเว้นมีสติที่มีการฝึกมาแจ้งอยู่แล้วอย่างดีเยี่ยม เช่น พระอรหันต์)

5. ความหมายของภวังคจิต

คำว่า “ภวังคจิต” มีองค์ประกอบของคำคือ ภวังค์กะ (Bhavariga) กับจิต (Citta = Mind) คำว่า ภวังค์กะ หรือ ภวังค์ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง ส่วนที่สืบทอดระหว่างปฏิสนธิจิตกับจิตที่มีได้เสวยอารมณ์ในทวารทั้ง ๖ คือ จักขุทวาร โสททวาร ฆานทวาร ชิวหาทวาร กายทวาร และมโนทวาร หรือ หมายถึง ความเป็นอยู่โดยไม่รู้สึกรู้สึก จากการศึกษพบว่า ภวังคจิตมีความหมายตามนัยดังต่อไปนี้

ภวังค์ คือ จิตที่เป็นองค์แห่งภพ ตามหลักอภิธรรมกล่าวว่ภวังคจิตเป็นพื้นอยู่ระหว่างปฏิสนธิจิตและจุติจิตคือตั้งแต่เกิดจนถึงตายในเวลาที่มีได้เสวยอารมณ์ทางทวารทั้ง 6 คือ จักขุทวาร โสททวาร ฆานทวาร ชิวหาทวาร กายทวาร และมโนทวาร แต่เมื่อมีการรับรู้ารมณ์ เช่น การเห็น การได้ยิน เป็นต้น ก็จะเกิดเป็นวิจิตขึ้นแทน ภวังคจิตนี้เมื่อวิจิตดับไปก็เกิดเป็นภวังคจิตอย่างเดิม ภวังคจิตก็คือ มโนที่เป็นอายตนะที่ 6 หรือ มโนทวารอันเป็นวิบาก เป็นอภัยกถ (ไม่สุขไม่ทุกข์) ซึ่งเป็นจิตตามสภาพหรือตามปกติของภวังคจิตที่ยังไม่ขึ้นสู่วิจิตรับรู้ารมณ์ (เป็นเพียงมโนยังไม่เป็นมโนวิญญาน) ดังพุทธพจน์ว่า “จิตนี้เป็นประภัสสร (ผุดผ่อง ผ่องใส บริสุทธิ์) แต่เศร้าหมองเพราะอุปกิเลสที่จรมา” ซึ่งมีความหมายว่าจิตนี้ โดยธรรมชาติของมันเอง มิใช่เป็นสภาวะที่แปดเปื้อนสกปรกหรือมีสิ่งเศร้าหมองเจือปนอยู่ แต่สภาพเศร้าหมองนั้นเป็นของแปลกปลอมเข้ามา ฉะนั้นการชำระจิตให้สะอาดหมดจด จึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ จิตที่เป็นประภัสสรนี้ มีพระอรธกาที่อธิบายนี้คือ ภวังคจิต (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2546 : 176)

ภวังคจิต คือ จิตที่ทำหน้าที่รักษาองค์แห่งภพ หมายถึง รักษากรรมวิบากของรูปนามสืบทอดจากปฏิสนธิวิบากจิต และ ปฏิสนธิกรรมรูปให้ดำรงอยู่ในภพนั้น ๆ トラบเท่าอำนาจของขณกรรม (กรรมให้เกิด) จะส่งผลให้เป็นไปเท่าอายุสังขารที่ดำรงอยู่ได้ ภวังคจิตนี้เป็นหน้าที่ประจำของจิตที่ต้องทำกิจ (หน้าที่) อยู่เสมอ คือ ภวังคจิตนี้ย่อมทำหน้าที่รักษาการเกิดเป็นบุคคลนั้น ๆ เอาไว้ เช่น เกิดเป็นนกก็รักษาความเป็นนกไว้ เกิดเป็นมนุษย์ก็รักษาความเป็นมนุษย์ไว้ สืบทอดกันตั้งแต่เกิดแล้วจนกระทั่งตายภวังคจิตจะหยุดหน้าที่ที่ก่ต่อเมื่อมีอารมณ์ใหม่ในปัจจุบันมาคั่นตอนให้จิตนี้ขึ้นรับอารมณ์ใหม่ในปัจจุบันเสียเท่านั้น เมื่อพ้นจากการขึ้นสู่วิจิตรับรู้ารมณ์ใหม่แล้ว ภวังคจิตก็จะต้องหน้าที่รักษาองค์แห่งภพนี้อยู่ตลอดเวลา (พระราชวิสุทธิกวี, 2533 : 50)

ภวังคจิต คือจิตดำรงภพชาติ หมายถึง วิบากจิต (ผลของกรรม) ประเภทได้ทำปฏิสนธิจิตที่ดับไปแล้ว ภวังคจิตก็จะสืบทอดทุกครั้งจนจะจุติจุต

ภวังคจิต คือจิตที่เป็นองค์ของภพ หมายความว่า เป็นจิตที่เกิดสืบทอดเนื่องกำหนดพื้นฐานของความเป็นอยู่ในภพ (ความมีอยู่) นั้น ๆ นอกวิจิต (ระวี ภาวิไล, 2536 : 128) จะพบว่า ภวังคจิตเป็นจิตที่ทำหน้าที่รักษาองค์แห่งภพหรือจิตที่ทำหน้าที่รักษาวิบากกรรมอันนี้จะมีทั้งกุศลกรรม (สุข) และอกุศลกรรม (ทุกข์) ที่เป็นเจตนาให้ก่อตัวขึ้นในช่วงขวนจิต (จิตที่เสวยอารมณ์) ใน 17 ขณจิตที่เกิดดับ แล้วส่งอารมณ์ดังกล่าวให้กับภวังคจิตซึ่งหมายถึง

1) ภาวจิตที่เกิดขึ้นเพื่อหล่อเลี้ยงภาวะแห่งชีวิตในชาติปัจจุบันแต่จะไม่มีมารับอารมณ์
2) ภาวจิตเป็นรากฐานของชีวิตดำรงอยู่ตั้งแต่ปฏิสนธิจิต แล้วก็จุติจิต ดังนั้นถ้าจะสรุปความหมาย
ของภาวจิตก็สามารถรวมความหมายของภาวจิตได้ 4 ประเด็น คือ

(1) ภาวจิตเป็นจิตที่ไม่รับอารมณ์จากอายตนะภายนอก แต่ภาวจิตจะทำหน้าที่เก็บสังขมผล
การกระทำในช่วงต่อวิถิจิต

(2) ภาวจิตในจิตพื้นฐานในกระบวนการทำงานของจิต หมายถึง วิถีในจิตที่รับอารมณ์แล้วดับ
ไปในขณะเดียวกันภาวจิตที่ไม่รับอารมณ์แต่จะทำหน้าที่เก็บสังขมอารมณ์จากวิถิจิตแล้วดับไป จากนั้นก็พร้อม
ที่จะขึ้นสู่วิถิจิตเข้าแทนที่ซึ่งจะหมุนเวียนอย่างนี้ตลอดไป

(3) ภาวจิตทำหน้าที่การมีชีวิตอยู่หรือหล่อเลี้ยงชีวิต หมายถึง ในขณะที่หลับสนิทหรือหมดสติ
ภาวจิตจะยังคงเกิดดับอยู่อย่างต่อเนื่องไม่มีหยุด ซึ่งเป็นการรักษาภาวะของชีวิตของบุคคลไว้

(4) ภาวจิตทำหน้าที่รักษาร่างกายและกรรมที่ทำได้ ไปสู่การปฏิสนธิจิต

ภาวจิตตามความหมายทางจิตวิทยาคือภาวจิต หมายถึงจิตที่เป็นองค์แห่งภพมีหน้าที่ทำให้ชีวิต
ดำรงอยู่ซึ่งเป็นจิตที่ควบคุมระบบประสาททุกส่วนทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบประสาทอิสระ
(Autonomic Nervous System) ที่ทำงานตามอวัยวะภายในต่าง ๆ โดยที่เราไม่รู้สึกรู้สีกตัว ภาวจิตเป็นจิตที่สืบ
เนื่องมาจากปฏิสนธิจิต เมื่อปฏิสนธิจิตเกิดขึ้นเพียงชั่วขณะจิตเดียวต่อจากนั้นก็เปลี่ยนเป็นภาวจิตเรื่อยไปจนกว่าจะมี
อายตนะเกิดขึ้น (วิถิจิต) คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ความจริงวิถิจิตนี้ คือส่วนหนึ่งของภาวจิตที่ติดต่อกับ
โลกภายนอกนั่นเอง (จำลอง ดิษยาณิษ, 2545 : 87)

6. บทสรุปภาวการณ์รับรู้อารมณ์ของภาวจิต

ในพุทธปรัชญาเถรวาทกล่าวถึงจิตไว้ 89 ดวง หรือ 121 ดวง (โดยพิสดาร) ถ้าแบ่งเป็นหมวดได้ 6
หมวด คือ 1) อกุศลจิต 12 ดวง 2) อเหตุกจิต 18 ดวง 3) กามาวจร โสภณจิต 24 ดวง 4) รูปจรรจิต 15 ดวง
5) อรูปาวจรจิต 12 ดวง 6) โลกุตตรจิต 8 ดวง จิตเหล่านี้ทำหน้าที่ในการปฏิสนธิจิต ภาวจิต และจุติจิต
เนื่องจากจิตมีองค์ประกอบของเจตสิกอยู่ด้วยเพื่อการรับรู้ภาวะต่าง ๆ หรือมีการปรับปรุงแต่งให้เกิดอารมณ์
ต่าง ๆ จากภายนอกเข้าสู่จิต เจตสิกนี้มีอยู่ 52 ดวง และมีเจตสิกอยู่ 7 ดวงที่เรียกว่า สัมผัสจิตตสาธารณ
เจตสิก ซึ่งจะเกิดกับจิตทุกดวง ดังนี้

- 1) ผัสสะทำหน้าที่กระทบอารมณ์ เช่น ตากระทบรูป เป็นต้น
- 2) เวทนาเป็นสภาพเสวยรสอารมณ์ เช่น อารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ
- 3) สัญญาทำหน้าที่จำอารมณ์ หรือ หน่วยความจำ
- 4) เจตนาทำหน้าที่ชวนขยายให้สำเร็จ
- 5) เอกัคคตาซึ่งมีอารมณ์เป็นหนึ่งเดียวทำให้เกิดร่วมมือกันหรือพร้อมกันในอารมณ์นั้น
- 6) ชีวิติริย เป็นสภาพอนุบาลเข้าร่วมกันให้เป็นไปหรือการหล่อเลี้ยงชีวิตให้เป็นไปในหน้าที่ของตน

7) มนสิการ คือ การทำอารมณ์ไว้ในใจหรือพิจารณาไว้ในใจ

จากเจตสิกทั้ง 7 ดวงนี้จะมีคุณสมบัติ 4 ประการ คือ

- (1) เกิดพร้อมกับจิต
- (2) ดับพร้อมกับจิต
- (3) รับอารมณ์อย่างเดียวกับจิต
- (4) อาศัยอยู่ที่เดียวกับจิต และเจตสิกทั้ง ๗ ดวง

เจตสิกที่ปรุงแต่งจิตให้เป็นกุศล อกุศล และอัปยากฤต เมื่อวิเคราะห์ให้ลึกลงไปจะพบว่าเป็นความทะยานอยากหรือตัณหาของบุคคลและสัตว์ที่มีจิตรับรู้อารมณ์เข้ามาแล้วทำให้เกิดความหลงในความเพลิดเพลินในตัณหาซึ่งแบ่งให้ 3 อย่าง

1) กามตัณหา คือความทะยานอยากในกามคุณ ๕ ได้แก่ ยากในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัสผัสทางร่างกายที่พอใจ เช่น อยากเห็นรูปสวย เสียงไพเราะ อาหารอร่อย เป็นต้น

2) ภวตัณหา ความทะยานอยากในภพ ความทะยานอยากในความดีหรือความเป็น ความอยากเป็นเจ้าของ เช่น อยากในลาภ ยศ สรรเสริญ สุข อยากเกิดเป็นเทวดา อยากเกิดเป็นพรหม ไม่อยากสูญสลาย ฯลฯ

3) วิภวตัณหา คือ ความทะยานในความไม่มีหรือ ความไม่เป็นอยากดับสูญ อยากทำลาย เช่น ไม่อยากสูญสิ้นวาสนา เป็นต้น จะเห็นได้ว่าจิตนี้มีทั้งกุศล อกุศล และ อุเบกขา เมื่อวิถิจิตรับรู้อารมณ์ต่าง ๆ จากภายนอกและจะถูกเก็บสะสมไว้ในภวังคจิตของบุคคลไว้หลังจากวิถิจิตเสวยอารมณ์เรียกว่า อนุสัย (จำลอง ดิษยาณิช, 2545 : 25-26)

ดังนั้นภาวะการรับรู้อารมณ์ของภวังคจิตจะเกิดจากอำนาจของเจตสิกที่ปรุงแต่งเกิดขึ้นกับกระแสของวิถิจิตในการรับรู้อารมณ์ของกุศล อกุศล และอุเบกขา ซึ่งทางพุทธปรัชญาเถรวาท ได้กล่าวถึงกุศล (สุข) อกุศล (ทุกข์) และอุเบกขา ไว้ 2 ประเภท คือ

1) ทางปัญจทวาร (ทวารทั้ง 5) เกิดจากวิถิจิตในปัญจทวาร คือ จักสูวิญญาน โสตวิญญาน ฆานวิญญาน ชิวหาวิญญาน และกายวิญญาน การที่จะเกิดอารมณ์ทางทวารทั้ง 5 นี้ จะขึ้นอยู่กับเจตนาแรงหรือไม่แรงของอำนาจอารมณ์ที่ปรากฏชัดของกุศล (สุข) อกุศล (ทุกข์) และอัปยากฤต (ไม่สุข ไม่ทุกข์) ยกตัวอย่างเช่น มีชายคนหนึ่งเกิดมาด้วยอำนาจกุศลกรรม (กรรมดี) วันหนึ่งได้มองเห็นสตรีผู้หนึ่งรูปร่างหน้าตา สวยงาม ทำให้ชายคนนั้นเกิดความพอใจและคิดว่า สตรีคนนี้น่ารักอยากได้มาเป็นภรรยา เพียงคิดเท่านั้นก็จัดว่าเป็นอกุศลเกิดขึ้นในจิตใจของชายคนนั้น วิถิจิตจะเกิดเป็นลำดับตามหน้าที่ของจิต จากนั้นวิถิจิตดับลงก็จะเกิดภวังคจิตต่อเนื่องกันเรียกว่าภวังคจิตนี้ว่าอดีตภวังค์ดับลงไปมีแต่รูปารมณ (สตรีสวย) แต่ยังไม่ดับลง (อารมณ์ยังคงอยู่ภายใน) หลังจากนั้นไปกระทบกับจักขุทวาร (การมองเห็น) ทำให้เกิดการสัมผัสเตือนในภวังคจิตจะเกิดขึ้นเพราะทำให้อารมณ์เก่าไม่มั่นคง เรียกว่า ภวังค์คจลนะ จากนั้นดับลงภวังค์อีกดวงหนึ่งเกิดขึ้นมารับอารมณ์เก่าเป็นครั้งสุดท้ายเรียกว่า ภวังค์คูปจเฉทะ แล้วดับลงและพร้อมที่จะขึ้นสู่วิถิจิต จากที่กล่าวมานี้

หมายความว่าชายคนนั้นมีเจตนาที่เป็นอกุศล คือ มีโลภะ และมีโมหะ อยู่ในจิต โดยมีเจตสิกเกิดร่วมอยู่ด้วย เมื่อวิถิจิตเสวยอารมณ์อกุศลกรรมเหล่านี้จะเกิดขึ้นจากวิถิจิตแล้วจะถูกเก็บสะสมไว้ในภวังคจิตจนกระทั่งถึงเวลาอันเหมาะสมหรือจังหวะเหมาะที่จะทำให้ภวังคจิตแสดงพฤติกรรมออกมากับสตรีที่ชายคนนั้นต้องการเป็นภรรยาทันที แต่ทางตรงกันข้ามถ้าชายคนนั้นเกิดการเปลี่ยนใจเห็นสตรีผู้นั้นเกิดความไม่พอใจหรือรังเกียจขึ้นมาก็จะทำให้ชายคนนั้นเห็นสตรีคนนั้นก็จะเกิดขึ้นในวิถิจิตของชายคนนั้นแล้วเสวยอารมณ์ไม่พอใจ (โทสะ) ทำให้อารมณ์ที่ไม่พอใจของชายคนนั้นในวิถิจิตจะถูกเก็บสะสมไว้ในภวังคจิตเช่นเดียวกัน อย่างนี้เป็นต้น

2) ทางมโนทวาร (ทางใจ) วิถิจิตที่เกิดทางมโนทวารมีมากมายเพื่อให้เกิดความชัดเจนจึงขอ ยกตัวอย่าง ดังนี้ เมื่อชายคนหนึ่งที่กระทำการบางอย่างไว้ คือ การฆ่าสุกรเพื่อนำไปขาย ขณะที่ชายคนนั้น มองดูสุกรที่จะฆ่าก็เกิดความโลภอยากจะกินเนื้อสุกร โดยขณะนั้นปัญจทวาร คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย ทำให้เกิดวิถิจิตเกิดขึ้นดำเนินไปตามลำดับของจิตจนกระทั่งถึงขวนจิต (เสวยอารมณ์) ที่เป็นอกุศลจิต (กรรมไม่ดี) ต่อไปยังตทาสัมพนจิต (ยึดหน่วงอารมณ์) ก็จะมารับอารมณ์จากนั้นตทาสัมพนจิตดับลงก็เข้าสู่กระแสภวังคจิต ทำให้เกิดการเก็บสะสมอารมณ์ของชายคนนั้นที่กระทำการฆ่าสุกรด้วยเจตนาทางมโนทวาร และเมื่อภวังคจิตได้ เก็บสะสมอารมณ์เหล่านี้ ไว้แล้วก็พร้อมที่จะผลทุกขณะเมื่อมีโอกาสหรือจังหวะที่เหมาะสม เป็นต้น (พระมหา ไพรฑูรย์ สุทธิวิสุโธ (น้อยจัน), 2537 : 29) จะเห็นว่าภาวะการรับรู้อารมณ์ของภวังคจิตจะเกี่ยวข้องกับวิถิจิต และเจตจิตจากนั้นภวังคจิตจะเป็นจิตที่เก็บสะสมเอาไว้เพื่อรอจังหวะที่แสดงพฤติกรรมออกมาทั้งในทางกุศล (สุข) อกุศล (ทุกข์) และอุเบกขา ซึ่งจะเกิดอย่างนี้สืบต่อไปเรื่อย ๆ ไปจนกว่าอายุขัยหมดหรือเข้าสู่ภพใหม่

8.สรุป

พลังจิตกับการดำเนินชีวิตในสังคมย่อมมีอยู่ในทุกรูปนามแห่งบุคคล และการเปรียบเทียบมนุษย์ที่มีการ ฝึกพลังจิตที่เข้มแข็งกับมนุษย์ที่ไม่มีการฝึกพลังจิตย่อมมีพลังจิตที่แตกต่างกัน รวมถึงการศึกษาปัญหาของการ ใช้พลังจิตกับการดำเนินชีวิตในสังคมมนุษย์ทุกคนจึงต้องฝึกพลังจิตจนกระทั่งจิตได้สำนึกของมนุษย์เชื่อมต่อกับ องค์แห่งสติปัญญาที่ไร้ขอบเขต จนเกิดสติปัญญาหรือความคิดสร้างสรรค์ เมื่อเกิดแรงบันดาลใจก็ลงมือกระทำ อย่างหลงใหล จงทุ่มเทหัวใจในสิ่งนั้นๆ เมื่อนั้นมนุษย์จะได้รับการช่วยเหลือจากพลังจิต คุณจะรู้สึกได้ว่า ตัวเองกำลังเคลื่อนไปข้างหน้าอย่างนุ่มนวลด้วยพลังอะไรบางอย่าง เหมือนมีพลังที่นอกเหนือผลบางอย่าง ผลักมนุษย์ให้ก้าวไปข้างหน้า

9. เอกสารอ้างอิง

- จำลอง ดิษยาณิษ. (2545). *จิตวิทยาของความดับทุกข์*. เชียงใหม่: กลางเวียงการพิมพ์.
- บรรจบ บรรณรุจิ. (2520). *จิตวิเคราะห์เปรียบเทียบพระพุทธเจ้ากับซิกมันด์ ฟรอยด์*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย. (2525). *พระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ ปุณณสูตร เล่มที่ 45*
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพมหานคร: เอส อาร์ พรินติ้ง แมสโปรดักส์, ๒๕๔๖.
- พระมหาประยูร ธรรมจิตโต. (2532). *จูฬปา: วิชาการ: ปรัชญาบูรพทิศ*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาไพฑูริย์ สุทธิวิสุโธ (น้อยจัน). (2537). *“การวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องบาปในพระพุทธศาสนา”*.
วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระราชวิสุทธิกวี. (2533). *จิตวิทยาในพระอภิธรรม*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- ระวี ภาวิไล. (2536). *อภิธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่*. กรุงเทพมหานคร: ดอกหญ้า.
- วิศิษฐ์ ศรีพิบูลย์. ดร. (2561). *พลังเนรมิต*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บ้านนาสวित.
- สมพร ศรีพาทิตย์. (2536). *พระอภิธรรมมัตถสังคหะปริเฉทที่ 3-4*. กรุงเทพมหานคร: สุทธิสารการพิมพ์.
- สุจินต์ บริหารวนเขตต์. (2536). *ปรมัตถธรรมสังเขปจิตสังเขป และภาคผนวก*. กรุงเทพมหานคร: ชวนพิมพ์.
- แสง จันทรงาม. (2524). *ปรากฏการณ์ทางจิต*. กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊คส์.

ความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ
กับความผูกพันต่อองค์กรของครูในสถานศึกษา
The Relationship Between Being a Professional Learning
Community and Organizational Engagement of
Teachers in Educational Institutions

จิรัญฐ์ สินธุอารีย์ ¹ พรนัชชา บงศ์บุตร ²

สาขาบริหารการศึกษา วิทยาลัยฝึกหัดครู ^{1,2}

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร กรุงเทพฯ ^{1,2}

Jeerath Sintuaree ¹ Pornnascha Bongbut ²

Educational Administration Branch Faculty of Teacher Training College ^{1,2}

Phranakhon Rajabhat University Bangkok ^{1,2}

Email: jitareehouse@hotmail.com.

บทคัดย่อ

การเปลี่ยนแปลงในยุคศตวรรษที่ 21 การศึกษายังมีบทบาทสำคัญกับมนุษย์มากยิ่งขึ้น การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ใน โรงเรียนจึงมีความสำคัญและมีบทบาทสูงต่อการ พัฒนาการศึกษาในศตวรรษที่21ซึ่งเป็นหัวใจ สำคัญของการเรียนการสอนเพราะ PLC เป็นเครื่องมือเพื่อนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนพัฒนาผู้เรียนให้ดียิ่งขึ้นและความผูกพันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้ครูจงรักภักดีและทุ่มเทแรงกาย แรงใจในการปฏิบัติงาน ครูที่มีความรักและความผูกพันต่อโรงเรียนย่อมเสียสละและมุ่งหวังเห็นผลสำเร็จของโรงเรียนเป็นหลักความผูกพันต่อ องค์กรของครูเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลต่อ ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในหน้าที่ และ ส่งเสริมความก้าวหน้าทางการศึกษาให้ดียิ่งขึ้น

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์, ชุมชนแห่งการเรียนรู้, ความผูกพันต่อองค์กร

Abstract

21st century changes. Education plays an increasingly important role in humans. Being a Professional Learning Community (PLC). In schools, it is important and plays a high role in the development of education in the 21st century. Which is the heart of teaching. Because PLC is a tool to lead the learning process in schools. Develop students better. And attachment. is the Mental anchor for teachers to be loyal students better and attachment is the mental anchor for teachers to be loyal and devote physical and mental energy to work. Teachers with love and Organizational commitment is a key factor that affects performance in the field and promote better educational progress.

Keyword: relationship, learning community, commitment to the organization

1. ที่มาและความสำคัญ

การจะทำให้ระบบการศึกษาสมัยใหม่ บรรลุเป้าหมายต้องอาศัยวิธีการบริหารที่ทันสมัย ทันสถานการณ์ที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง การบริหารจัดการต้องเปลี่ยนไป เพื่อให้เหมาะสม ให้กระทรวงกระจายอำนาจ การบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหาร ทั่วไป ไปยังคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาและโรงเรียนในเขตพื้นที่ การศึกษา โดยตรง โดยการบริหารงานวิชาการถือเป็นหัวใจ สำคัญในการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ การบริหารงานบริหารวิชาการเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทุก ชนิดในโรงเรียน

การพัฒนาสถานศึกษาสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพและการพัฒนาความผูกพันต่อองค์กรของครูเป็นการบริหารจัดการ คุณภาพการศึกษา เป็นการบริหารจัดการศึกษาที่จะ ตอบสนองในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา พัฒนา คุณภาพชีวิต สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และ ค่านิยมแบบประชาธิปไตย โดยมีจุดหมายที่จะทำ ให้การจัดการศึกษาที่มีรูปแบบเป็นการศึกษาเพื่อ สร้างคน สร้างงานและสร้างชาติในอนาคตต่อไป การสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพและความผูกพันต่อองค์กรของครู จึงเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารขับเคลื่อนสถานศึกษาให้มีแนวทางที่มี ประสิทธิภาพและส่งผลดีต่อการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาในศตวรรษที่ 21 เป็นการยกระดับ การศึกษาทั้งระบบ และพัฒนาคุณลักษณะของ ผู้เรียนให้ทัดเทียมกับสากล เสริมสร้างทักษะการ เรียนรู้แห่งอนาคต อีกทั้งเป็นการปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษาให้เห็นความสำคัญของการออกแบบการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนและ การประเมินผลผู้เรียนให้ตรงตามความต้องการ เชิงรุกและการสร้างความหมายจากสิ่งที่เรียนของตัวผู้เรียนและต่อสังคม

2. แนวคิดเกี่ยวกับการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

การปรับเปลี่ยนสถานศึกษาของตนให้เป็น “โรงเรียนแห่งการเรียนรู้” นั้น ผู้บริหาร สถานศึกษา สามารถจัดความสำคัญเป็น 3 ระดับโดยแต่ละระดับซึ่งมีความเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ย่อย ได้แก่ ระดับนักเรียน ระดับวิชาชีพ และระดับชุมชน (จำเรียง วิวัฒน์ และเบญจมาศ อำพันธ์ : 2540, อ้างถึงใน เสถียร อ่วมพรหม : 2560) กล่าวคือ

ความสำคัญระดับที่ 1 ระดับนักเรียน ซึ่งนักเรียนจะได้รับการส่งเสริมและร่วมมือให้เกิด การเรียนรู้ขึ้น จากครูและเพื่อนนักเรียนอื่นให้ทำกิจกรรม เพื่อแสวงหาคำตอบที่สมเหตุสมผล สำหรับตน นักเรียนจะได้รับการพัฒนาทักษะที่สำคัญ คือ ทักษะการเรียนรู้วิธีการเรียน และ ทักษะการสืบค้นความรู้ด้านเนื้อหาวิชาที่กำลัง ศึกษา นักเรียนสามารถทำการเรียนรู้อย่างแท้จริง ได้ต่อเนื่องจนบรรลุเป้าหมายของการเป็นผู้เรียนเชิงรุก และการเป็นนักตั้งปัญหาและการเป็นนัก แก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพที่สุดในที่สุด กล่าวโดยสรุป ความสำคัญของการ เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ของ นักเรียนในสถานศึกษาก็เพื่อให้นักเรียนรู้จักการสร้างความรู้ด้วยตนเองโดยผ่าน กระบวนการเรียนรู้ เชิงรุกและการสร้างความหมายจากสิ่งที่เรียนนั่นเอง

ความสำคัญระดับที่ 2 ระดับผู้ประกอบการวิชาชีพ ซึ่งประกอบด้วยครูผู้สอน และผู้บริหารของโรงเรียน โดยชุมชนแห่งการเรียนรู้ในระดับที่สอง จะมีลักษณะเด่นตรงที่มีการจัดตั้งสิ่งที่เรียกว่า "ชุมชนแห่งวิชาชีพ หรือ Professional Community" ซึ่งเป็นกลไกสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของการเป็นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้ การเป็นชุมชนแห่งวิชาชีพจะช่วยส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงานทั้งครูผู้สอนและผู้บริหารได้ใช้หลักแห่งวิชาชีพของตน ไปเพื่อการปรับปรุงด้านวิธีสอนและด้านทักษะภาวะผู้นำโดยใช้วิธีการศึกษา ค้นคว้า การวิเคราะห์ไตร่ตรอง การใช้วิธีเสวนาและการได้รับข้อมูลย้อนกลับที่แต่ละคนมีต่อการกลับคืนมาเป็นต้น ในการที่จะบรรลุความเป็น โรงเรียนแห่งการเรียนรู้ได้นั้น ทุกคนต้องมา ร่วมกันพิจารณา ทบทวนเรื่องนโยบายการปฏิบัติต่าง ๆ และ กระบวนการบริหารจัดการต่าง ๆ ของ โรงเรียนเสียใหม่ โดยยึดหลักในการปรับปรุงแก้ไข สิ่งเหล่านี้ก็เพื่อให้ สามารถบริการด้านการเรียนรู้แก่ นักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งเพื่อให้การ ปรับปรุงแก้ไขดังกล่าว นำมาสู่การสนับสนุน ผู้บริหารให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพสูงขึ้น มีบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของการ ทำงานที่ดี ต่อกันของทุกฝ่าย ทั้งผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน และผู้ปกครอง

ความสำคัญระดับที่ 3 เป็นระดับการเรียนรู้ของชุมชน ที่ครอบคลุมถึงผู้ปกครอง สมาชิก ชุมชนและ ผู้นำชุมชน โดยบุคคลเหล่านี้จำเป็นต้อง มีส่วนเข้ามาร่วมสร้างและผลักดันวิสัยทัศน์ของ โรงเรียนให้บรรลุผล ตามเป้าหมาย กล่าวคือผู้ปกครองนักเรียน ผู้อาวุโสในชุมชน ตลอดจนสถาบันต่าง ๆ ของชุมชนเหล่านี้ ต้องมี ส่วนร่วมในการส่งเสริมเป้าหมายของการเรียนรู้ของชุมชนและโรงเรียน ผู้ปกครองมีส่วนร่วมทางการศึกษาได้ โดย ให้การดูแลแนะนำการเรียนที่บ้านของนักเรียน รวมทั้งให้ความสนับสนุนแก่ผู้บริหารสถานศึกษา และครู ในการจัดการเรียนรู้ให้แก่บุตรหลานของ ตน ผู้อาวุโสในชุมชนสามารถเป็นอาสาสมัคร ถ่ายทอดความรู้ และ ประสบการณ์ของตนแก่ โรงเรียนและชุมชน สำหรับหน่วยงานและ สถาบันที่อยู่ในชุมชนซึ่งอาจเป็นภาคธุรกิจ

เอกชน หรือสถาบันอุดมศึกษาก็มีส่วนสำคัญในการให้โอกาสทางการศึกษาแก่นักเรียน ตลอดจนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เป็นโลกแห่งความเป็นจริงในสังคมที่ โรงเรียนสามารถใช้เป็นแหล่งฝึกประสบการณ์ให้กับนักเรียนได้ด้วยเครือข่าย การมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางจากชุมชน ไม่ว่าประชาชนที่อาศัยภาคธุรกิจต่างๆ และสถาบันอื่นอย่างหลากหลาย จึงทำให้กรอบความคิดและนิยามของชุมชนแห่ง การเรียนรู้ตามระดับที่ 3 นี้ ขยายตัวกว้างขวางออกไปอีกมาก

3.ประโยชน์ของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

โรงเรียนทั้งในประเทศและในต่างประเทศ ที่ได้รับเริ่มดำเนินการสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพแล้วนั้น พบว่า เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและยกระดับคุณภาพการศึกษา (ปรณัฐ กิจรุ่งเรือง และอรพิน ศิริสัมพันธ์, 2561) ดังนี้

1) ประโยชน์ต่อผู้เรียน

1.1) ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น ในภาพรวม ซึ่งผลสัมฤทธิ์ในที่นี้หมายถึง องค์ความรู้ ทักษะความสามารถ และเจตคติใน รายวิชา ตลอดจนคุณลักษณะต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังพบว่า ผลสัมฤทธิ์ในวิชาประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และด้านการอ่านของนักเรียนสูงขึ้น อย่างชัดเจน เมื่อเปรียบเทียบกับโรงเรียนที่ไม่ได้ใช้ กระบวนการดังกล่าว

1.2) ผู้เรียนมีความสุขในการมาโรงเรียน เพิ่มมากยิ่งขึ้น โดยสังเกตได้จากอัตราการขาดเรียนของผู้เรียนที่ลดลงในภาพรวม

1.3) ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้อย่าง กระตือรือร้น และมีความหมายมากยิ่งขึ้น รวมทั้งมีพฤติกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือกันเพิ่มมากขึ้น

1.4) อัตราการสอบไม่ผ่านทั้งการสอบราย หน่วยการเรียนรู้ ตลอดทั้งรายวิชาลดลงในภาพรวม

1.5) ลดภาระงานในรายวิชาที่ผู้เรียนต้องปฏิบัติ ทำให้ผู้เรียนมีเวลาในการคิดทำกิจกรรมที่สนใจ และศึกษาเพิ่มเติมนอกห้องเรียน

2) ประโยชน์ต่อครู

2.1) ครูจะมีความรู้สึกร่วมกันต่อวิสัยทัศน์และพันธกิจของโรงเรียนในระดับที่ลึกซึ้งขึ้น

2.2) ครูมีความอบอุ่นใจและไม่รู้สึกโดดเดี่ยว ในการทำงานเนื่องจากมีเพื่อนร่วมงานที่ สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเป็นที่พึ่งเมื่อเผชิญ อุปสรรคในการจัดการเรียนการสอน

2.3) ครูเกิดความเข้าใจในเนื้อหาสาระ และการจัดการเรียนการสอนที่เป็นปัจจุบัน ซึ่ง เกิดจากการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างการทำงาน

2.4) ครูรู้สึกถึงความรับผิดชอบร่วมกันในการพัฒนาผู้เรียน ทำให้เกิดความกระตือรือร้นในการทำงาน

2.5) ครูเกิดการพัฒนาศักยภาพในการพัฒนาการเรียนการสอนและนวัตกรรม เกิดความเชื่อมั่นในฝีมือการสอนของตนเอง

2.6) ครูเปลี่ยนแปลงการดูแลการเรียนรู้ ของผู้เรียนได้อย่างทั่วถึงกลุ่มลึกยิ่งขึ้น

3) ประโยชน์ต่อโรงเรียน

3.1) เกิดกระบวนการปฏิบัติงาน ซึ่งอยู่ ภายในระบบที่เชื่อถือได้ เนื่องด้วยบุคลากรทุกคนสร้างความคาดหวังไว้ร่วมกันที่จะปรับปรุงคุณภาพของโรงเรียน

3.2) เกิดความเป็นกัลยาณมิตร เอื้ออาทร และช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

3.3) เกิดกระบวนการพัฒนาวิชาชีพครู และพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ตลอดจนคุณภาพของ สถานศึกษาได้สอดคล้องตามบริบทและเป็นธรรมชาติ

3.4) เกิดองค์กรแห่งความสุข เนื่องจาก บรรลุภารกิจที่สำคัญ คือ การเรียนรู้ของผู้เรียน ครู และผู้บริหารมีความพึงพอใจในการทำงานร่วมกันและมีบรรยากาศเชิงบวก

4. สมาชิกของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

การสร้างทีมหรือกลุ่มเพื่อเรียนรู้ในชุมชน แห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่ประสบผลสำเร็จควร เป็นไปในลักษณะของความสมัครใจที่จะทำ (Volunteers) ซึ่งจะทำให้รู้สึกผ่อนคลาย และเกิดแนวความคิดใหม่ ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการ สร้างสรรค์การเรียนรู้ อย่างไรก็ตามกลุ่มที่มี ประสิทธิภาพจะประกอบด้วยสมาชิกดังต่อไปนี้

4.1 สมาชิกภายในโรงเรียน

1) ประเภทครู

1.1) ครูผู้นำกลุ่ม ทำหน้าที่เสมือนผู้นำ กลุ่ม เป็นผู้นำกระบวนการ แต่ละวงจรของการ เรียนรู้ร่วมกัน ประสานงาน และอำนวยความสะดวก สะดวกให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมี ประสิทธิภาพ ผู้นำกระบวนการที่ดีควรจะเป็นผู้ที่มี ประสบการณ์ภาคปฏิบัติ โดยได้รับการยอมรับจาก กลุ่ม นอกจากนี้การ ประชุมกลุ่มแต่ละครั้งควร เปลี่ยนผู้นำกระบวนการเพื่อให้ทุกคนมีโอกาสเป็น ผู้นำการเรียนการสอนอย่างมั่นใจ ทั้งนี้เมื่อดำเนินการสักระยะ บุคคลที่มีความเป็นผู้นำโดย ธรรมชาติจะปรากฏตัวขึ้นในกลุ่ม

1.2) ครูต้นแบบ ได้แก่ สมาชิกกลุ่มผู้ซึ่ง เป็นหลักในการพัฒนาการเรียนการสอนในประเด็น ที่กำหนด ทั้งนี้อาจจะเป็นเจ้าภาพหลัก ในการนำประเด็นปัญหาหรือเทคนิควิธีใหม่ ๆ ในการ แก้ปัญหาหรือพัฒนา ผู้เรียนมาสู่วงสนทนาแต่ละ ครั้งตามกำหนดการทำ PLC หรือเป็นครูผู้จัดการ เรียนรู้ด้วยเทคนิควิธีใหม่ ๆ ที่มี ประสิทธิภาพใน วงจรของการพัฒนาบทเรียนร่วมกันแต่ละ ครั้ง ทั้งนี้จะหมุนเวียนกันไปตาม กำหนดการ นอกจากนี้อาจกำหนดให้มีครูคู่คิด เป็นผู้ร่วมคิด ร่วมให้คำปรึกษาแนะนำซึ่งกันและกันคู่ กับครูต้นแบบ และกำหนดการครั้งถัดไปครูคู่คิดก็ จะเปลี่ยนบทบาทเป็นครูต้นแบบคนต่อไป

1.3) ครูที่เชี่ยวชาญ คือ สมาชิกกลุ่มผู้ที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในวิชาชีพ ครูหรือประสบการณ์การจัดการเรียนการสอนสูง กว่าทำหน้าที่เป็นผู้ให้ข้อมูล หรือชี้แนะให้ข้อมูลเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน หรือเป็นโค้ชในบางเรื่อง บางทักษะ ทั้งนี้ครูที่เชี่ยวชาญก็สามารถเปลี่ยนบทบาทเป็นครูต้นแบบด้วยเพื่อร่วมพัฒนาการเรียนการสอน

2) ประเภทผู้บริหาร

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่สำคัญ มากในการสร้างหรือพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ทาง วิชาชีพ ให้เกิดขึ้น เนื่องจากเป็นผู้สร้างสรรค์ วิสัยทัศน์ (Visionary) เป็นผู้นำด้านการเรียน การสอน (Instructional Leadership) เป็นผู้สร้างความผูกพันเป็นผู้เรียนรู้และผู้ร่วมมือร่วมพลัง (Collaboration) กับครูทุกคนและทุกกลุ่มใน โรงเรียน (Hall and others : 2016)

ทั้งนี้หากในกลุ่มชุมชนแห่งการเรียนรู้หรือ กลุ่มพัฒนาบทเรียนร่วมกัน มีผู้บริหารโรงเรียน หรือรองฝ่ายวิชาการ หรือผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ เข้าร่วมตามกำหนดการเรียนรู้หรือพัฒนาบทเรียน ก็จะทำให้มีการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ และนำผลการปฏิบัติไปสู่การปรับนโยบายที่เน้นการเรียนรู้ ของผู้เรียนเป็นสำคัญ การพัฒนาครู และมิติอื่นๆเมื่อผู้อำนวยการโรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วมใน ขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งร่วมกับครูไม่ว่าจะเป็นการ วางแผนการสังเกตชั้นเรียน หรือการสะท้อนผล จะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น เนื่องจากครูจะมีขวัญกำลังใจในการทำงานเนื่อง จากการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้บริหารแสดงถึงการ ให้ความสำคัญกับการดำเนินงานนี้ (Wang- Iverson and Yoshida : 2005)

อย่างไรก็ตามนอกจากสมาชิกภายในโรงเรียนดังกล่าวมาแล้วยังมีบุคคลจากภายนอกที่ สามารถเข้ามาเป็นครั้งคราวเพื่อร่วมแลกเปลี่ยน เรียนรู้และพัฒนาบทเรียน ร่วมกัน ดังนี้

4.2 สมาชิกจากภายนอกโรงเรียน

1) ผู้เชี่ยวชาญภายนอก ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญ ศึกษานิเทศก์และอาจารย์ มหาวิทยาลัย เป็นต้น กลุ่มคนเหล่านี้จะช่วยให้การ ดำเนินงานมีความคิดเชิงวิชาการสนับสนุนให้ เกิดความสำเร็จมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ผู้เชี่ยวชาญเหล่านี้ควรเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดหรือ ผูกพันกับโรงเรียนมาก่อนในทางใดทางหนึ่ง เพื่อ เกิดมุมมองต่อการพัฒนาในลักษณะของคนภายใน (Insider View)

2) ผู้ร่วมเรียนรู้ ได้แก่ คณะกรรมการ สถานศึกษา ผู้ปกครอง และครูจากโรงเรียนที่เป็น เครือข่ายพัฒนา การเปิดโอกาสเช่นนี้ ทำให้ผู้เกี่ยวข้องเข้าใจบริบทของการจัดการเรียน การสอนอย่างมีคุณภาพ เกิดความเข้าใจพันธกิจ และ ระบบโรงเรียน ตลอดจนสนับสนุนทรัพยากรต่าง ๆ ทางการศึกษาต่อไป

5. ความสำคัญของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 6 ประการ (วรลักษณ์ ชูกำเนิด และเอกรินทร์ สังข์ทอง : 2557) ได้แก่

1) วิสัยทัศน์ร่วม หมายถึง การมองเห็น ภาพเป้าหมาย ทิศทาง เส้นทาง และสิ่งที่จะเกิดขึ้น เปรียบเสมือนเข็มทิศในการขับเคลื่อนชุมชนแห่ง การเรียนรู้ทางวิชาชีพที่มีทิศทางร่วมกัน โดย วิสัยทัศน์ร่วมมี ลักษณะสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1) การเห็นภาพและทิศทางร่วมกัน 2) เป้าหมายใน การทำงานร่วมกัน คือ การพัฒนาการเรียนรู้ของ ผู้เรียน 3) คุณค่าร่วมกันในการทำงาน เชิงอุดมการณ์ทางวิชาชีพร่วมกันและ 4) การกิจร่วมกันในการปฏิบัติงานเพื่อบรรลุตามเป้าหมาย ร่วมและการปฏิรูปการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็น สำคัญ

2) ทีมร่วมแรงร่วมใจ หมายถึง การทำงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์และต่อเนื่องโดยการเรียนรู้ เป็น ทีมและการเรียนรู้ของครูบนพื้นฐานงานที่มีการคิดร่วมกัน วางแผนร่วมกัน ความเข้าใจร่วมกัน ข้อตกลง ร่วมกัน การตัดสินใจร่วมกัน การประเมิน ร่วมกัน การสื่อสารที่มีคุณภาพ และความ รับผิดชอบร่วมกัน อีกทั้ง มุ่งเน้นวัฒนธรรมแบบ กัลยาณมิตรที่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลดูแลซึ่งกันและกัน

3) ภาวะผู้นำร่วม มีสองลักษณะสำคัญ คือ ภาวะผู้นำผู้สร้างให้เกิดการนำร่วม และภาวะผู้นำ ร่วมกัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1) ภาวะผู้นำผู้สร้างให้เกิดการนำร่วม หมายถึง ผู้นำที่สามารถทำให้สมาชิกในชุมชนแห่ง การ เรียนรู้ทางวิชาชีพเกิดการเรียนรู้เพื่อการ เปลี่ยนแปลงทั้งตนเองและวิชาชีพจนสมาชิกเกิด ภาวะผู้นำในตนเอง และเป็นผู้นำร่วมในการ ขับเคลื่อนชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โดยมีผลมาจากการเสริมพลังอำนาจจาก ผู้นำทั้งทางตรง และทางอ้อมจนเกิดเป็นพลังเหนียวแน่นให้ผู้ร่วมงาน มีแรงบันดาลใจและพัฒนาภาวะผู้นำใน ตนเอง

3.2) ภาวะผู้นำร่วม หมายถึง การเป็นผู้นำ ร่วมกันของสมาชิกในชุมชนแห่งการเรียนรู้ ทาง วิชาชีพด้วยการกระจายอำนาจ เพิ่มพลังอำนาจซึ่งกันและกันให้สมาชิกมีภาวะผู้นำเพิ่มมากขึ้นจนเกิด เป็นผู้นำร่วมของครู โดยยึดหลักแนวทางการ บริหารจัดการร่วม การสนับสนุน การกระจาย อำนาจ การสร้าง แรงบันดาลใจให้แก่ครู โดยผู้นำ ร่วมเกิดขึ้นได้ดีในบรรยากาศที่ส่งเสริมให้ครู สามารถแสดงออกด้วยความเต็ม ใจ อิสระจากอำนาจครอบงำ

4) การเรียนรู้และการพัฒนาทางวิชาชีพหมายถึง การเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีความสุขของทีมเรียนรู้ ซึ่งเป็นบรรยากาศที่เปิดพื้นที่การเรียนรู้ แบบนำตนเองของครูเพื่อการเปลี่ยนแปลงพัฒนาตนเองและวิชาชีพ อย่างต่อเนื่อง

5) ชุมชนกัลยาณมิตร หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันโดยมีวิถีและวัฒนธรรมแบบเปิดเผย บน พื้นฐานของความไว้วางใจและเคารพซึ่งกันและกันโดยทุกคนมีเสรีภาพในการแสดงออกทางความคิดและเป็น พื้นที่ ที่ปราศจากการใช้อำนาจกดดัน มีจริยธรรมแห่งความเอื้ออาทร ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงปฏิสัมพันธ์กันทั้งใน เชิงวิชาชีพและชีวิต

6) โครงสร้างสนับสนุนชุมชน หมายถึงโครงสร้างที่สนับสนุนการก่อให้เกิดและการคงอยู่ของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โดยมีลักษณะสำคัญคือ วัฒนธรรมแบบกัลยาณมิตรทางวิชาการโครงสร้างองค์การแบบไม่รวมศูนย์เพื่อลดความขัดแย้งระหว่างครูผู้สอนกับฝ่ายบริหาร

6. แนวคิดเกี่ยวกับความผูกพันต่อองค์กรของครู

ความผูกพันต่อองค์กรเป็นความจงรักภักดีและเต็มใจที่จะอุทิศตนให้กับองค์กร ซึ่งเป็นผลมาจากบรรทัดฐานทางสังคมโดยที่บุคคลรู้สึกว่าการเข้ามาเป็นสมาชิกขององค์กร บุคคลนั้นต้องมี ความจงรักภักดีต่อองค์กร ประกอบไปด้วย 1)ความผูกพันด้านจิตใจ 2) ความผูกพันด้านการคง อยู่กับองค์กร 3) ความผูกพันด้านบรรทัดฐานทางสังคม ความผูกพันต่อองค์กรเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงพนักงานเข้ากับองค์กร โดยที่ความผูกพันด้านจิตใจจะเกิดขึ้นจากการที่บุคคลได้รับประสบการณ์ จากการทำงานที่ดี และตรงกับความคาดหวังของตนเอง ทำให้บุคคลมีความปรารถนาที่จะอยู่กับ องค์กร ส่วนความผูกพันด้านการคงอยู่ กับ องค์กร เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการได้รับ ผลตอบแทนจากองค์กร และการรับรู้ถึงการขาด ทางเลือกหรือความยากลำบากในการทำงานใหม่ ทำให้บุคคลจำเป็นอย่างยิ่งที่จะอยู่กับองค์กร ในขณะที่ความผูกพันทางด้านบรรทัดฐานเกิดขึ้นจากค่านิยม ส่วนบุคคล และความรู้สึกรับผิดชอบ ต่อ ภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากองค์กร ทำให้บุคคลรู้สึกว่าเขาควรจะอยู่กับองค์กรแห่งนี้อย่างต่อเนื่อง (Allen & Meyer: 1990)

ดังนั้น ความผูกพันต่อองค์กร หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อองค์กรในทางที่ดี โดย ได้แสดงออกมาในรูปของการกระทำเพื่อให้องค์กรบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ และมีความภาคภูมิใจ ความจงรักภักดี ความซื่อสัตย์ เสียสละเพื่อองค์กร พร้อมที่จะทุ่มเททำงาน และอยากเป็นสมาชิกของ องค์กรตลอดไป

7. ความสำคัญของความผูกพันต่อองค์กร

ความผูกพันของบุคลากรที่มีต่อองค์กรนั้น เป็นสิ่งที่สำคัญ หากบุคลากรมีความผูกพันต่อองค์กรมากเท่าใดก็ยิ่งทุ่มเทแรงกาย แรงใจในการ ปฏิบัติงานในองค์กรอย่างเต็มที่ ส่งผลให้บุคลากรมีประสิทธิภาพการทำงานดีขึ้น นำไปสู่ความยั่งยืนขององค์กร

ความผูกพันเป็นทัศนคติที่สำคัญยิ่งสำหรับองค์กรไม่ว่าจะเป็นองค์กรแบบใด เพราะความ ผูกพันเป็นตัวเชื่อมระหว่างจินตนาการของมนุษย์ กับจุดหมายขององค์กร ทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ องค์กร และเป็นผู้มีส่วน เสริมสร้างสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีขององค์กร รวมทั้งช่วยลดการควบคุมจากภายนอกอีกด้วย ดังนั้น โดยสรุปแล้วความผูกพันต่อองค์กรเป็น เงื่อนไขล่วงหน้าสำหรับองค์กรทางสังคมที่ประสบความสำเร็จ (Buchanan : 1974) ความผูกพันต่อ องค์กรมีความสำคัญ ดังนี้

1) ความผูกพันต่อองค์กรสามารถทำนายอัตราการเข้าและออกจากงานของสมาชิกองค์กรได้ดีกว่าตัวแปรความพึงพอใจในงาน เนื่องจากความผูกพันต่อองค์กรเป็นทัศนคติของสมาชิกใน องค์กรโดยส่วนรวมขณะที่ความพึงพอใจในงาน สะท้อนถึงทัศนคติของบุคคลต่องานหรือเฉพาะแ่ง ใดแห่งหนึ่งของงานที่

เกี่ยวข้องกับหน้าที่ของ ผู้ปฏิบัติงานเท่านั้น และความผูกพันต่อองค์กร ค่อนข้างมีความมั่นคงมากกว่าความพึงพอใจในงาน แม้ว่าเหตุการณ์ประจำวันในสถานที่ทำงาน อาจจะมีผลกระทบต่อความพึงพอใจในงานของ ผู้ปฏิบัติงาน แต่เหตุการณ์นั้นอาจไม่กระทบต่อความผูกพันของบุคคลที่มีต่อองค์กรโดยรวมก็ได้จึงอาจกล่าวได้ว่า ความพึงพอใจในงานมีเสถียรภาพน้อยกว่าความผูกพันต่อองค์กร

2) ความผูกพันต่อองค์กรเป็นแรงผลักดันให้ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรมีการปฏิบัติงานได้ดียิ่งขึ้น เนื่องจากเกิดความรู้สึกว่ามีส่วนร่วมเป็น เจ้าขององค์กรนั่นเอง

3) ความผูกพันต่อองค์กรเป็นตัวเชื่อมประสานระหว่างความต้องการของบุคคลให้สอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กรซึ่งบุคคลที่มี ความรู้สึกผูกพันดังกล่าว มักมีความผูกพันอย่างมากต่องานเพราะเห็นว่าเป็นงาน คือ หนทางที่ตน สามารถทำประโยชน์ให้แก่องค์กรและบรรลุถึง เป้าหมายได้สำเร็จ

4) บุคคลที่มีความผูกพันกับองค์กรสูงจะเต็มใจที่จะใช้ความพยายามอย่างมากในการทำงานให้กับองค์กร ซึ่งในหลายกรณีความพยายามดังกล่าวจะมีผลทำให้การปฏิบัติงานอยู่ในระดับดี เหนือคนอื่น

5) ความผูกพันต่อองค์กรช่วยขจัดการควบคุมจากภายนอกซึ่งเป็นผลมาจากการที่สมาชิกมีความรักและความผูกพันต่อองค์กรของตนนั่นเอง

6) ความผูกพันต่อองค์กรเป็นตัวบ่งชี้ที่ดี ถึงความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร ความสำคัญของความผูกพันต่อองค์กร ว่า จะมีผลทำให้บุคลากรในองค์กรมีความรู้สึกที่ ตนเองเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร องค์กรเป็นสิ่งที่ เสริมสร้างความจงรักภักดีให้กับสมาชิกองค์กร ช่วยลดอัตราการลาออก และยังมีส่วนช่วยใน การศึกษาพฤติกรรมของบุคคลซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการบริหารองค์กรได้

8. แนวทางในการสร้างความผูกพันต่อองค์กร

1) ผู้บริหารขององค์กรควรมอบหมายให้พนักงานรับผิดชอบงานในระดับที่สูงขึ้นเพราะจะทำให้มีโอกาสควบคุมการทำงานของตนเองได้มากขึ้น และได้รับการยอมรับว่าเขาเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้งานประสบความสำเร็จ

2) ผู้บริหารขององค์กรควรปรับปรุงระบบการจ่ายค่าตอบแทนให้พนักงาน โดยใช้หลักการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างองค์กรและพนักงานอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม

3) ผู้บริหารขององค์กรควรสรรหาและคัดเลือกพนักงานที่จะเข้ามาทำงานในองค์กรโดยพิจารณาถึงการมีทัศนคติที่สอดคล้องกับองค์กร กลยุทธ์การส่งเสริมความผูกพันต่อ องค์กร เพื่อให้้องค์กรมีความได้เปรียบทางการแข่งขัน สามารถพัฒนาในปัจจัยดังต่อไปนี้

3.1) การทำงานด้วยตนเอง (Work itself) เป็นการเปิดโอกาสให้กับพนักงานให้สามารถทำงานด้วยตนเอง ภายใต้การดูแลและการให้ความ ช่วยเหลือจากหัวหน้างาน

3.2) สภาพแวดล้อมในการทำงาน (The work environment) เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการ พัฒนาวัฒนธรรมและการสร้างทัศนคติเชิงบวกใน การทำงาน

3.3) ภาวะผู้นำ (Leadership) เป็นการ พัฒนาทักษะการเป็นผู้นำ ให้กับพนักงานที่มี โอกาสได้รับ การดำรงตำแหน่งที่สูงขึ้น ซึ่งพนักงานจะต้องมีความเข้าใจในทักษะการปฏิบัติงาน ตลอดจนเข้าใจในความ คาดหวังถึงสิ่งที่องค์กรต้องการจะได้รับ

3.4) โอกาสของการก้าวหน้าส่วนบุคคล (Opportunities for personal growth) กลยุทธ์ นี้จะ เป็นการแสดงให้เห็นถึงขั้นตอนที่จำเป็นที่ พนักงานจะมีโอกาสนำหน้าในการเรียนรู้และการ เติบโตในบทบาท หรือตำแหน่งหน้าที่ของพนักงาน

3.5) การให้โอกาสดำเนินงาน (Opportunities for contributes) เป็นการสร้าง สภาพแวดล้อม ในการทำงานในลักษณะหนึ่ง ที่ให้ โอกาสกับพนักงานในการแสดงความคิดเห็นและ การส่งเสริมพนักงานให้ กระทำในสิ่งที่ต้องการใน งานทั้งนี้ต้องมีความสอดคล้องกับค่านิยมหลักของ องค์กร

9. แนวคิดและทฤษฎีของความผูกพันองค์กร

แนวคิดความผูกพันต่อองค์กรแบ่งออกเป็น 2 แนวคิดซึ่งนิยมนำไปใช้อย่างกว้างขวาง (Mow day, Porter & Steers, 1982) ได้แก่

แนวคิดที่ 1 ประเภททัศนคติ (attitudinal type) ซึ่งถือว่า ความผูกพันต่อองค์กรเป็นทัศนคติ ที่ส่งผล กระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างพนักงาน กับองค์กร เป็นการแสดงตนเป็นอันหนึ่งอัน เดียวกัน และรู้สึก เกี่ยวพันกับองค์กรอย่างแนบ แน่น เนื่องจากมีความเชื่อในเป้าหมายและค่านิยม ขององค์กรมีความตั้งใจที่ จะทุ่มเทความพยายาม เพื่อองค์กร และมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่ จะอยู่กับองค์กร นักทฤษฎีที่เชื่อ ตามแนวคิดนี้ก็จะมองความผูกพันต่อองค์กรว่าเป็นบางสิ่งอยู่ในกล่องดำ ซึ่งถูกกำหนดจากทั้งองค์กรและตัว บุคคล เช่น ลักษณะส่วนบุคคล บทบาทที่เกี่ยวข้อง ลักษณะโครงสร้างองค์กร ซึ่งมีผลกระทบต่อผลลัพธ์ต่างๆ เช่น การลาออกจากการตรงต่อ เวลาความพยายามในงาน และพฤติกรรมทำให้ ความร่วมมือเป็นต้น

แนวคิดที่ 2 ประเภทพฤติกรรม (Behavioral type) ได้มองว่า ความผูกพันต่อ องค์กรเป็น กระบวนการที่บุคคลเข้ามาสู่องค์กร โดยสร้างความผูกพันขึ้นมาเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง มิใช่ เพื่อองค์กร มีสาระสำคัญว่าการลงทุนเป็นสาเหตุ ทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกผูกพัน โดยสิ่งที่ลงทุนไป เช่น ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ระยะเวลา เป็นต้น ทำให้เขาได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจาก องค์กร เช่น ค่าตอบแทน และสิทธิประโยชน์ต่างๆ การเลื่อนตำแหน่ง การลาออกจากการ เป็นต้น

10. ความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพกับความผูกพันต่อองค์กรของครูในสถานศึกษา

หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เป็นการรวมกลุ่ม ของผู้บริหาร สถานศึกษาและครูที่มีเป้าหมาย เดียวกัน โดยการแบ่งปันข้อมูล ทักษะและ ประสบการณ์ที่ได้จากการ ปฏิบัติงานจริง ซึ่งจะ นำไปสู่การเรียนรู้ ปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาแนวทางการสอนเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์

และผลลัพธ์ที่ดี ที่สุดแก่ผู้เรียน ประกอบด้วย 1) ภาวะผู้นำแบบ รวมหมู่ 2) ค่านิยมและวิสัยทัศน์ร่วม 3) ร่วมกัน เรียนรู้สู่การปฏิบัติ 4) แบ่งปันประสบการณ์ 5) สภาพแวดล้อมเกื้อหนุน ซึ่งการเป็นชุมชนแห่ง การ เรียนรู้ทางวิชาชีพก่อให้เกิดความสัมพันธ์กันกับ ความผูกพันต่อองค์กร ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เกิด ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อองค์กรในทางที่ดี โดยได้แสดงออกมาในรูปของการกระทำเพื่อให้ องค์กรบรรลุ เป้าหมายที่วางไว้ และมีความ ภาคภูมิใจ ความจงรักภักดี ความซื่อสัตย์ เสียสละ เพื่อองค์กร พร้อมทั้งทุ่มเท ทำงาน และอยากเป็นสมาชิกขององค์กรตลอดไป ประกอบด้วย 1) ความ ผูกพันต่อองค์กรด้านจิตใจ 2) ความ ผูกพันต่อ องค์กรด้านการคงอยู่กับองค์กร 3) ความผูกพัน ต่อองค์กรด้านบรรทัดฐานทางสังคม

11. สรุป

ความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นชุมชนแห่ง การเรียนรู้ทางวิชาชีพกับความผูกพันต่อองค์กร ของครูใน สถานศึกษา เป็นการรวมกลุ่มกันของครู ร่วมแลกเปลี่ยนสะท้อนผล ในการพัฒนาปรับปรุง การเรียนการสอน เพื่อให้ครูปฏิบัติการสอนที่ดีขึ้น และนักเรียนมีคุณภาพ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ สูงขึ้น เป็นการร่วมมือรวมพลังกัน เพื่อพัฒนา คุณภาพการจัดการเรียนรู้ของตนเอง การรวมกลุ่ม กัน ในลักษณะเต็มใจ สมัครใจ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่ง กันและกัน พร้อมทั้งสะท้อนผลการปฏิบัติงาน อย่างตรงไปตรงมา ยึดหลักความ รับผิดชอบ ภาระหน้าที่ใกล้เคียงกัน ใช้วิธีการพูดคุยเป็นหลัก ต้องเป็นไปอย่างต่อเนื่อง จริงจัง ร่วมกันสร้าง วัฒนธรรมองค์กรที่ขับเคลื่อนคุณภาพการจัดการ เรียนรู้ไปด้วยกันทั้งระบบ ทั้งตัวผู้บริหาร ครู และ นักเรียน เป็นวงจรพัฒนาที่ยั่งยืน โรงเรียนจึงเป็น องค์กรแห่งการเรียนรู้ องค์กรประกอบของความ ผูกพันต่อองค์กร จะ เห็นได้ว่าบุคลากรมีการทุ่มเทที่จะทำงาน ซึ่งก่อให้เกิดความผูกพันต่อองค์กรใน ทุกด้าน ดังนั้น ความผูกพัน ด้านจิตใจเป็น องค์กรประกอบแรกของความผูกพัน เมื่อบุคลากรมี ทศนคติที่ดีต่อองค์กรแล้ว ก็จะทำให้เกิดความ ผูกพัน ทางด้านความรู้สึกตามมา เมื่อบุคลากรมีความพึง พอใจในการทำงานสูง ก็จะส่งผลให้เกิดความ ผูกพัน ทางด้านจิตใจที่สูง จะทำให้เกิดความผูกพัน ด้านการคงอยู่กับองค์กร และความผูกพันด้าน บรรทัดฐานสูง ตามไปด้วย ความสัมพันธ์ของการ เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนและความผูกพันต่อองค์กร ของครู ถ้าสถานศึกษา ส่งเสริมความผูกพันต่อองค์กรให้มากขึ้น บุคลากร ก็จะร่วมมือร่วมใจกันวางแผน เพื่อ แก้ปัญหาและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนร่วมกัน ทำให้การ เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของ สถานศึกษามีประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้น

12. เอกสารอ้างอิง

กรกต บัวอินทร์. (2553). ความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรโรงเรียนประชาบำรุง จังหวัดพะเยา. การค้นคว้าอิสระ. ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- กัญจิกา สุระโคตร. (2559). ความผูกพันต่อองค์กรของข้าราชการครูโรงเรียน ขนาดกลางในอำเภอแก่งหางแมว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- มานะ อยู่ทรัพย์. (2554). การศึกษาระดับความผูกพันต่อองค์กรของครู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชัยภูมิ เขต 1. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ.
- มินตรา ลายสนิทเสรีกุล. (2557). กลยุทธ์การบริหาร โรงเรียนสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในสหวิทยาเขตเบญจบุรพากรุงเทพมหานคร. วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.OJED. 9(3), 392-406.
- วันทนี ลาภะสิทธิกุล. (2548). ความผูกพันต่อองค์กรของข้าราชการกรมป่าไม้. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วิระยะ วรายุ. (2559). การพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของโรงเรียนบ้านดอนมูล (สุวรรณสารราษฎร์บำรุง) โดยการ เทียบเคียงสมรรถนะกับโรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา. วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิตสาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- วิเชียร วิทยอุดม. (2550). องค์การและการจัดการ. นนทบุรี : ธนัชการพิมพ์
- วรลักษณ์ ชูกำเนิด. (2557). โรงเรียนแห่งชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครู เพื่อพัฒนาวิชาชีพครูที่เน้นผู้เรียนเป็นหัวใจสำคัญ. วารสารวิทยบริการมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 25(1), 93-102.
- เสถียร อ่วมพรหม. (2560). แนวทางการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ. กรุงเทพฯ: ชมรมเด็กจัดจำหน่าย.
- สมุทร สมปอง. (2558). การพัฒนารูปแบบการสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูใน โรงเรียนประถม ศึกษา : การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารและพัฒนการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุชาติ น้าใจดี. (2552). กระบวนการพัฒนาไปสู่ชุมชนการเรียนรู้. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ระบบการสอนสังคมศึกษาอิงหลักพุทธธรรม

Buddha's Principle for Teaching Social Studies system

พระนฤชา อริยมณี (ทรัพย์ชูตระกูล)¹

นิสิตดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์¹

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย¹

Phra Naruecha Ariyamete (Sabchootrakool)¹

Ph.d Student for Department Teaching Social Studies, Faculty of Education¹

Mahachulalongkornrajavidyalaya University¹

E-mail: naruchasubehutrakool@gmail.com

บทคัดย่อ

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาคือหลักธรรมมาภิบาล มีคุณูปการและผูกพันกับวิถีชีวิตของสังคมไทยมาโดยตลอดตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน การจัดการเรียนรู้รายวิชาพระพุทธศาสนาตามระบบการสอนสังคมศึกษาอิงหลักพุทธธรรมนั้น บทบาทของครูสำคัญมาก การแนะนำวิธีการ ถ้าผู้เรียนสามารถทำเองได้ก็ให้ทำเอง บทบาทของครูอยู่ที่การแนะนำครูที่ดีต้องมีทั้งวิชาและจรณะ (วิชาจรณสมปโน) วิชา คือความรู้ดี จรณะ คือ ความประพฤติดี บทบาทสำคัญของครูมีสามคำคือ แนะนำให้ทำ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น การลงมือปฏิบัติจริงสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในการประกาศธรรมของพระพุทธเจ้าเริ่มแต่ระยะแรกประดิษฐานพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงดำเนินพุทธกิจด้วยพระพุทโธบายอย่างที่เราเรียกว่าเป็นการวางแผนที่ได้ผลยิ่งทรงพิจารณาว่าเมื่อจะเข้าไปประกาศพระพุทธศาสนาในถิ่นใดถิ่นหนึ่งควรไปโปรดใครก่อนมาโดยลำดับนั่นเอง

คำสำคัญ: ระบบการสอน, สังคมศึกษา, หลักพุทธธรรม.

Abstract

The principle in Buddhism is good governances which more protection and convey for Thai life style from entail up to now. Therefore, Buddha's principle for Teaching Social Studies system the most importance from teachers. Those who were pointing students to learn. S that, teachers should have both academic and action (knowledge and behavior) mean good knowledge good behavior for showing all result. Then learning Buddhism has propagation because of Buddha

teaching since from the beginning. That means, Buddha was giving policy and planning for Buddhist announcement for those who can learn continue up to nowadays.

Keywords: Teaching System, Social Teaching, Buddha's Principle.

1. บทนำ

ระบบการสอนสังคัมศึกษาอิงหลักพุทธธรรม หมายถึง การสอนกลุ่มวิชาสาระสังคัมศึกษา ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม โดยอิงหลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์สำหรับนักเรียน มีผลงาน ผู้ศึกษาและให้ความหมายไว้หลายท่าน ดังนี้

ศ. ดร.ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2545 : 10) ได้ให้ความหมายของระบบว่า ระบบ (system) หมายถึง ผลรวมของหน่วยย่อยซึ่งทำงานเป็นอิสระจากกันแต่มีปฏิสัมพันธ์กันเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

Baynath ได้ให้ความหมายของระบบว่า ระบบ (system) หมายถึง การรวบรวมสิ่งต่าง ๆ ทั้งหลายที่มนุษย์ได้รอกแบบและสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อสามารถนำสิ่งเหล่านั้นมาจัดดำเนินงานเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่วางไว้

Robbins ได้ให้ความหมายของระบบไว้ว่า ระบบ (system) คือผลรวมของ องค์ประกอบย่อย ๆ ที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเองและมาประกอบรวมกันเป็นระบบเพื่อทำหน้าที่ บางอย่าง อาทิเช่น ส่วนของร่างกาย มนุษย์ สังคมมนุษย์ พืช รยนต์ ฯลฯ

Gagne and Briggs กล่าวว่า ระบบหมายถึงวิธีการใด ๆ ที่ได้รับการจัดไว้อย่างเป็นระเบียบ เพื่อเป็นหลักให้สามารถทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งอาจจะเป้าหมายในวงกว้างหรือในวงแคบ ๆ ก็ได้

Silvern ได้ให้ความหมายของระบบไว้ว่า คำว่าระบบ (system) หมายถึง โครงสร้างหรือ องค์ประกอบรวมทั้งหมดอย่างมีระบบ แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ภายในของส่วนประกอบต่าง ๆ แต่ละ ส่วนและต่อส่วนรวมทั้งหมดของระบบอย่างชัดเจน

กิตานันท์ มลิทอง (2540 : 9) ได้ให้ความหมายของระบบไว้ว่า คำว่าระบบ (system) คือส่วนรวมทั้งหมดซึ่ง ประกอบด้วยส่วนย่อยหรือสิ่งต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กันอาจจะเกิดโดยธรรมชาติ เช่น ร่างกายมนุษย์ซึ่งประกอบด้วยระบบการหายใจ การย่อยอาหาร ฯลฯ โดยแต่ละระบบต่างทำงานของคนแล้วมา มีปฏิสัมพันธ์กันเพื่อให้ร่างกายสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ หรือเป็นสิ่งที่มนุษย์ออกแบบและสร้างสรรค์ขึ้น อย่างมีระเบียบแล้วนำส่งเหล่านั้นมารวมกันเพื่อให้การดำเนินการสามารถบรรลุไปได้อย่างจุดหมายที่ได้วางไว้

และได้ให้ความหมายของวิธีระบบเป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่มีการ กำหนดปัญหาสมมติฐานการวิเคราะห์ข้อมูลและการดำเนินการทดลองขั้นนำไปสู่การสรุปผลที่เหมาะสม เพื่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ถ้า

ผลสรุปหรือผลลัพธ์ที่ได้มาเป็นสิ่งที่คาดว่าจะได้ผลดีก็จะถูกนำมาทดลอง ใช้ แต่ถ้ายังไม่สามารถแก้ปัญหาได้ก็จะต้องมีการทดลองมาสังเกตใหม่จนกว่าจะได้ผลลัพธ์ที่ถูกต้อง มี 2 องค์ประกอบดังนี้

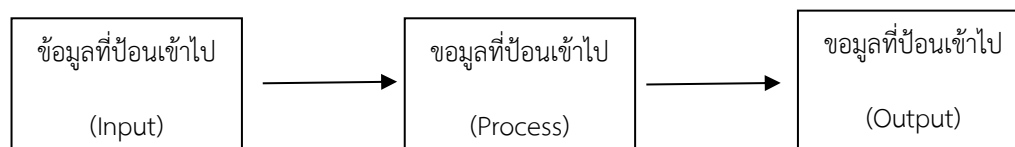
(1) **องค์ประกอบของระบบ** จากความหมายของระบบตามที่กล่าวมานั้น จะเห็นได้ว่าการที่จะมีระบบใดระบบหนึ่งขึ้นมาได้ จะต้องมีส่วนประกอบหรือสิ่งต่าง ๆ เป็นตัวป้อนโดยเรียกว่า "ข้อมูล" เพื่อดำเนินงานสัมพันธ์กันเป็น "กระบวนการ" เพื่อให้ได้ "ผลลัพธ์" ออกมาตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

(2) รูปองค์ประกอบของระบบ

1) **ข้อมูล** เป็นการตั้งปัญหาและวิเคราะห์ปัญหา การตั้งวัตถุประสงค์ หรือเป็นการป้อนวัตถุดิบตลอดจนข้อมูลต่าง ๆ เพื่อการแก้ปัญหานั้น

2) **กระบวนการ** เป็นการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่ป้อนเข้ามาเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

3) **ผลลัพธ์** เป็นผลผลิตที่ได้ออกมาภายหลังจากการดำเนินงานในขั้นของกระบวนการสิ้นสุดลงรวมถึงการประเมินด้วย นอกจากนี้ยังมีข้อมูลป้อนกลับซึ่งเป็นการนำเอาผลลัพธ์ที่ประเมินนั้นมาพิจารณาว่ามีข้อบกพร่องอะไรบ้าง เพื่อจะได้ทำการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องในส่วนต่าง ๆ นั้นให้สามารถใช้ในการ ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (บุญเกื้อ ควรหาเวช, 2543 : 16)

ภาพที่ 1 แสดงองค์ประกอบของระบบ ที่มา: บุญเกื้อ ควรหาเวช (2543)

จากองค์ประกอบและหน้าที่ต่าง ๆ ของระบบดังที่กล่าวมาแล้ว จึงจะขอยกตัวอย่างเพื่อให้เข้าใจได้ง่ายขึ้นตามตัวอย่างระบบการผลิตบัณฑิตมหาวิทยาลัย ดังนี้

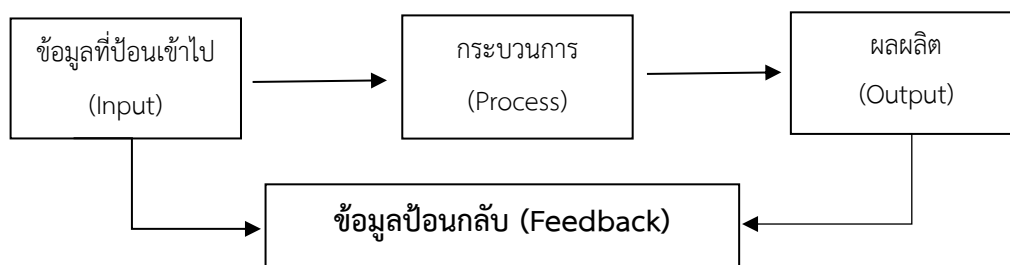
ตัวอย่าง : ระบบการผลิตบัณฑิตมหาวิทยาลัย

ข้อมูล: ผู้ผ่านการสอบคัดเลือกเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา โดยการตั้งวัตถุประสงค์ของ การศึกษา เพื่อเรียนจบออกมาเป็น "บัณฑิต"

กระบวนการ: การลงทะเบียนเรียน การเรียนให้ครบในวิชาและหน่วยกิตที่ได้ก หนดไว้ การ สอบผ่านได้คะแนนเฉลี่ยถึงเกณฑ์มาตรฐาน ฯลฯ

ผลลัพธ์: นักศึกษาสำเร็จตามกฎข้อบังคับและเงื่อนไขต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยออกมาเป็น "บัณฑิต"

ข้อมูลป้อนกลับ: เมื่อบัณฑิตจบออกมาแล้วยังหางานทำไม่ได้หรือทำงานไม่ได้ดีเท่าที่ควร นับเป็นข้อมูลป้อนกลับให้นำมาวิเคราะห์ถึงทุกขั้นตอนในระบบนั้น เช่น การสอบคัดเลือกได้มาตรฐาน หรือไม่ เนื้อหาวิชาที่เรียนเหมาะสมกับสภาพการทำงานในแต่ละแขนงหรือไม่ ฯลฯ ซึ่งต้องทำการแก้ไขปรับปรุงในส่วนที่คาดว่าจะยังบกพร่องอยู่หรืออาจจะมีการปรับปรุงใหม่ทั้งระบบก็ได้ ดังมีตารางภาพประกอบ

ภาพที่ 2 แสดงองค์ประกอบของระบบ ที่มา: ฉลอง ทับศรี (2532 : หน้า 146)

สรุปได้ว่า คำว่าระบบคือ การรวบรวมส่วนประกอบต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กันภายในและมี ปฏิสัมพันธ์กันโดยส่วนประกอบทั้งหลายนั้นจะร่วมกันทำงานอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อให้การ ดำเนินงานนั้นบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

2. พระสงฆ์กับการสอนสังคมศึกษา

พระสงฆ์นอกจากจะมีข้อวัตรปฏิบัติตามกรอบพระธรรมวินัยและอย่างเหมาะสมกับความเป็น สมณสาธูป สมณสัญญา และสมณภาวะ ที่มีความงดงาม 3 แบบ คือ **อาทิกุลยาณ** งามในเบื้องต้น **มขณกุลยาณ** งามในท่ามกลาง และ **ปรีโยสานกุลยาณ** งามในที่สุดแล้ว ควรศึกษาและรู้ลักษณะของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประกอบด้วยดังนี้

1) Active Learning หมายถึง ระบบการกระตุ้น เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้กระทำ หรือปฏิบัติด้วยตนเองด้วยความกระตือรือร้น เช่น ได้คิด ค้นคว้า ทดลองรายงานทำโครงการสัมภาษณ์ แก้ปัญหา ฯลฯ ได้ใช้ประสาทสัมผัสต่าง ๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างแท้จริง ผู้สอนทำหน้าที่เตรียมการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ จัดสื่อสิ่งเร้าเสริมแรงให้คำปรึกษาและ สรุปสาระการเรียนรู้ร่วมกัน

2) Construct หมายถึง ระบบการเชื่อมโยง เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ค้นพบสาระสำคัญหรือองค์ความรู้ ใหม่ด้วยตนเอง อันเกิด จากการได้ศึกษาค้นคว้าทดลอง แลกเปลี่ยนเรียนรู้และลงมือ ปฏิบัติจริง ทำให้ผู้เรียนรักการอ่าน รักการศึกษาค้นคว้าเกิดทักษะในการแสวงหาความรู้ เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ ซึ่งนำไปสู่การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ (Learning Man) ที่พึงประสงค์

3) Resource หมายถึง ระบบการที่สัมพันธ์กับแหล่งเรียนรู้ เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายทั้ง บุคคลและเครื่องมือทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน ผู้เรียนได้สัมผัสและสัมพันธ์ กับสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นมนุษย์ (เช่น ชุมชน ครอบครัว องค์กรต่าง ๆ) ธรรมชาติและ เทคโนโลยีตามหลักการที่ว่า"การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลาและทุกสถานการณ์"

4) Thinking หมายถึง ระบบการเสริมสร้างความคิด เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมกระบวนการคิด ผู้เรียนได้ฝึกวิธีคิดใน หลายลักษณะ เช่น คิดคล่อง คิดหลากหลาย คิดละเอียด คิดชัดเจน คิดถูก ทางคิดกว้าง คิดลึกซึ้ง คิดไกลคิดอย่างมีเหตุผล เป็นต้น การฝึกให้ผู้เรียนได้คิดอยู่เสมอในลักษณะต่าง ๆ จะทำให้ผู้เรียนเป็นคนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น คิดอย่างรอบคอบมีเหตุผล มีวิจารณญาณในการคิด มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ที่จะเลือกรับและปฏิเสธข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมตลอดจนสามารถแสดงความคิดเห็นออกได้อย่างชัดเจนและมี เหตุผลอันเป็น ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวัน

5) Happiness หมายถึง ระบบการเติมเต็มให้ผู้เรียนมีความสุขในการเรียน เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้เรียนอย่างมีความสุข เป็นความสุขที่เกิดจากประการที่หนึ่ง ผู้เรียนได้เรียนในสิ่งที่ตนสนใจสาระการเรียนรู้ ชวนให้สนใจใฝ่ ค้นคว้าศึกษาท้าทายให้แสดงความสามารถและให้ใช้ศักยภาพของตนอย่างเต็มที่ ประการที่สองปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนและระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน มีลักษณะเป็นกัลยาณมิตร มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมร่วมด้วยช่วยกัน ทำให้ผู้เรียนรู้สึกมีความสุขและสนุกกับการเรียน

6) Participation หมายถึง ระบบการเน้นการมีส่วนร่วม เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดงานวางแผนเป้าหมายร่วมกัน และมีโอกาสเลือกทำงานหรือศึกษาค้นคว้าในเรื่องที่ตรงกับความสามารถ ความสนใจของตนเอง ทำให้ผู้เรียนเรียนด้วยความกระตือรือร้น มองเห็นคุณค่าของสิ่งที่เรียนและสามารถประยุกต์ความรู้นำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริง

7) Individualization หมายถึง ระบบการเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นกิจกรรมที่ผู้สอนให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนในความเป็นเอกลักษณ์บุคคล ผู้สอนยอมรับในความสามารถ ความคิดเห็น ความแตกต่างระหว่างบุคคล ของผู้เรียน มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพมากกว่าเปรียบเทียบแข่งขันระหว่างกันโดยมีความเชื่อมั่นผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้ได้และมีวิธีการ เรียนรู้ที่แตกต่างกัน

8) Good Habit หมายถึง ระบบการเสริมสร้างลักษณะนิสัยที่ดีในหมู่คณะ เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้พัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่ดีงาม เช่น ความรับผิดชอบ ความเมตตา กรุณา ความมีน้ำใจ ความขยัน ความมีระเบียบวินัย ความเสียสละและลักษณะนิสัยในการทำงานอย่างเป็นกระบวนการการทำงานร่วมกับผู้อื่น การยอมรับผู้อื่น และการเห็นคุณค่าของงาน เป็นต้น

เกอร์ลาช และอีลี (Gerlach and Ely) (1980 : 282) กล่าวว่า สื่อการสอนเป็นกุญแจสำคัญในการสอนเชิงระบบ สื่อเป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางมาก ไม่ว่าจะเป็นบุคคลวัสดุอุปกรณ์ หรือเหตุการณ์ที่สร้างเงื่อนไขซึ่งสามารถนำมาใช้สอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ทักษะ ตลอดจนเจตคติ โดยนัยนี้ ครูตำรา และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนต่างเป็นสื่อการสอนทั้งสิ้น

กมล ภูประเสริฐ (2554 : 54) ได้กล่าวว่า การจัดทำแผนการสอนหรือแผนการจัดการเรียนรู้ของผู้สอนแต่ละคนซึ่งรูปแบบโดยทั่วไปที่ใช้กันอยู่ ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 5 ส่วน คือจุดประสงค์สาระการเรียนรู้ (เนื้อหาและกระบวนการ) กิจกรรมสื่อ และการประเมินผล ผู้สอนสามารถกำหนด

3. ระบบการจัดการเรียนรู้สงเคราะห์รายวิชาพระพุทธศาสนา

ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นว่าพระพุทธศาสนามีคุณูปการมากมายต่อวิถีชีวิตของสังคมไทย ดังนั้นการเรียนการสอนก็มีการปรับปรุงไปอย่างเหมาะสมตามกาลสมัย (ราชูณ อนุวตติตฺ) ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เกิดขึ้นในช่วงที่ สังคมไทยมีวิกฤติทางศีลธรรม คนไทยกำลังแสวงหากระบวนการเรียนรู้แบบใหม่ วิธีคิดใหม่ ที่มีประสิทธิภาพ ยิ่งกว่า เพื่อพลิกฟื้นความเข้มแข็งของระบบจริยธรรม และวัฒนธรรมของสังคมไทย ซึ่งคนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาหลักสูตรดังกล่าวมีเจตนารมณ์แน่วแน่ที่จะพัฒนาคนไทยให้เป็นคนเก่งดี และมีวิจารณ์ญาณผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายพระสงฆ์และคฤหัสถ์ได้มองเห็นว่าการเรียนรู้ตามพุทธวิธีเป็นสิ่งที่ล้ำเลิศ และมีกระบวนการวิธีหรือ Technical know how อยู่ในสังคมไทยในหมู่พระสงฆ์และคฤหัสถ์ผู้ทรงคุณความรู้เมื่อได้ มีการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนโดยมหาเถรสมาคมนำโดยผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายมหานิกายและธรรมยุตินิกายพร้อมผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนาด้านหลักสูตรการเรียนรู้ จิตวิทยาพัฒนาการและการพัฒนาสื่อกำหนดแนวทางการจัดหลักสูตรพระพุทธศาสนาให้ถูกต้องเหมาะสมและชัดเจน

ทั้งนี้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดศรัทธาอย่างสูงในพระรัตนตรัย เชื่อมโยงบูรณาการสาระการเรียนรู้พระพุทธพระธรรม พระสงฆ์โดยมีเอกภาพอยู่ที่ความมีศรัทธาอย่างแน่วแน่ต่อพระรัตนตรัย มุ่งนำหลักธรรมซึ่งมีอริยสัจ 4 เป็นกรอบไว้จัดการเรียนรู้ขับเคลื่อนสาระการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามพุทธวิธี นำไปใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิต และนำกระบวนการเรียนรู้ตามพุทธวิธีไปใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ การทำงานและการประกอบอาชีพ ดังนั้น การออกแบบการเรียนรู้เป็นการจัดการเรียนรู้ เชื่อมโยงเป็นอรรถสัมพันธ์บูรณาการให้เกิดความคิดรวบยอดหลัก คือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ให้ผู้เรียนลงมือเรียนรู้ ด้วยสมาธิและการพิจารณาตนเอง (Self-Learning) การเรียนรู้ความคิดรวบยอด (Concept Learning) ในสาระการเรียนรู้ที่กำหนดฝึกปฏิบัติตามขั้น การบริหารจัดการและเจริญปัญญาฝึกฝนให้เกิดสติ สมาธิอยู่

ตลอดเวลา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้สาระหรือวิชาอื่น ด้วยการสอนของพระพุทธรูปเจ้าแต่ละครั้งจะดำเนินไปจนถึงผลสำเร็จโดยมีคุณลักษณะที่เรียกได้ว่าเป็นลีลาการสอน

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้รายวิชาพระพุทธศาสนาตามพุทธรูปวิธีนี้นั้น บทบาทของครูสำคัญมาก การแนะนำวิธีการ ถ้าผู้เรียนสามารถทำเองได้ก็ให้ทำเอง บทบาทของครูอยู่ที่การแนะนำ ครูที่ดีต้องมีทั้งวิชา และ จรรยา (วิชาจรณสมปนโน) วิชา คือความรู้ดี จรรยา คือ ประพฤติดี บทบาทสำคัญของครูมีสามคำคือ แนะนำให้ทำ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น การลงมือปฏิบัติจริงสำคัญในการเผยแผ่พระศาสนาในการประกาศธรรมของพระพุทธรูปเจ้าเริ่มแต่ระยะแรกประดิษฐานพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าพระพุทธรูปเจ้าทรงดำเนินพุทธกิจด้วยพระพุทธรูปบายอย่างที่เราเรียกว่าเป็นการวางแผนที่ได้ผลยิ่งทรงพิจารณาว่าเมื่อจะเข้าไปประกาศพระศาสนาในถิ่นใดถิ่นหนึ่งควรไปโปรดใคร ก่อน

4. ระบบกับการศึกษาที่เน้นผู้เรียนสำคัญ

วิธีการนี้เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เอาชีวิตจริง และเงื่อนไขการรับรู้ของผู้เรียนเป็นตัวตั้ง ผู้เรียนมีอิสรภาพ ได้รับการส่งเสริมให้พัฒนาเต็มศักยภาพของความเป็นมนุษย์ ทั้งจิตใจ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ (2554 : 220-221) และสังคมผู้เรียนได้รับการพัฒนาแบบองค์รวม ได้รับการฝึกให้มีศักยภาพในการสร้างรูปแบบการคิดผู้เรียนเป็นผู้กระทำกิจกรรมการเรียนรู้ได้ถูกต้องแม่นยำ ตามธรรมชาติของวิชาด้วยความรู้สึกรู้สึกที่ดั่งใจอันเป็นการสร้างบุคลิกภาพที่ดี คิดอย่างมีระบบและวิจารณ์ญาณ อยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีความสุขเรียนรู้ตลอดชีวิต และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ สำหรับบทบาทที่สำคัญของผู้เรียน ได้แก่

- 1) ตระหนักถึงความสำคัญในบทบาทของตนเอง ที่จะเป็นผู้ครองกิจกรรมและร่วมประเมินผลการเรียนตลอดเวลา และถ้าเป็นคนร่วมออกแบบการเรียนรู้ด้วยก็ยิ่งสมบูรณ์แบบมากขึ้น
- 2) มีส่วนร่วมในการจัดและคิดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ลงมือทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเองจากการมีปฏิสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น
- 3) ต้องรู้หลักความจริง หลักการ เหตุผล กฎเกณฑ์ กฎธรรมะ และหลักการที่จะทำให้เกิดผล
- 4) รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้จักประโยชน์ที่คนต้องการ รู้ผลที่เกิดจากเหตุ รู้ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำ
- 5) รู้ว่าตนเองนั้นมีฐานะ ภาวะ เพศ ความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมขณะนี้เป็นอย่างไร และประพฤติให้เหมาะสมต่อสถานการณ์สิ่งแวดล้อม รู้จักปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น
- 6) รู้ความพอดีด้านต่าง ๆ เช่น การใช้จ่ายทรัพย์ การบริโภคอาหาร และการกระทำต่าง ๆ

7) รู้จักกาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ประกอบกิจกรรมในหน้าที่การงาน เช่น การตรงต่อเวลา และเหมาะสมกับเวลา

8) รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคลว่า เขามีความสามารถและคุณธรรมอย่างไรใครยิ่งหย่อนกว่ากัน การปฏิบัติต่อบุคคลนั้นว่า ควรคบหรือไม่ จะตำหนิ ยกย่อง แนะนำสั่งสอนอย่างไร

9) มีศรัทธา มีhiri ความละเอียดต่อบาป มีโศตตปเป ความเกรงกลัวต่อบาป มีความเพียร มีสติ มีจิตใจมั่นคง และมีปัญญา

10) รู้ว่าจะปรึกษาสิ่งใดกับใคร ต้องไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเอง และผู้อื่น

11) ไม่คิด ไม่พูด และไม่ทำสิ่งใดที่เป็นการเบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น

12) มีความเห็นชอบว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

13) ให้ทานด้วยความบริสุทธิ์ใจคือ เอื้อเฟื้อตามกำลังความสามารถ โดยไม่หวังผลตอบแทน

สรุปได้ว่า ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับ วัตถุประสงค์การเรียนเนื้อหาสาระในการสอนได้เหมาะสมกับเวลาเรียน ครูก่อนมาสอนได้ทำแผนการสอนล่วงหน้าได้เตรียมบรรยากาศในห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ได้วางแผนการสอนตามวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดให้ ได้ศึกษาเนื้อหาในหนังสือแบบเรียนทุกครั้งที่จะสอนเป็นอย่างดี ได้รับผิดชอบหน้าที่ของตนเองในการสอนเป็นอย่างดี และจัดการเรียนรู้โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนทั้งในห้องและนอกห้องเรียนผู้เรียนได้ศึกษาสาระที่ต้องเรียนรู้แล้วให้ผู้เรียนเชื่อมโยงเนื้อหา ส่วนต่าง ๆ ที่ต้อง การจดจำกับสิ่งที่ตนคุ้นเคย เช่น กับคำ ภาพ หรือความคิดต่าง ๆ (ตัวอย่างเช่น เด็กจำไม่ได้ว่าค่ายางระจัน อยู่จังหวัดอะไร จึงโยงความคิดว่า ชาวบ้านบางประจัญเป็นคนกล้าหาญ สัตว์ที่ถือว่า เก่งกล้า คือสิงโต บางระจันจึงอยู่ที่จังหวัดสิงห์บุรี) หรือให้หาหรือคิดคำสำคัญที่ไม่คุ้นหรือยากด้วยคำ ภาพ หรือ ความหมายอื่น ๆ หรือการใช้การเชื่อมโยงความคิดเข้าด้วยกัน ขั้นที่ 3 การใช้จินตนาการ เพื่อให้จดจำสาระได้ดีขึ้น การเรียนการสอน มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับ วัตถุประสงค์การเรียนเนื้อหาสาระในการสอนได้เหมาะสมกับเวลาเรียน ครูก่อนมาสอนได้ทำแผนการสอนล่วงหน้า ได้เตรียมบรรยากาศในห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ได้วางแผนการสอนตามวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดให้ ได้ศึกษาเนื้อหาในหนังสือแบบเรียนทุกครั้งที่จะสอนเป็นอย่างดี ได้รับผิดชอบหน้าที่ของตนเองในการสอนเป็นอย่างดี และจัดการเรียนรู้โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนทั้งในห้องและนอกห้องเรียน

5. แนวคิดเกี่ยวกับการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

5.1 ความหมายของการสอนวิชาพระพุทธศาสนา การศึกษาสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเกิดขึ้นในช่วงที่สังคมไทยมีวิกฤติทางศีลธรรมคนไทยกำลังแสวงหากระบวนการ

เรียนรู้แบบใหม่วิธีคิดใหม่ที่มีประสิทธิภาพยิ่งกว่าเพื่อพลิกฟื้นความเข้มแข็งของระบบจริยธรรมและวัฒนธรรมของสังคมไทยซึ่งคนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาหลักสูตรดังกล่าวมีเจตนารมณ์แน่วแน่ที่จะพัฒนาคนไทยให้เป็นคนเก่งดีและมีวิจารณ์ญาณผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายพระสงฆ์และคฤหัสถ์ได้มองเห็นว่าการเรียนรู้ตามพุทธวิธีเป็นสิ่งที่ล้ำเลิศและมีกระบวนการ Know How อยู่ในสังคมไทยในหมู่พระสงฆ์และคฤหัสถ์ผู้ทรงคุณความรู้ เมื่อได้มีการพัฒนาหลักสูตรการวิธีหรือ Technical เรียนการสอนโดยมหาเถรสมาคมนำโดยผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายมหานิกายและธรรมยุตินิกายทางการจัดหลักสูตรพระพุทธศาสนาให้ถูกต้องเหมาะสมและชัดเจนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดศรัทธาอย่างสูงในพระรัตนตรัยเชื่อมโยงบูรณาการกับผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนาด้านหลักสูตรการเรียนรู้จิตวิทยาพัฒนาการและการพัฒนาสื่อกำหนดแนวทางการเรียนรู้อุบายพระพุทธรูปพระธรรมพระสงฆ์โดยมีเอกภาพอยู่ที่ความมีศรัทธาอย่างแน่วแน่ต่อพระรัตนตรัยมุ่งนำหลักธรรมซึ่งมีอริยสัจ 4 เป็นกรอบไว้จัดการเรียนรู้ขับเคลื่อนสาระการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามพุทธวิธีนำไปใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตและนำกระบวนการเรียนรู้ตามพุทธวิธีไปใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้การทำงานและการประกอบอาชีพดังนั้นการออกแบบการเรียนรู้เป็นการจัดการเรียนรู้เชื่อมโยงเป็นอรรถสัมพันธ์บูรณาการให้เกิดความคิดรวบยอดหลักคือ พระพุทธ พระธรรมพระสงฆ์ใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ให้ผู้เรียนลงมือเรียนรู้ด้วยสมาธิและการพิจารณาตนเอง (Self-Learning) การเรียนรู้ความคิดรวบยอด (Concept Learning) ในสาระการเรียนรู้ที่กำหนดฝึกปฏิบัติตามขั้นการบริหารจิตและเจริญปัญญาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนามีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามพุทธธรรมอย่างบูรณาการและส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาชีวิตให้สามารถกินอยู่ดูฟังเป็นมีวัฒนธรรมแสงปัญญาส่งเสริมให้เกิดลักษณะของปัญญาวัตรธรรม 4 ประการคือ

วัตรธรรมทั้ง 4 ประการนี้จะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาได้อย่างชัดเจนโดยแบ่งการเรียนรู้แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้ (อง. จตุกก. 21/248/332)

1) ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาจะจัดสื่ออาคารสถานที่ห้องเรียนแหล่งเรียนรู้สภาพแวดล้อมสื่อการสอนวิชาพระพุทธศาสนามีหลากหลายและเหมาะสมโดยเน้นค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ตรงวัตถุประสงค์ของหลักสูตร เนื้อหาและกิจกรรมของบทเรียนวิชาทางพระพุทธศาสนา โดยสนับสนุนได้เรียนรู้จากกิจกรรมนอกสถานที่ด้วย เช่น นิทรรศการวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีค่าใช้จ่ายประหยัดและคุ้มค่า จัดกลุ่มทำสื่อประกอบการจัดกิจกรรมเข้าค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรมเพื่อให้เกิดความหลากหลายและสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมโดยมุ่งเน้นการพัฒนาคนให้เกิดความรู้ความเข้าใจวิชาพระพุทธศาสนามีทัศนคติที่ดีงามและสนุกกับการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่การดำเนินชีวิตนำไปสู่การปฏิบัติที่ดีงามและสามารถประเมนผลการเรียนรู้ เพื่อให้ได้ผลพฤติกรรมของผู้เรียนไปด้วยเป็นการกระตุ้นการพัฒนาศรัทธาและศีลธรรม

2) ด้านเป็นผู้นำนักเรียนการฝึกสมาธิ อาคารสถานที่ให้เกิดประโยชน์แก่การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนามีอุปกรณ์การเรียนการสอนครบครัน สภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้สะอาด เป็นระเบียบสวยงาม สร้างความสดชื่นเบิกบานให้กับผู้เรียน เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ บรรยากาศที่สงบ มีเสียงและแสงที่จางลงน้อยที่สุดห้องเรียนที่สร้างสรรค์ความรู้ด้วยลักษณะทางธรรมชาติ เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมมีวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบศาสนกิจ เช่น พระพุทธรูป ตู้พระธรรม

3) ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียน สถานศึกษาจัดหลักสูตรสถานศึกษาหรือการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจนเพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนด้วยหลักพุทธธรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอกระบวนการเรียนรู้ควรมีลักษณะ “สอนให้รู้ทำให้ดูอยู่ให้เห็น

4) ด้านให้การสอนวิชาพระพุทธศาสนาบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิตนักเรียน คือการเปรียบเทียบผลที่ได้จากการเรียนวิชาพระพุทธ ศาสนาของนักเรียนแล้วบูรณาการกับหลักพุทธธรรมโดยใช้กระบวนการและเครื่องมือต่าง ๆ เข้ามาช่วยเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมโดยนักเรียนมีกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาทั้งด้านกายด้านความประพฤติด้านจิตใจและด้านปัญญาเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาตนและสังคมโดยไม่เบียดเบียนผู้ใดละเกื้อกูลในการพัฒนาวัฒนธรรมแสงปัญญาและวัฒนธรรมเมตตาเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตที่อยู่ได้เหมาะสมเป็นไปตามคุณค่าแท้เพื่อเน้นประโยชน์ในการเรียนรู้เพิ่มพูนปัญญาเกี่ยวกับการจัดหลักสูตรที่สอดคล้องกับโครงสร้างสังคมไทย

สรุปได้ว่า การสอนวิชาพระพุทธศาสนาหมายถึง การหยิบหลักธรรมหรือหัวข้อธรรมะในทางพระพุทธศาสนาไปประกาศให้ผู้อื่นทราบ โดยมีจุดมุ่งหมายให้มีบุคคลได้รับรู้รับทราบหลักธรรมหรือหัวข้อธรรมะในทางพระพุทธศาสนานั้นอย่างกว้างขวาง และต้องอยู่บนพื้นฐานของการเป็นผู้มีใจกว้าง ปราศจากอคติ และไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิด ความเชื่อ หรือความศรัทธาของผู้สอน กล่าวคือให้ผู้ฟัง/ผู้รับ เกิดความเชื่อ ความศรัทธาด้วยปัญญา ด้วยเหตุผลด้านความประพฤติด้านจิตใจและด้านปัญญาเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาตนและสังคมโดยไม่เบียดเบียนผู้ใดละเกื้อกูลในการพัฒนาวัฒนธรรมแสงปัญญาและวัฒนธรรมเมตตาเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้

5.2 ความหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คำว่า เผยแผ่ หมายถึง ทำให้ขยายออกไปขยายออกไป เช่น เผยแผ่พระพุทธศาสนา คำว่าเผยแผ่เป็นการประกาศให้ทราบหากทราบแล้วสนใจจะเป็นพุทธศาสนิกชนก็ไม่ใช่ที่รังเกียจการเผยแผ่เป็นศัพท์ที่มีลักษณะอะลุ่มอล่วยและแสดงถึงผู้มีใจกว้างไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของตนเองหรือศาสนาของตนส่วนคำว่าเผยแพร่นั้นคือโฆษณาให้แพร่หลายถ้าคิดอย่างคนธรรมดาความหมายก็คล้ายคลึงกันถ้าคิดให้ลึกและละเอียดลงไปจะเห็นว่าคำว่าเผยแผ่จะมีความหมายที่ชัดลึกลงไป เป็นการเผยแผ่ให้บรรลุ

จุดหมายมีที่ไปที่ไปไม่ใช่โฆษณาชวนเชื่อ เพื่อให้ทราบและเห็นด้วยเพียงอย่างเดียวด้วยเหตุนี้ คณะสงฆ์จึงมักใช้คำนี้ในการเขียนในพระพุทธรูปศาสนาว่าเป็นการเผยแผ่พระพุทธรูปศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธรูปศาสนา คือ การทำให้พระพุทธรูปศาสนายาวงกว้างออกไปให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอนในพระพุทธรูปศาสนาแพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมเอาหลักธรรมในพระพุทธรูปศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น เพราะพระพุทธรูปศาสนาบังเกิดขึ้นมาเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2558 : 12) การเผยแผ่พระพุทธรูปศาสนา คือ การหยิบธรรมะซึ่งมีมากมายหลายหัวข้อไปขยาย เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะต้องเผยแผ่พระพุทธรูปศาสนา (พระเทพโสมถ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2557 : 150)

5.3 วิธีการการเผยแผ่พระพุทธรูปศาสนา พระพุทธรูปศาสนามีส่วนสำคัญที่สุดในการสร้างรากฐานทางวัฒนธรรมในด้านจิตใจ เป็นแนววิถีชีวิตที่ได้ฝังรากลึกลงในจิตใจของพุทธศาสนิกชนมาในครั้งโบราณกาลโดยมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจเป็นรากฐานสำคัญของศิลปวัฒนธรรมและมีพระสงฆ์เป็นผู้อบรมสั่งสอนเผยแผ่หลักธรรมให้แก่ประชาชนเพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติตามและอยู่ในศีลธรรมอันดีงามดังจะเห็นได้ว่าการดำรงชีวิตนั้นมีความสัมพันธ์กับพุทธศาสนาทั้งสิ้นเช่นการตักบาตรประจำวันการทำบุญและฟังธรรมในวันธรรมสวนะการไหว้พระสวดมนต์พิธีกรรมต่างๆจะมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปศาสนาเกือบทั้งสิ้นนับแต่เกิดจนตายซึ่งได้แก่การทำบุญครบรอบวันเกิดงานทำบุญขึ้นบ้านใหม่งานแต่งงานและงานศพเป็นต้นสิ่งเหล่านี้จึงแสดงให้เห็นว่าพระพุทธรูปศาสนาได้เข้ามามีบทบาทอยู่เหนือวัฒนธรรมในด้านจิตใจของพุทธศาสนิกชนอยู่ค่อนข้างมากหากกล่าวถึง วิธีการเผยแผ่พระพุทธรูปศาสนาจะเห็นได้ว่าพระพุทธรูปเจ้าทรงเป็น (ทินพันธุ์ นาคะตะ, 2557 : 1-3) ต้นแบบที่ของการเลือกใช้เทคนิคและวิธีสอนพระพุทธรูปเจ้าทรงมีวิธีสอนหลายแบบหลายอย่าง

(1) แบบสากัจฉาหรือสนทนาวิธีนี้น่าจะเป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยไม่น้อยกว่าวิธีใดๆ โดยเฉพาะในเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั้นยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนายังไม่รู้ไม่เข้าใจหลักธรรมในการสนทนาพระพุทธรูปเจ้ามักจะทรงเป็นฝ่ายถามนำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรมและความเลื่อมใสศรัทธาในที่สุดแม้ในหมู่พระสาวกพระองค์ก็ทรงใช้วิธีนี้และทรงส่งเสริมให้สาวกสนทนาธรรมกัน

(2) แบบบรรยายวิธีสอนแบบนี้จะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวันซึ่งมีประชาชนหรือพระสงฆ์จำนวนมากและส่วนมากเป็นผู้มีพื้นความรู้ความเข้าใจกับมีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้วมาฟังเพื่อหาความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติมและหาความสงบสุขทางจิตใจนับได้ว่าเป็นคนประเภทและระดับใกล้เคียงกันพอที่จะใช้วิธีบรรยายอันเป็นแบบกว้าง ๆ ได้ลักษณะพิเศษของพุทธวิธีสอนแบบนี้ที่พบในคัมภีร์บอกว่าทุกคนที่ฟังพระองค์แสดงธรรมอยู่ในที่ประชุมกันแต่ละคนจะรู้สึกว่พระพุทธเจ้าตรัสอยู่กับตัวเองโดยเฉพาะซึ่งนับเป็นความสามารถอัศจรรย์อีกอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้า

6. บทสรุป

พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่เป็นครูมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล เราจะเห็นได้ชัดก็สมัยพระพุทธเจ้า ทรงส่งพระสาวก 60 รูปออกไปประกาศพระศาสนายังดินแดนต่าง ๆ ทั่วอินเดียและชมพูทวีป เป็นการประกาศความเป็นครูครั้งแรกของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่นั้นมา พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา และนักบวชของศาสนาพราหมณ์ได้ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่กุลบุตรกุลธิดาของชาวอินเดียควบคู่กันมาตลอด แต่การให้การศึกษาของทั้ง 2 ศาสนา แตกต่างกัน คือ นักบวชของศาสนาพราหมณ์จะให้การศึกษาเฉพาะชนชั้น 3 วรรณะเท่านั้น คือ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ยกเว้นวรรณะศูทร แต่พุทธศาสนา พระสงฆ์ได้ให้การศึกษาแก่ทุกคนชั้นวรรณะ เป็นการจัดการศึกษาที่ให้ความเสมอภาคกันหมด และตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ให้ความรู้ที่จะนำไปประกอบอาชีพและให้คุณธรรม คือ ความประพฤติปฏิบัติชอบ สำหรับเป็นเครื่องอุปถัมภ์ค้ำจุนวิชาชีพให้เจริญรุ่งเรืองและคงอยู่คู่สังคมไทยตลอดไป

7. เอกสารอ้างอิง

- กมล ภู่งามเสริฐ. (2554). การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา. กรุงเทพฯ: บริษัท ทิพย์พัลลิดเคชั่น.
- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2554). *การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. พุทธศักราช 2554.
- กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหา.
- กิดานันท์ มลิทอง. (2540). *เทคโนโลยีทางการศึกษาและนวัตกรรม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์, ศ. ดร. (2545). *การวางแผนการสอนและเขียนแผนการสอน*. ในเอกสารการสอนชุดวิชา วิทยาการการสอน หน่วยที่ 8-15 พิมพ์ครั้งที่ 7. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ทินพันธุ์ นาคะตะ. (2557). *พระพุทธศาสนากับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: หจก. สหยาบล้อและการพิมพ์.
- บุญเกื้อ ควรหาเวช. (2543). *นวัตกรรมการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : เจริญวิทยาการพิมพ์.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต). (2557). *พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ 9*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2558). *การกลับมาของพระพุทธศาสนา “พระเอก” ของการศึกษาใหม่*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ลายสือ.
- Gerlach, V.S. and Ely. D. P. (1980). *Teaching and Media: A Systematic Approach*. (2 ed.) Englewood Cliffs. New Jersey: Prentice-Hall, Inc Gerlach and Ely.

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

1. สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

ที่อยู่สำนักงาน วัดถ้ำสิงโตทอง ตำบลปากช่อง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี 70150
โทร 032-206290

2. ประเภทของบทความวารสาร ภาวนาสารปริทัศน์

2.1 บทความวิชาการ (Article) ได้แก่ บทความที่เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการ มีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนิสิต นักศึกษาหรือประชาชนทั่วไป

2.2 บทความวิจัย (Research Article) ได้แก่ รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่มีองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน

3. การส่งบทความต้นฉบับ

การส่งบทความต้นฉบับ ต้องแนบไฟล์ (Word) ของบทความต้นฉบับ ผ่านระบบที่

<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/WJR/about/submissions>

กรอกใบขอเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารภาวนาสารปริทัศน์ ส่งมาที่ส่งมาที่ e-Mail : wjr.wishing@gmail.com

หลังจากได้รับการผ่านกระบวนการอ่านบทความ เพียร์รีวิว (Peer Review) แล้ว ดำเนินการชำระค่าลงบทความจำนวน 2,000 บาท (สองพันบาทถ้วน) โดยชำระผ่านบัญชี ธนาคารกรุงเทพ สาขาจอมบึง เลขที่บัญชี 364-0-68246-8 ชื่อบัญชี พระครูภาวนาโชติคุณ (ภาวนาสารปริทัศน์) และส่งหลักฐานการโอนเงินมาที่ e-Mail : wjr.wishing@gmail.com

4. รูปแบบการจัดเตรียมต้นฉบับบทความ

4.1 การจัดพิมพ์บทความ

(1) ความยาวของบทความวิชาการไม่เกิน 15 หน้า และบทความวิจัยไม่เกิน 20 หน้ากระดาษ A4 พิมพ์หน้าเดียว (นับรวมรูปภาพตารางอ้างอิงและภาคผนวก)

(2) รูปแบบอักษร ให้จัดพิมพ์ด้วยแบบอักษร TH Sarabun psk เท่านั้น

(3) ชื่อเรื่องบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 20 pt. (ตัวหนา) จัดพิมพ์กึ่งกลางของกระดาษ

~ สอง ~

- (4) ชื่อผู้เขียนทุกคนต้องระบุหน่วยงานต้นสังกัด สำหรับที่อยู่ และอีเมลระบุเฉพาะผู้เขียนหลัก ขนาดตัวอักษร 16 pt. เว้นระยะหนึ่งบรรทัดจากชื่อเรื่อง
- (5) ชื่อบทคัดย่อ ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ตัวหนา) จัดตรงกลางเว้นระยะบรรทัดหนึ่งบรรทัดจากอีเมล จัดพิมพ์กึ่งกลางของกระดาษ
- (6) บทคัดย่อ (Abstract) มีความยาวไม่เกินอย่างละ 200 คำ
- (7) เนื้อหาบทคัดย่อ ย่อหน้า 1.25 ซม. ให้พิมพ์ชิดขอบขวาซ้าย (กระจายแบบไทย) และคำสำคัญ จัดพิมพ์ต่อจากชื่อคำสำคัญขนาดตัวอักษรภาษาไทย 16 pt. ไม่เว้นระยะไม่บรรทัด
- (8) ในกรณีบทความภาษาไทยให้จัดพิมพ์ชื่อเรื่อง ชื่อผู้เขียน หน่วยงานที่สังกัด ที่อยู่ อีเมล บทคัดย่อ และคำสำคัญเป็นภาษาที่ใช้ในการเขียนบทความและต้องมีภาษาอังกฤษด้วย สำหรับบทความภาษาอังกฤษ มีแค่ภาษาเดียวคือภาษาอังกฤษ
- (9) ชื่อหัวข้อเรื่องใหญ่ ขนาดอักษร 18 pt. (ตัวหนา) จัดชิดซ้ายไม่ใส่เลขลำดับที่ เว้นระยะบรรทัด 1 บรรทัด จากเนื้อหาก่อนหน้านี้
- (10) ชื่อหัวเรื่องรอง ขนาดตัวอักษร 16 pt. ย่อหน้า 1.25 ซม. ไม่เว้นระยะบรรทัด
- (11) เนื้อหาบทความย่อหน้า 1.25 ซม. ให้พิมพ์ชิดซ้ายขวา (กระจายแบบไทย) ขนาดตัวอักษร 16 pt. เนื้อหาบทความเดียวกับหัวข้อใหญ่ไม่เว้นระยะบรรทัด
- (12) ชื่อและเลขกำกับตาราง ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ตัวหนา) ให้ระบุไว้บนตารางจัดให้ตรงกึ่งกลางของตาราง เช่น ตารางที่ 1 ทฤษฎีพฤติกรรมมนุษย์ เว้นระยะบรรทัด 1 บรรทัด จากเนื้อหาก่อนตาราง และได้ตารางให้บอกแหล่งที่มา จัดชิดซ้าย ไม่เว้นระยะบรรทัด
- (13) การจัดพิมพ์ตารางตามรูปแบบ APA ไม่มีเส้นแนวดิ่ง เส้นแนวนอน มีแค่หัวตาราง 2 เส้น คือ เหนือรายละเอียดตาราง 1 เส้น ใต้รายละเอียดตาราง 1 เส้น และเส้นปิดท้ายตาราง 1 เส้น ถ้าเป็นตารางต่อเนื่องหน้าถัดไปให้ใส่คำว่า (ต่อ) ที่หัวตาราง)
- (14) ชื่อและเลขกำกับภาพ แผนภูมิ ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ตัวหนา) ให้ระบุไว้ใต้ภาพหรือแผนภูมิ จัดกึ่งกลางหน้ากระดาษ เช่น ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย ใต้ภาพ แผนภาพให้ระบุแหล่งที่มาจัดไว้กึ่งกลางไม่เว้นระยะบรรทัด
- (15) ระยะขอบกระดาษ บน 2.54 ซม. ล่าง 2.54 ซม. ซ้าย 2.54 ซม. และขวา 2.54 ซม.
- (16) หมายเลขหน้าให้ใส่ไว้ตำแหน่งด้านบนขวาตั้งแต่ต้นจนจบบทความ
- (17) ชื่อรายการบรรณานุกรม ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ตัวหนา) จัดชิดซ้าย
- (18) เนื้อหาบรรณานุกรม ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ตามรูปแบบ APA)
- (19) การตัดสินของกองบรรณาธิการถือเป็นที่สุด

5. ส่วนประกอบของการเขียนบทความ

- (1) ชื่อบทความภาษาไทยต้องมีภาษาอังกฤษด้วย แต่บทความภาษาอังกฤษมีแค่ภาษาอังกฤษอย่างเดียว
- (2) ชื่อผู้เขียนทุกคนต้องระบุหน่วยงานต้นสังกัด สำหรับที่อยู่ทางไปรษณีย์และอีเมล ระบุเฉพาะผู้เขียนที่สามารถติดต่อได้ 1 คน (ชื่อผู้เขียนภาษาไทยต้องมีภาษาอังกฤษด้วย สำหรับบทความภาษาอังกฤษมีแค่ภาษาอังกฤษ)
- (3) บทคัดย่อ (Abstract) ในบทความวิชาการและบทความวิจัยมีความยาวไม่เกิน 200 คำ และคำสำคัญ (Keyword) 3-5 คำ (บทคัดย่อและคำสำคัญภาษาไทยต้องมีภาษาอังกฤษด้วย สำหรับบทความภาษาอังกฤษมีแค่ภาษาอังกฤษ)
- (4) เนื้อเรื่อง
  - ก. บทความวิชาการ ประกอบด้วย บทนำ เนื้อหา สรุป และวิเคราะห์
  - ข. บทความวิจัย ประกอบด้วย บทนำ วัตถุประสงค์การวิจัย วิธีการวิจัย กรอบแนวคิด ผลการวิจัย สรุปผลการวิจัย องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย (ถ้ามี) และข้อเสนอแนะ
- (5) การอ้างอิง
- (6) ถ้ามีรูปแผนภูมิ ตารางประกอบ หรืออื่น ๆ ต้องมีหมายเลขกำกับในบทความ อ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลให้ถูกต้อง ชัดเจน และไม่ละเมิดลิขสิทธิ์ของผู้อื่น หากมีรูปภาพควรใช้รูปภาพสีหรือขาวดำที่มีความชัดเจน

6. รูปแบบการเอกสารอ้างอิง (References)

- (1) การอ้างอิงในเนื้อหาเพื่อบอกแหล่งที่มาของข้อความนั้น ให้ใช้วิธีการอ้างอิงแบบนาม-ปี โดยระบุชื่อผู้เขียน ปีพิมพ์ และเลขหน้าของเอกสาร ไว้ข้างหน้าหรือข้างหลังของข้อความที่ต้องการอ้างอิง เช่น นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ (2555: 4) หรือ (David Sanford, 1972: 17-18) หรือ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2546: 217-218)
- (2) การอ้างอิงบทความ ให้รวบรวมเอกสารที่ใช้อ้างอิงไว้ท้ายบทความเรียงตามลำดับอักษรชื่อผู้เขียน ให้เรียงรายการเอกสารภาษาไทยไว้ก่อนภาษาอังกฤษ โดยใช้รูปแบบการเขียน อ้างอิงตามระบบ APA (American Psychological Association) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ก.วารสาร

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. ชื่อวารสาร. ปีที่ (ฉบับที่), หน้าแรกถึงหน้าสุดท้าย

Author(s). (Year of publication). Title of Article. Title of periodical or Journal Volume (issue), first-last page.

ตัวอย่าง

สุพจน์ วังสินธุ์. (2543). การบริหารโรงเรียนตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา. *วารสารวิชาการ*, 43(2), 9-15.

Koulouglioti. C. Cole., R. & Kitzman. H. (2009). The role of children's routines of daily living, supervision, and maternal fatigue in preschool children's injury risk. *Research in Nursing & Health*, (32), 517-529.

ข.หนังสือ

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อหนังสือ. เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ. (2555). *จริยศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.

David Sanford. (1972). *Who Put the Con in Consumer?*. Now York: Liangcai and Liu.

ค.รายงานการประชุมหรือสัมมนาวิชาการ

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. ชื่อเอกสารรวบรวมเรื่องรายงานการประชุม. วัน เดือน ปี. สถานที่จัด. เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

สภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2557). *เอกสารประกอบการประชุมใหญ่สามัญประจำปี 2557*, วันที่ 17 พฤษภาคม 2557 ณ ศูนย์อบรมสัมมนาศาสตราจารย์เกียรติคุณเกษรี ณรงค์เดช ชั้น 6 อาคารสภาวิชาชีพบัญชี

ง.วิทยานิพนธ์

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อวิทยานิพนธ์. ชื่อปริญญา, สถาบันการศึกษา.

ตัวอย่าง

พระชัยสุภคดี นริสสร (ไตรรัตน์). (2558). *การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมวัดดาวคนอง เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ง.สื่ออิเล็กทรอนิกส์

รูปแบบ

ชื่อผู้เขียน. (ปีที่เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต). ชื่อเรื่อง. สืบค้นเมื่อ...., จาก ชื่อเว็บไซต์

ตัวอย่าง

Arty Siriluck. (2564). พระเครื่อง วัดมุนจล. สืบค้นเมื่อ วันที่ 14 เมษายน 2564,
จาก <https://positioningmag.com/>.

จ. การสัมภาษณ์

รูปแบบ

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์/เป็นผู้ให้สัมภาษณ์/ชื่อผู้สัมภาษณ์/เป็นผู้สัมภาษณ์/ที่มา (สถานที่สัมภาษณ์)/เมื่อ..
(วัน เดือน ปีที่ทำการสัมภาษณ์)

ตัวอย่าง

ผศ.ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ดร.ดลนพร วราโพธิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2564.

7. ส่วนภาพประกอบ (Figure) และส่วนตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ 1 ภาพ หรือ 1 ตาราง สำหรับ คำ
บรรยายภาพและตารางให้พิมพ์เหนือภาพหรือตาราง ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ภาพหรือตาราง

8. การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้นิพนธ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความ
ที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน พร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะส่งบทความนี้ให้กับ
กองบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณา ตีพิมพ์มีความ
รวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้อง
ตามข้อกำหนดของวารสาร

9. การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer
Review) จำนวน 2 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกอง
บรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของ
ผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double – Blind Peer Review)

10. ลิขสิทธิ์

เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ผู้นิพนธ์ทุกท่านต้องลงลายมือชื่อในแบบฟอร์มใบมอบลิขสิทธิ์บทความให้แก่วารสารฯ พร้อมกับบทความต้นฉบับที่ได้แก้ไขครั้งสุดท้าย นอกจากนี้ ผู้นิพนธ์ทุกท่านต้องยืนยันว่าบทความต้นฉบับที่ส่งมาตีพิมพ์นั้น ได้ส่งมาตีพิมพ์เฉพาะในวารสาร ภาวนาสารปริทัศน์เพียงแห่งเดียวเท่านั้น หากมีการใช้ภาพหรือตารางหรือเนื้อหาอื่นๆ ของผู้นิพนธ์อื่นที่ปรากฏในสิ่งตีพิมพ์อื่นมาแล้ว ผู้นิพนธ์ต้องขออนุญาตเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อน พร้อมทั้งแสดงหนังสือที่ได้รับการยินยอมต่อบรรณาธิการ ก่อนที่บทความจะได้รับ การตีพิมพ์ หากไม่เป็นไปตามข้อกำหนดเบื้องต้น ทางวารสารจะถอดบทความของท่านออกโดยไม่มีข้อยกเว้นใดๆ ทั้งสิ้น

11. การเผยแพร่บทความวารสาร ภาวนาสารปริทัศน์

เมื่อบทความได้ผ่านการประเมินแล้วจะนำบทความไปเผยแพร่ ที่

<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/WJR>

สอบถามข้อมูลได้ที่

E-mail : wjr.wishing@gmail.com

ผศ.ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ ผู้ช่วยบรรณาธิการวารสารภาวนาสารปริทัศน์

Line Id : niwes2000 โทร 086-901-9253

ดร.ดลนพร วราโพธิ์ ผู้ช่วยบรรณาธิการวารสารภาวนาสารปริทัศน์

Line Id : tu.minny โทร 082-539-6297

Wishing Journal Review

แบบฟอร์มส่งบทความเพื่อพิจารณาลงในวารสาร

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เรียน บรรณาธิการวารสาร

ข้าพเจ้า (ชื่อ/ฉายา/นามสกุล/นาย/นาง/นางสาว).....

☐ นิสิตระดับ.....สาขาวิชา.....คณะ.....

มหาวิทยาลัย.....

☐ อาจารย์ประจำสาขาวิชา/กลุ่มวิชา/ภาควิชา.....คณะ.....

มหาวิทยาลัย.....

ขอส่ง

☐ บทความวิจัย

☐ บทความวิชาการ

☐ บทวิจารณ์หนังสือ (Book review)

☐ บทความปริทัศน์ (Review article)

ชื่อเรื่อง(ภาษาไทย).....

ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ).....

ชื่อผู้เขียนหลัก (ภาษาไทย).....

ชื่อผู้เขียนหลัก (ภาษาอังกฤษ).....

ชื่อผู้เขียนร่วม (ภาษาไทย).....

ชื่อผู้เขียนร่วม (ภาษาอังกฤษ).....

ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก.....หมู่ที่.....ซอย.....ถนน.....

แขวง/ตำบล.....เขต/อำเภอ.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์..... E-mail.....

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความนี้ ☐ เป็นผลงานของข้าพเจ้าแต่เพียงผู้เดียว

☐ เป็นผลงานของข้าพเจ้าและผู้ร่วมงานตามชื่อที่ระบุในบทความจริง

☐ ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความวิชาการ/บทความวิจัยนี้ ข้าพเจ้าเป็นผู้ประพันธ์เอง มิได้คัดลอกหรือสำเนาผลงานของบุคคลอื่นมาใช้ในการเขียนบทความนี้ ในกรณีที่ทางวารสารตรวจพบการคัดลอกหรือสำเนาผลงานของบุคคลอื่น ข้าพเจ้ายินยอมให้ทางวารสารยกเลิกเผยแพร่และถอดถอนบทความของข้าพเจ้าโดยไม่มีข้อโต้แย้งใด ๆ

บทความนี้ไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และจะไม่นำไปเพื่อพิจารณาลงตีพิมพ์ในวารสารอื่นอีก นับจากวันที่ข้าพเจ้าได้ส่งบทความฉบับนี้มายังกองบรรณาธิการวารสาร

ลงนาม.....

(.....)

หมายเหตุ : ชำระค่าลงบทความจำนวน 2,000 บาท โดยชำระผ่านธนาคารกรุงเทพ สาขาจอมบึง

เลขที่บัญชี 364-0-68246-8 ชื่อบัญชี พระครูภาวนาโชติคุณ (ภาวนาสารปริทัศน์)

ส่งไฟล์บทความลงระบบที่ <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/WJR/about/submissions>

และส่งแบบฟอร์มขอลงบทความฉบับนี้ พร้อมหลักฐานการโอนเงินไปที่ ไปที่ e-Mail : wjr.wishing@gmail.com.